

รายงานการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา
เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

THE DEVELOPMENT MODEL OF BUDDHIST IDENTITY FOR BUDDHIST
UNIVERSITY STUDENTS TO INCREASE ROLE MODELS FOR SOCIETY

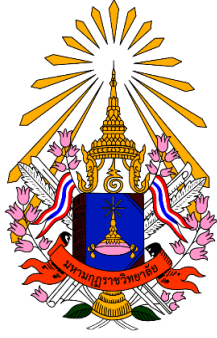
สงัด เขียนจันทิก

พิทักษ์ แผงโกฏิ

อุเทน ลาพิงค์

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา
เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

A MODEL FOR DEVELOPING BUDDHIST IDENTITY AMONG BUDDHIST
UNIVERSITY STUDENTS TO INCREASE ROLE MODELS FOR SOCIETY

สังกัด เชียงจันทัก

พัทท์กษัฒ์ แฝงโกฏฐ

อุเทณ ลาทพงคั

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม และรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ที่พัฒนาขึ้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 300 คน สำหรับแบบสอบถาม และผู้บริหาร คณาจารย์ ศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิต 30 คน สำหรับแบบสัมภาษณ์ และ นักศึกษาอาสาสมัครทดลองรูปแบบ จำนวน 86 รูป/คน รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา พบว่า ข้อที่ 1. ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากันทั้งในกลุ่มของผู้ใช้บัณฑิตและศิษย์เก่า ข้อที่ 2. ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาเทียบผลพิจารณา พบว่า เพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้บัณฑิต ข้อที่ 3. ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป เทียบผลพิจารณาพบว่าผู้ใช้บัณฑิตประเมินสูงกว่าชัดเจน ข้อที่ 4. ความเป็นผู้มีคุณภาพประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง ข้อที่ 5. ความมีระเบียบวินัย เทียบผลพิจารณาพบว่าผู้ใช้บัณฑิตประเมินสูงกว่ามากทั้งสองข้อเท่ากัน ในขณะที่ ข้อ 6. ความรู้รักสามัคคี เทียบผลพิจารณาพบว่ามีความเห็นเพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้บัณฑิต ส่วน ข้อ 7. มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เทียบผลพิจารณา กลับพบว่าผลใกล้เคียงกัน เมื่อพิจารณาผลเฉลี่ยโดยรวมแล้ว พบว่า ผู้ใช้บัณฑิตประเมินให้สูงกว่าเล็กน้อยถึงปานกลาง

2) B.A.L.I. Model รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษา มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) 3) ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model)

3) ผลการทดลองรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีผลการประเมินโดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับ “มาก

ที่สุด” ในทุกด้าน ($\bar{X} = 4.45$, S.D.=0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D.=0.57) รองลงมาคือ การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) ($\bar{X} = 4.49$, S.D.=0.56) ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leader in Information) ($\bar{X} = 4.42$, S.D.=0.61) และความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) ($\bar{X} = 4.38$, S.D.=0.68) ตามลำดับ ส่วนผลประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม หรือ B.A.L.I. Model โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.58)

คำสำคัญ : รูปแบบ, การพัฒนา, พุทธอัตลักษณ์, มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา, บุคคลต้นแบบ

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the current status of Buddhist Identity among Buddhist university students; 2) to develop a model for developing Buddhist identity among Buddhist University students to increase role models for society; and 3) to present the model for developing Buddhist identity among Buddhist University students to increase role models for society. The research instruments consisted of questionnaires, in-depth interviews, focus group discussions, and the Buddhist identity development model created for this study. The sample included 300 alumni and employers for the questionnaire, and 30 administrators, faculty members, alumni, and employers for the interviews. In addition, 86 volunteer students participated in the model trial. Quantitative data were collected and analyzed using statistical software, while qualitative data were examined through content analysis.

The research results showed that:

1. the current status of Buddhist Identity among Buddhist university students found that Item 1. Knowledge of Buddhist principles had the same average value in both graduated employers and alumni groups. Item 2. Ability to propagate Buddhist teachings, a comparison of results indicated a significant increase in the evaluations from the graduated employers group. Item 3. Knowledge in the studied field and general knowledge, compared with the results of the consideration, revealed that the graduated employers rated this clearly higher. Item 4. Role Model of good conduct for people around them and Item 5. Discipline, a comparison of results showed that that graduated employers evaluated both items significantly higher to the same extent. Meanwhile, Item 6. Unity and Harmony, a comparison of results showed to have increased significantly in the graduated employers group. As for Item 7. Public Consciousness and social contribution, a comparison of results, conversely, found that the scores were closely similar. When considering the overall mean score, it was found that graduated employers evaluated it slightly to moderately higher.

2. B.A.L.I. Model, a model for developing Buddhist identity for Buddhist university students to increase role models for society, was created as a guideline for

developing Buddhist identity for students. It consists of four components: 1) Buddhist Literacy - comprehensive knowledge of core Buddhist teachings, 2) Application of Dhamma - applying Buddhist principles in everyday life, 3) Leading for Information - the ability to disseminate and communicate Buddhist teachings, and 4) Inspired Role Model - embodying Buddhist virtues as a role model for society.

3. The results of the experiment the B.A.L.I. Model showed that the overall evaluation results for all 4 aspects were at the “highest” level ($\bar{X} = 4.45$, S.D.=0.61). When considering each aspect, it was found that the Inspired Role Model - embodying Buddhist virtues as a role model for society had the highest mean value ($\bar{X} = 4.52$, S.D.=0.57), followed by Application of Dhamma - applying Buddhist principles in everyday life ($\bar{X} = 4.49$, S.D.=0.56), Leading for Information - the ability to disseminate and communicate Buddhist teachings ($\bar{X} = 4.42$, S.D.=0.61), and Buddhist Literacy - comprehensive knowledge of core Buddhist teachings ($\bar{X} = 4.38$, S.D.=0.68), respectively. The evaluation results of a model for developing Buddhist identity among Buddhist University students to increase role models for society, or the B.A.L.I. Model, were at the highest level overall ($\bar{X} = 4.49$, S.D.=0.58).

Keywords: Model, Developing, Buddhist Identity, Buddhist University, Role Models

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะคณะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอันดียิ่งจาก พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช สอาดเอี่ยม และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนะดี สุริยะจันทร์หอม ซึ่งทุกท่านได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อตรวจเครื่องมือการวิจัย พร้อมทั้งให้ความรู้และคำแนะนำปรึกษาในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รองอธิการบดีวิทยาเขตล้านนา ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ล้านนา และผู้บริหารทุกท่านที่ให้โอกาสและการสนับสนุนทุนการวิจัย ตลอดจนให้กำลังใจในระหว่างการศึกษาวิจัยจนทำให้คณะผู้วิจัยสามารถทำวิจัยสำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณคณาจารย์ในสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา และคณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยศาสนศาสตร์ล้านนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ทุกท่านที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีช่วยเหลือในการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งได้อำนวยความสะดวกและช่วยวิเคราะห์ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตระกุล ชำนาญ และ ดร.รณวีร์ พาผล ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์เสียสละเวลาอ่านและตรวจรายงานการวิจัยเรื่องนี้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ แก่คณะผู้วิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิตทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามและให้สัมภาษณ์และขอขอบคุณนักศึกษาอาสาสมัครที่สมัครใจเข้าร่วมทดสอบรูปแบบซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยหวังว่า รายงานวิจัยฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเช่นเดียวกันนี้ต่อไป

สงัด เขียนจันทิก และคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญรูปภาพ	๗
สารบัญแผนภูมิ	ณ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 โจทย์วิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
1.6 นิยามศัพท์	6
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	9
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	13
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์	29
2.5 มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา	32
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน	40
2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	44
2.8 สรุปกรอบแนวความคิด	48
3 วิธีดำเนินการวิจัย	49
3.1 ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research : R1) เป็นการศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา	50

3.2	ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) การสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม	55
3.3	ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษา	55
3.4	ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) การประเมินผลและปรับปรุง (Evaluation: E) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม	57
3.5	การพิจารณาเพื่อรับรองจริยธรรมการวิจัย	59

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 60

4.1	สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา	60
4.2	การสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม	85
4.3	การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม	91
4.4	การประเมินผลรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม	111

5 สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ 120

5.1	สรุปผลการวิจัย	120
5.2	อภิปรายผลการวิจัย	122
5.3	ข้อเสนอแนะ	130
5.3.1	ขอเสนอแนะเชิงนโยบาย	130
5.3.2	ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ	130
5.3.3	ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป	130

บรรณานุกรม 131

ภาคผนวก 140

ภาคผนวก ก	เครื่องมือการวิจัย	141
ภาคผนวก ข	แบบประเมินเครื่องมือการวิจัย	161
ภาคผนวก ค	รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย	168
ภาคผนวก ง	รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	171

ภาคผนวก จ หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	173
ประวัตินักวิจัย	174

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานะภาพ	61
ตารางที่ 2	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นศิษย์เก่าของ ม.มมร. วิทยาเขตล้านนา จำแนกตามเพศ	61
ตารางที่ 3	แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่ผู้ใช้บัณฑิตของ ม.มมร. วิทยาเขตล้านนา จำแนกตามเพศ	62
ตารางที่ 4	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า โดยรวม 7 ด้าน	62
ตารางที่ 5	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้าน ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม	63
ตารางที่ 6	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้าน ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	64
ตารางที่ 7	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้าน ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	65
ตารางที่ 8	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้าน ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	66
ตารางที่ 9	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้าน ความมีระเบียบวินัย	67
ตารางที่ 10	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้าน ความรู้รักสามัคคี	68
ตารางที่ 11	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้าน มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	69

ตารางที่ 12	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต โดยรวม 7 ด้าน	70
ตารางที่ 13	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรู้ในหลักพุทธธรรม	71
ตารางที่ 14	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	72
ตารางที่ 15	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	73
ตารางที่ 16	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	74
ตารางที่ 17	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความมีระเบียบวินัย	75
ตารางที่ 18	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรู้รักสามัคคี	76
ตารางที่ 19	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	77
ตารางที่ 20	แสดงค่าเฉลี่ยและสรุปความแตกต่างสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษา มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ตามความคิดเห็นของศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิต โดยรวมทั้ง 7 ด้าน	78
ตารางที่ 21	แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้าน ความรู้ทางพระพุทธศาสนา	86

ตารางที่ 22	แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต	87
ตารางที่ 23	แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านความสามารถในการเผยแผ่หลักพุทธธรรม	88
ตารางที่ 24	แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคม	89
ตารางที่ 25	แสดงการหาค่าดัชนีความยาก (Difficulty Index) ของแบบทดสอบความรอบรู้ทางพระพุทธศาสนา	92
ตารางที่ 26	แสดงผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน ผลทดสอบความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	93
ตารางที่ 27	แสดงผลการวิเคราะห์จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนทดสอบความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	94
ตารางที่ 28	แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบก่อนหลัง Wilcoxon Signed Ranks Test คะแนนทดสอบความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	94
ตารางที่ 29	แสดงสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบก่อนหลังด้วย Wilcoxon Negative Signed Ranks Test รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	95
ตารางที่ 30	แสดงผลการสรุปประเด็นพฤติกรรมบ่งชี้พุทธอัตลักษณ์ของบุคคลต้นแบบพุทธชนต่อสังคม	109
ตารางที่ 31	แสดงค่าเฉลี่ย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม	111
ตารางที่ 32	แสดงค่าเฉลี่ย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม จำแนกตามช่วงอายุ	112

ตารางที่ 33	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม: B.A.L.I. Model โดยรวมทั้ง 4 ด้าน	112
ตารางที่ 34	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy)	114
ตารางที่ 35	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma)	115
ตารางที่ 36	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leader in Information)	116
ตารางที่ 37	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model)	117
ตารางที่ 38	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model	118

สารบัญรูปภาพ

	หน้า	
ภาพที่ 1	ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	50
ภาพที่ 2	B.A.L.I. Model	91
ภาพที่ 3	การฝึกฝนรู้เท่าทันอารมณ์ ฝึกสมาธิ ภาวนา ในการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (1)	96
ภาพที่ 4	การฝึกฝนรู้เท่าทันอารมณ์ ฝึกสมาธิ ภาวนา ในการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (2)	96
ภาพที่ 5	การอภิปรายเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (1)	97
ภาพที่ 6	การอภิปรายเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (2)	97
ภาพที่ 7	การอภิปรายเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (3)	98
ภาพที่ 8	การเสนอผลการอภิปรายการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต	98
ภาพที่ 9	ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (1)	99
ภาพที่ 10	ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (2)	100
ภาพที่ 11	ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (3)	100
ภาพที่ 12	ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (4)	101

ภาพที่ 13	ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (5)	101
ภาพที่ 14	ผู้ดำเนินการอบรม เปิดประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยคำถามปลายเปิด และให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน (1)	103
ภาพที่ 15	ผู้ดำเนินการอบรม เปิดประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยคำถามปลายเปิด และให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน (2)	103
ภาพที่ 16	ผู้ดำเนินการอบรม เปิดประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยคำถามปลายเปิด และให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน (3)	104
ภาพที่ 17	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (1)	104
ภาพที่ 18	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (2)	105
ภาพที่ 19	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (3)	105
ภาพที่ 20	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (4)	106
ภาพที่ 21	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (5)	106
ภาพที่ 22	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (6)	107
ภาพที่ 23	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (7)	107

ภาพที่ 24	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (8)	108
ภาพที่ 25	การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาท ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (9)	108

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

48

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาเป็นสิ่งที่มีความยาวนาน ในระยะแรกศาสนาเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อขจัดความหวาดกลัวสิ่งต่าง ๆ ที่ล้อมรอบตัวของมนุษย์ คิดว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของผู้มีฤทธิ์มากกว่าตน เมื่อมนุษย์เริ่มเรียนรู้ธรรมชาติมากขึ้นและเกิดเป็นศาสนาที่มีเหตุผลเข้ามาเป็นแบบแผนและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ความเชื่อศรัทธาในกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ของแต่ละศาสนาก็กลายมาเป็นประเพณี วัฒนธรรมที่ทำสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ศาสนาทุกศาสนา จะเป็นที่พึ่งทางใจของมนุษย์ มีหลักธรรมคำสั่งสอนที่มุ่งหมายสั่งสอนให้คนที่เป็น สมาชิกในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรมมีเหตุผลและศรัทธาในความถูกต้อง มีพิธีกรรมและเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นศาสนานั้น ๆ บุคคลไม่ว่าจะอยู่ในฐานะ บทบาทใดจะต้องยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะธรรมหรือหลักคำสอนจะช่วยแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ อีกทั้ง จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (พระสมุห์ธีรพล อคฺคปัญโญ (วิริยะกิจสุนทร), 2564, หน้า 1) สำหรับประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันเนื่องจากในอดีตกาลมีวัดและพระพุทธรูปจำนวนมาก ที่ก่อสร้างขึ้นด้วยความ เลื่อมใสศรัทธาอันแรงกล้าของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเปี่ยมล้นและทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และประวัติศาสตร์ รวมทั้งหล่อหลอมด้วยประเพณีและวัฒนธรรมไทยจนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา จึงถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน (พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ ธีรสกโก, 2560, หน้า 257-258)

หลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง (ธัมมวิจยะ) เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี (อิทัปปัจจยตา) จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ ชาติต่อ ๆ ไป (ด้วยการสั่งสมบุญบารมี) ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา หลักคำสอนในพุทธศาสนามีทั้งหลักปฏิบัติที่เป็นจริยธรรมคุณธรรมและศีลธรรม หลักจริยธรรม ความกตัญญูกตเวทิตี คือ การรู้จักบุญคุณและตอบแทน อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานทั่วไปของมนุษย์ เพื่อการดำรงอยู่อย่างปกติสุข ดังนั้นทุกคนจึงมีหน้าที่ต่อกันด้วยการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของพระพุทธเจ้า คือการปฏิบัติหน้าที่ต่อกัน หลักคุณธรรม พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนและสังคมดำรงชีวิตด้วยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ไม่มุ่งร้ายต่อกัน ด้วยความรักที่บริสุทธิ์ต่อเพื่อนร่วมโลก หลักศีลธรรม คือ หลักคำสอนสำคัญของศาสนา ได้แก่ โอวาทปาติโมกข์ คือ " การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การบำเพ็ญแต่ความดี การทำจิตให้

สะอาตบรีสุทธี หลักปรมัตถธรรม พุทธศาสนา สอน "อริยสัจ 4" (Digital School Thailand 4.0, ออนไลน์)

ผลลัพธ์เมื่อทุกข์หมดไปคือ นิพพาน อันเป็นความสุขสูงสุด อีกทั้งเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนาด้วย แต่จุดหมายเฉพาะหน้าของพุทธศาสนาคือ การปฏิบัติตนให้มีความสุขในทุกที่ทุกเวลา ไม่ว่าจะสถานการณ์รอบตัวจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ความสุขนั้นมีหลายระดับ ถึงแม้การที่เข้าถึงความสุขในแต่ละระดับ จะเป็นเรื่องที่เราต้องทำด้วยตนเองก็ตาม แต่สิ่งแวดล้อมและสังคมก็เป็นทั้งปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการเข้าถึงความสุขของเราเองด้วย ศาสนาพุทธจึงมีคำสอนที่จะทำให้สังคมนั้นเป็นสุข โดยคำสอนขั้นต้นที่ทุกคนในสังคม ควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ คือ ศีล 5 หรือเบญจศีล เป็นการประพฤติชอบทางกายและวาจา 5 ประการ ประกอบด้วย 1. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการฆ่า การประทุษร้ายกัน 2. อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ หรือทำลายทรัพย์สิน 3. กามะสุมิจฉาจารา เวรมณี คือ เว้นจากการประพฤติดินในกาม 4. มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง 5. สุราเมรัยมัชชปาทัฏฐานา เวรมณี คือ เว้นจากน้ำเมาและสิ่งเสพติด อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เมื่อได้ละเว้นการกระทำที่ไม่ดี 5 ประการแล้ว ก็ควรทำแต่สิ่งที่ดีคือ ธรรม 5 หรือเบญจธรรม คู่กันไป ประกอบด้วย 1. เมตตาและกรุณา คือ มีความรักและความสงสาร 2. สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต 3. กามสังวร คือ รู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส 4. สัจจะ คือ มีความสัตย์ 5. สติสัมปชัญญะ คือ ระลึกและรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ประมาท จะเห็นได้ว่า คำสอนในพุทธศาสนาจะมีเป็นชุด ๆ โดยแต่ละชุดมีข้อปฏิบัติมากน้อยแตกต่างกัน ซึ่งในการปฏิบัติให้ได้ผลนั้น ต้องปฏิบัติให้ครบทุกข้อ เป็นองค์รวม เพราะถ้าปฏิบัติแยกส่วน โดยเลือกปฏิบัติเพียงข้อใดข้อหนึ่ง หรือเพียงบางข้อแล้ว ย่อมจะไม่ประสพผลสำเร็จตามจุดประสงค์ (วรชัย ทองไทย, ออนไลน์)

ประเทศไทยมีสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อให้คณะสงฆ์ผลิตบุคลากรที่รู้ทันวิชาการสมัยใหม่ มิฉะนั้น คณะสงฆ์จะไม่สามารถสั่งสอนแนะนำชาวบ้านได้ และการสื่อสารกันก็จะเกิดความไม่เข้าใจ เพราะชาวบ้านศึกษาด้านคติโลก ส่วนพระสงฆ์ศึกษาด้านคตินิธรรม ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่ด้วยกัน 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาของสงฆ์ ฝ่ายธรรมยุติกนิกายของประเทศไทยที่จัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรก que เริ่มประยุกต์หลักพระพุทธศาสนาให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ โดยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรก และเป็นหนึ่งในสองแห่งของประเทศไทยภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือการจัดให้มีการศึกษาและการฝึกอบรมที่ครอบคลุมในด้านต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนารวมถึงการศึกษาระดับปริญญา การทำสมาธิ และพิธีกรรมทางศาสนา มหาวิทยาลัยเปิดสอนหลักสูตรอันหลากหลาย รวมถึงระดับปริญญาตรีบัณฑิตศึกษา และปริญญาเอกสาขาพระพุทธศาสนา ศึกษาตลอดจนสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น ปรัชญา จิตวิทยา และวัฒนธรรมศึกษานอกเหนือจากหลักสูตรวิชาการแล้ว มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังมีส่วนร่วมในการวิจัย อนุรักษ์ แปรคัมภีร์พระพุทธศาสนาโบราณและส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความคิดและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยยังมีบทบาทสำคัญในการฝึกอบรมพระภิกษุและแม่ชี ตลอดจนจัดหาทรัพยากรสำหรับชุมชนชาวพุทธในวงกว้างในประเทศไทยและที่อื่น ๆ (origin, 2566, ออนไลน์) มหาวิทยาลัยมหามกุฏ

ราชวิทยาลัย (2564) จัดการศึกษาในศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ มานานมากกว่าร้อยปี มีปรัชญามหาวิทยาลัย (Philosophy) ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระ พุทธศาสนา” (Academic Excellence based on Buddhism) มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติ หรือนานาชาติ การชี้แนะ ป้องกัน หรือแก้ปัญหาของสังคม 2 เรื่อง 1. ภายในมหาวิทยาลัย จิตสาธารณะ หรือจำสำนักทางสังคม 2. ภายนอกมหาวิทยาลัย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวพระ ราชดำรัสต่าง ๆ ไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคม และได้กำหนดอัตลักษณ์ของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาไว้ว่า บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติ หรือนานาชาติ

ในขณะที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธ ศาสนาอีกแห่งหนึ่ง ตั้งปณิธานจะเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์มีวิสัยทัศน์ในการเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์ สมัยใหม่ และสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม มีพันธกิจในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของการเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษา พระพุทธศาสนาบูรณา การกับศาสตร์สมัยใหม่ การเป็นมหาวิทยาลัยกลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา โดยกระบวนการผลิตบัณฑิตจะบูรณาการร่วมกับพันธกิจด้านการวิจัยและพัฒนา ด้านการบริการ วิชาการ และด้านทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อผลิตบัณฑิตให้มีสติปัญญาและคุณธรรม ความรอบรู้ วิชาการด้านพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาและมีผลลัพธ์การเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาทั้งสองแห่งนี้ยังมี เนื้อหาของแต่ละหลักสูตรที่ได้ประยุกต์เอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปไว้ในเนื้อหา วิชาต่าง ๆ และนอกจากนี้ ยังมีรายวิชาพื้นฐานบังคับทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอีก 18 - 30 หน่วยกิต ที่เป็นเครื่องหมายรองรับกระบวนการผลิตบัณฑิตได้อย่างดีในด้านองค์ความรู้ทาง พระพุทธศาสนาประยุกต์กับศาสตร์สมัยใหม่

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง เป็นสถาบันการศึกษาของสงฆ์ ที่จัดการศึกษาในรูปแบบ มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันการศึกษาที่ประยุกต์หลักพระพุทธศาสนา ให้เข้ากับสังคม สมัยใหม่ และพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน มีความสามารถในการรักษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น และจากเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร ปี 2565 (คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา (กมอ.), 2565) ที่ให้อิสระแก่สถานบันอุดมศึกษาในการบริหารจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษา ทุกสถาบัน รวมถึงมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาได้เกิดความคล่องตัว สร้างความหลากหลายในการจัด การศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรอบรู้ทั้งศาสตร์สมัยใหม่และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการ ดำเนินชีวิตให้มีความสุขตรงตามจุดหมายเพื่อออกไปรับใช้สังคม เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยวิชาและ จรรยา เป็นบุคคลต้นแบบของสังคม ในการนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นต้นแบบของ การดำรงตนท่ามกลางสภาวะการแข่งขัน ความกดดันทั้งทางเศรษฐกิจและอารมณ์ จิตใจ ตลอดจนจนถึง สามารถเป็นผู้ให้คำแนะนำ อบรม สั่งสอน เป็นผู้นำในชุมชนและสังคม เสริมสร้างการสานพลัง “พลเมืองตื่นรู้ ชุมชนเข้มแข็ง” ส่งผลให้คนในสังคมและชุมชนเกิดความสงบสุข สามารถดำรงชีวิตได้

อย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงตนเองขับเคลื่อนระบบสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับชาติ และระดับโลกให้มีความสุขได้

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยคิดว่านักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ยังพร้อมด้วยวิชาและจรณะ สามารถเป็นบุคคลต้นแบบของสังคมในการนำหลักธรรมมา ปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น แนวทางในการดำเนินชีวิต ในแบบอย่างชาวพุทธที่ดี และการปฏิบัติ หน้าที่ของชาวพุทธในเรื่องที่ดี ดังพระโอวาทของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (ออนไลน์) ที่ให้ไว้ดังนี้ “เบญจธรรม” ธรรมะ 5 อันเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติ เจริญก้าวหน้าและปลอดภัย เพิ่มพูนความดีแก่ผู้กระทำอย่างแท้ ความคิดที่ถูกที่ควร เป็นหนทางแห่ง ความสุขความเจริญนั้น เรียกว่า “ธรรมะ” ธรรมะ 5 ประการ อันเป็นข้อพึงปฏิบัติตามคำสอนใน พระพุทธศาสนาคู่กับศีล 5 เรียกว่า “เบญจธรรม” ซึ่งประกอบด้วย 1. เมตตา กรุณา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น 2. สัมมาอาชีวะ คือการประกอบสัมมาชีพ สุจริต 3. กามสังวร คือการสำรวม ในกาม รู้จักพอใจในคู่ครอง 4. สัจจะ คือการรักษาความสัตย์ ซื่อตรงในกาย วาจาใจ 5. สติสัมปชัญญะ คือความระลึกได้และความรู้ตัวอยู่เสมอ ถ้าทุกคนใช้ร่วมกับศีล 5 แล้วย่อมปลอดภัย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยได้ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อ มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจและมีทักษะการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีการสอน ทั้งทฤษฎีและหลักการปฏิบัติด้านพระพุทธศาสนา เสริมสร้างศักยภาพให้ศึกษาทั้งพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์สามารถนำความรู้ด้านพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่แขนงต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง องค์กรที่เกี่ยวข้องกับตนเอง สังคมประเทศชาติและปรับศักยภาพความรู้ความ สามารถเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และประชาคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความสนใจที่จะศึกษา เกี่ยวกับการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่ สังคม เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธอัตลักษณ์ของชาวพุทธ เพื่อนำมาสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ซึ่งผลการศึกษจะทำให้ เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและการสานพลังชุมชนพลเมืองตื่นรู้ในการจัดการตนเองเชิงรุกที่เข้มแข็ง และประโยชน์เชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปกำหนดเป็นแผนงาน แผน ยุทธศาสตร์ และนโยบายในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตเพื่อรับใช้สังคมให้มีบุคคลต้นแบบที่มีความ พร้อมในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายใต้วิถีชีวิตใหม่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไปทำ ให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศโดยรวมต่อไป และยังสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่ว่า ให้บริการวิชาการตาม แนวพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งเน้น การเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การขึ้นนำสังคมในทางสร้างสรรค์ และการยุติข้อขัดแย้งด้วยหลักวิชาการพระพุทธศาสนา (มหาวิทยาลัย มหาภูมิพลอดุลยธรรมวิทยามหาวิทยาลัย, 2556, ออนไลน์) ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำวิจัยในครั้งนี้

1.2 โจทย์วิจัย

1.2.1 นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา มีลักษณะความเป็นพุทธอัตลักษณ์ เช่นไร

1.2.2 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคมควรเป็นอย่างไรและมีเนื้อหาสาระอย่างไรบ้าง

1.2.3 ผลของการพัฒนารูปแบบพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีผลลัพธ์เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

1.3.2 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

1.3.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน คือ

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร/อาจารย์ ผู้ใช้บัณฑิต และศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2564-2565-2566 จำนวน 613 รูป/คน และนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา 2568 จำนวน 300 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 50 คน และศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2564-2565-2566 จำนวน 250 รูป/คน สำหรับแบบสอบถาม และ ผู้บริหาร/อาจารย์ ผู้ใช้บัณฑิต และศิษย์เก่า รวม 30 รูป/คน สำหรับแบบสัมภาษณ์ และนักศึกษาปัจจุบัน 86 รูป/คน สำหรับการทดลองรูปแบบ

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การวิเคราะห์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะเป็นบุคคลต้นแบบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมแห่งความเป็นธรรม ซึ่งใช้แนวคิดอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ อันมีพื้นฐานแนวคิดจากปรัชญามหาวิทยาลัย ได้แก่ ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งนักศึกษาต้องมั่งคั่งความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาทั้งในระดับพื้นฐานถึงระดับสูง ได้แก่หลักอริยสัจ และ ปฏิจจสมุปบาท ตลอดจนถึงการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี เพื่อที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นชาวพุทธต้นแบบในการดำเนินชีวิต ตลอดจนถึงขั้นสามารถนำหลักธรรมทั้งหลายไปเผยแผ่ต่อผู้อื่นได้

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนด พื้นที่ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลา 1 ปี ระหว่าง 1 ตุลาคม 2567 – 30 กันยายน 2568

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ผลการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่ชุมชนและสังคม รวมทั้งความมั่นคงแก่รัฐ

1.5.2 ได้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

1.5.3 ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการในลักษณะนี้ต่อไป

1.6 นิยามศัพท์

รูปแบบ หมายถึง แนวคิดหรือองค์ประกอบที่สามารถรวมตัวกันและเขียนเป็นหลักการในงานวิจัยนี้ได้กำหนด 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดเป้าหมายของรูปแบบซึ่งเป็นการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

2. เนื้อหาสาระของรูปแบบ ประกอบด้วยหลักพระพุทธศาสนาในเรื่องของ “อริยสัจ 4” “ปฎิจจสมุปบาท”

3. กระบวนการของรูปแบบ คือ นำหลักพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่สู่ผู้อื่นผ่านกิจกรรมการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษา

4. การประเมินผล คือ ตรวจสอบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในรูปแบบ ซึ่งเป็นการหาจุดเด่นและจุดด้อยเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า และการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

พุทธอัตลักษณ์ หมายถึง อัตลักษณ์ของชาวพุทธที่หล่อหลอมมาจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เข้ากับสังคมในยุคปัจจุบันด้วยหลักพระพุทธศาสนาในเรื่องของ “อริยสัจ 4” และ “ปฎิจจสมุปบาท”

นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา หมายถึง นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

บุคคลต้นแบบ หมายถึง บุคคลที่เป็นแบบอย่างในการนำหลักพุทธศาสนาไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน และเป็นต้นแบบของการดำรงตนท่ามกลางสภาวะการแข่งขัน ความกดดันทั้งทางเศรษฐกิจและอารมณ์ จิตใจ ตลอดจนจนถึงสามารถเป็นผู้ให้คำแนะนำ อบรม สั่งสอน เป็นผู้นำในชุมชนและสังคม เพื่อส่งผลให้คนในสังคมและชุมชนเกิดความสงบสุข

กิจกรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบไว้มาทดลองใช้กับนักศึกษา

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคลิกต้นแบบสู่สังคม” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาพุทธ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์
- 2.5 มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้ กู๊ด (Good, 1973 อ้างใน นงลักษณ์ เรือนทอง, 2550, หน้า 76) ได้รวบรวมความหมายของรูปแบบ (model) ไว้ 4 ประการ คือ

- 1) รูปแบบ คือ แบบอย่างของสิ่งหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
- 2) รูปแบบ คือ ตัวอย่างที่ทำให้เกิดการเลียนแบบ
- 3) รูปแบบ คือ แผนภูมิที่ใช้เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ใช้เป็นหลักการ หรือแนวคิด
- 4) รูปแบบ คือ ชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน หรือเป็นองค์ประกอบที่สามารถรวมตัวกันและเขียนเป็นหลักการ

บาร์โด (Bardo, 1982 อ้างใน ณิชชนันต์ อยู่สีมารักษ์, 2557, หน้า 15) กล่าวว่ารูปแบบเป็นสิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ง่ายต่อความทำความเข้าใจเหมาะสมกับรูปแบบนั้น ๆ ควรมืองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่มีการกำหนดตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์แต่ละอย่าง และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบนั้น

พุฒินชัย อสุาพรหม (2561,ออนไลน์) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบายเป็นแผนผัง ไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย ปกติการศึกษาวิจัยเรื่องใด ๆ ก็ตาม ผู้ศึกษาจะต้องตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบ ซึ่งในกระบวนการวิจัยจะมีการตั้งสมมติฐานหรือชุดของสมมติฐานขึ้นมา ซึ่งก็คือคำตอบที่คาดคะเนไว้ล่วงหน้า สมมติฐานเหล่านี้มักจะได้มาจากข้อความรู้ หรือข้อค้นพบที่ผ่านมา หรืออาจจะ

เกิดจากประสบการณ์หรือการหยั่งรู้ (intuition) ของผู้ศึกษาวิจัยหรืออาจเกิดจากทฤษฎีหลักการต่าง ๆ สมมติฐานเป็นข้อความที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ของเรื่องหรือสถานการณ์ปัญหานั้น ๆ

2.1.1 รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์/เรื่องนั้นได้
3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (imagination) ความคิดรวบยอด (concept) และความสัมพันธ์ (interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้
4. รูปแบบควรจะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (structural relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (associative relationships)

2.1.2 รูปแบบที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี 5 แบบ หรือ 5 ลักษณะคือ

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่ง ขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากในทางวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์
2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดแสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์
3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปเชิงภาษาแล้ว
4. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแยกแผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น
5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสถานการณ์/ปัญหาใด ๆ รูปแบบด้านศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่ (พุฒิชัย อสุพรหม, 2561, ออนไลน์)

จากการทบทวนแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างหรือกรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นตัวแทนอธิบายกระบวนการของสิ่งที่ศึกษา โดยแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ ทั้งในลักษณะของคำอธิบาย แผนผัง หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการ การวิเคราะห์ และการทำนายผลที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ รูปแบบจึงหมายถึง กรอบแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายองค์ประกอบและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ของนักศึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาและประเมินผลการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

คำว่า การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไป เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย ดังนี้

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2543, หน้า 282) ให้ความหมายว่า การพัฒนานั้นเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะต้องมีองค์ประกอบของเครื่องชี้วัดที่สำคัญและต้องผสมผสานระหว่าง

1. มีการเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเสมอ ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ 4 แกนหลัก คือ คน โครงสร้าง เทคโนโลยี และระบบหรืองาน (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย)

2. การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้ โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัดและปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชน และเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

3. ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรมและจะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า ฯลฯ) สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547, หน้า 3) กล่าวว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ง่ายหรืออย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา เป็นต้น

สนธยา พลศรี (2547, หน้า 2-5) ได้จำแนกความหมายของการพัฒนาแต่ละประเภทไว้ ดังนี้

1. ความหมายจากรูปศัพท์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโต งอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

2. ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

3. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ความเจริญเติบโตแต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณ คือการเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

4. ความหมายทางพัฒนบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ด้านปริมาณ (มากขึ้น) และด้านสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

5. ความหมายทางด้านเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

6. ความหมายทางการวางแผน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้าในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

7. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ คำว่าการพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือการปฏิบัติการณ์นี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการวางแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องเพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้ว แต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

8. ความหมายในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการวางแผน คือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

9. ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือมนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่าการบริหารและการจัดการ

10. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาเอาไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือการพัฒนาเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน

ลักษณะของการพัฒนา จากความหมายของการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลาย ประการ ซึ่งลักษณะสำคัญของการพัฒนานั้น สนธยา พลศรี (2547, หน้า 5-6) อธิบายไว้ ดังนี้

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางพัฒนบริหารศาสตร์

2. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

3. มีลักษณะเป็นพลวัต คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

4. เป็นแผนโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

5. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

6. เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียง รายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

7. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช้การพัฒนา แม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

8. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

9. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือสามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

10. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการและวิธีการพัฒนาก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย การพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

ดังนั้นสรุปได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือการพัฒนาเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น มีการกำหนดทิศทางหรือกำหนด รายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าใคร ทำอะไร อย่างไร เมื่อใด เป็นต้น โดยเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน การพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมและ

เทคโนโลยี นอกจากนี้ความหมายของการพัฒนายังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคุณค่าของคนในแต่ละสังคมอีกด้วย

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

ทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญมี 3 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)

ทฤษฎีนี้อาศัยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (Neo-Classic Theory) และทฤษฎีสังคมศาสตร์ของอเมริกันมาประยุกต์เป็นกรอบการวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งจุดเน้นของแนวคิดทฤษฎีนี้ คือ การที่จะพัฒนาประเทศให้ทันสมัยนั้นต้องมีการดำเนินไปในทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง ความรู้สึกนึกคิด และความรู้ของคนในสังคมจะขาดด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กันตลอดจนส่งผลซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีภาวะทันสมัย เน้นในเรื่องต่อไปนี้คือ

- 1) เน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนา
- 2) เน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลาง (Top – down Planning)
- 3) เน้นพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization) โดยสร้างสังคมเมืองให้ทันสมัย
- 4) เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งนี้เพราะทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม
- 5) เน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศ

2. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory)

ทฤษฎีนี้เกิดจากปัญหาความด้อยพัฒนาในกลุ่มประเทศละตินอเมริกา โดย เป็นการศึกษาถึงปัญหารากเหง้าของความด้อยพัฒนาในประเทศโลกที่สาม โดยมีขอบข่ายที่ ครอบคลุมถึงการพัฒนาแบบพึ่งพา (Self-dependency) ชาตินิยม (Nationalism) โครงสร้างนิยม (Structuralism) และพัฒนานิยม (Developmentalism) แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ต่อต้าน ลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ซึ่งนักพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนาและประเทศที่มีความเจริญ แล้วต่างก็พยายามหาความหลุดพ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา โดยการปรับปรุงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา การปรับปรุง ความสัมพันธ์ทางการผลิตเพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเศรษฐกิจและสังคม ใหม่ Frank , Cardose , Doossantos ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีพึ่งพาเอาไว้ดังนี้ คือ

1. ถ้าพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย ประเทศตะวันตกที่เจริญจะเป็นศูนย์กลางทุกอย่าง ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาจะเป็นบริวาร หรือต้องพึ่งพาภายนอกอยู่ตลอดเวลา

2. ควรมีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมเสียใหม่ เพื่อที่จะนำไปสู่การกระจายผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

3. กระบวนการที่สามารถกระทำได้คือ การลดการพึ่งพาจากภายนอก และการที่ประเทศพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้มากขึ้น

ทฤษฎีพึ่งพานี้ นักวิชาการมิได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน

3. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory)

เกิดจากแนวคิดของนักวิชาการกลุ่ม องค์การกรรมกรระหว่างประเทศ (ILO = International Labour Organization) และนักเศรษฐศาสตร์ เช่น ดัดเลย์ ซีเยร์, (Duley Seer) พอล สทริทเทิน

(Pual Streeten), กุณนาร์ ไมด์ดัล (Gunnar Myrdal) ซึ่งเรียกร้องให้มีการดำเนินการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเงื่อนไขทางสังคมและการจัดเตรียมสถาบันต่าง ๆ ก่อนการพัฒนา ตามทฤษฎีนี้แนวทางการพัฒนามาจากกรอบความคิดในการวางแผนจากส่วนกลาง ไปสู่การวางแผนจากระดับล่าง (bottom – up planning) ตามความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประเทศจุดเน้นสำคัญของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน คือ

1. เน้นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นพื้นฐานของประชาชน
2. เน้นการกระจายอำนาจ (Decentralization) และความเจริญไปยังพื้นที่เป้าหมายอย่างทั่วถึง
3. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทมาก
4. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology)
5. เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประเทศ
6. เน้นการพัฒนาทุก ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กันแบบบูรณาการ (Integration) ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
7. สนับสนุนการใช้แรงงาน และทุนภายในประเทศ (Labour & Capital)
8. เน้นการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนในชุมชน (thidarat00, 2011, ออนไลน์)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ในประเทศไทย ประชาชนจำนวนมากนับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนา (Buddhism) คือ ศาสนาที่ถือว่าธรรมะเป็นความจริงสากล ที่ใครก็ตามหากสั่นกลืนใจเลศก็จะผลได้ด้วยตนเอง แต่ผู้ที่ได้บำเพ็ญบารมีจนตรัสรู้ และสามารถตั้งพุทธบริษัทปัจจุบันขึ้นได้ คือ พระพุทธโคตม ซึ่งเป็นองค์หนึ่งในบรรดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามากมายที่ได้เคยตั้งพุทธบริษัทมาแล้ว และที่จะตั้งต่อไปในอนาคต ยังมีพระพุทธเจ้าอีกมากที่ตรัสรู้แต่ไม่มีบารมีพอให้ตั้งพุทธบริษัทได้ จึงให้ผลเฉพาะตัวเรียกว่าปัจเจกพุทธเจ้า จึงเห็นได้ว่า จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ทำให้ชาวพุทธมีใจกว้าง เพราะถือเสียว่าธรรมะมิได้มีในพระพุทธศาสนาของพระโคตมเท่านั้น แต่คนดีทั้งหลายก็อาจจะพบธรรมะบางข้อได้ และแม้แต่ชาวพุทธเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงปรารถนาให้แสวงหาและเข้าใจธรรมะด้วยตนเอง พระรัตนตรัยคือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง คือผู้ช่วยเกื้อกูลให้แต่ละคนสามารถพึ่งตนเองในที่สุด "ตนของตนเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง" อาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนิกที่แท้จริง คือผู้ที่แสวงหาธรรมะด้วยตนเองและพบธรรมะด้วยตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พยายามพัฒนาธาตุพุทธะในตัวเอง

ลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนา คือเป็นศาสนาแห่งการวิเคราะห์ กล่าวคือเชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ทั้งความเป็นจริงและข้อธรรมได้ดีเยี่ยมเป็นพิเศษ เช่น วิเคราะห์จิตได้ละเอียดลอออย่างน่าอัศจรรย์ใจ วิเคราะห์ธรรมะออกเป็นข้อ ๆ อย่างละเอียดสุขุมและประสานสัมพันธ์กันเป็นระบบที่แน่นแฟ้นหากจะพยายามอธิบายธรรมะข้อใดสักข้อหนึ่ง ก็จะต้องอ้างถึงธรรมะข้ออื่น ๆ เกี่ยวโยงไปทั้งระบบ วิธีการวิเคราะห์ธรรมะอย่างนี้ บางสำนักของศาสนาฮินดูได้เคยทำมาบ้าง แต่ก็ไม่สามารถทำได้เด่นชัดอย่างธรรมะที่สอนกันในพระพุทธศาสนา จึงควรยกย่องได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการวิเคราะห์ และเมื่อกล่าวเช่นนี้ก็มิได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาไม่สนใจด้านอื่น ๆ ทั้งมิได้หมาย

ความเลียบไปถึงว่าศาสนาอื่น ๆ ไม่รู้จักวิเคราะห์ หามิได้ ต้องการหมายเพียงแต่ว่าพระพุทธศาสนาเด่นกว่าศาสนาอื่น ๆ ในด้านวิเคราะห์เท่านั้น และถ้าหากศาสนาต่าง ๆ จะพึ่งพาอาศัยกันและกันก็พระพุทธศาสนาแหละสามารถให้ตัวอย่างในการวิเคราะห์ข้อธรรมะได้อย่างดีเยี่ยม ในขณะที่ศาสนาอื่น ๆ อาจจะมีบริการด้านอื่น ๆ ที่ได้ปฏิบัติมาอย่างเด่นชัด เช่น ศาสนาพราหมณ์ในเรื่องจารีตพิธีกรรมศาสนาอิสลามในเรื่องกฎหมาย เป็นต้น แต่ทั้งนี้แล้วแต่ว่าสมาชิกแต่ละคนของแต่ละศาสนาจะสนใจร่วมมือกันในทางศาสนาากน้อยเพียงใด

พุทธศาสนา (Buddhism) เป็นศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุง และแก้ไขสังคมอินเดียในยุคนั้น ให้ดีขึ้นจากการกดขี่ของพราหมณ์ จากการหลอมน้ำทางสังคม จากการถือวรรณะจัด จากการนิยมบวงสรวงบูชาด้วยสัตว์เป็นจำนวนมาก จากการกดขี่สตรี พุทธศาสนาจึงเป็นเสมือนน้ำทิพย์ชโลมสังคมอินเดียโบราณให้ชาวสะอาตมากขึ้นกว่าเดิม คำสอนของพุทธศาสนาทำให้สังคมโดยทั่วไปสงบร่มเย็น ลักษณะพิเศษหลายประการที่แตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ ดังนี้

1. เป็นศาสนาแห่งความรู้และความจริง

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรู้ เพราะเป็นศาสนาแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธองค์เอง จากปัญญาของพระองค์ และธรรมที่พระองค์ตรัสรู้คือ อริยสัจ 4 ก็เป็นความจริงอย่างแท้จริง ทรงตรัสรู้โดยไม่มีใครสั่งสอน นักปราชญ์ทั้งหลายทั้งในอดีตและปัจจุบันจึงกล่าวยกย่องว่า เป็นศาสนาที่ประกาศความเป็นอิสระของมนุษย์ให้ปรากฏแก่โลกยิ่งกว่าศาสนาใด ๆ ที่มีมา

2. เป็นศาสนาแห่งความอิสระเสรีภาพ

พุทธศาสนาแทบจะเป็นศาสนาเดียวที่ไม่ผูกติดกับผู้ดลบันดาลหรือพระเจ้า ไม่ได้ผูกมัดตัวเองไว้กับพระเจ้า เชื่อในความสามารถของมนุษย์ว่ามีศักยภาพเพียงพอ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจใด ๆ ภายนอก เชื่อว่ามนุษย์เองสามารถปลดเปลื้องความทุกข์ได้โดยไม่ต้องรอการดลบันดาล พุทธศาสนาไม่มีการบังคับให้คนศรัทธาหรือเชื่อ แต่ให้สามารถพิสูจน์ได้โดยตนเอง

3. เป็นศาสนาอเทวนิยม

นอกจากศาสนาเซนแล้ว พุทธศาสนาเป็นศาสนาเดียวที่ไม่เชื่อพระเจ้าเป็นผู้บันดาลทุกสิ่งผู้สร้างทุกสิ่ง แม้กระทั่งโลก เพราะเหตุว่าพุทธศาสนาไม่เชื่อในอำนาจการดลบันดาลของพระเจ้า จึงเรียกว่าศาสนาฝ่ายอเทวนิยม คือ ศาสนาที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า

4. เป็นศาสนาแห่งสันติภาพ

ในกระบวนการนักคิดของโลกศาสนา พุทธศาสนาได้รับการยกย่องจากทั่วโลกว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง เพราะไม่ปรากฏว่ามีสงครามเกิดขึ้นในนามของศาสนา หรือเผยแพร่ศาสนา โดยการบังคับผู้คนให้นับถือ ให้เสรีภาพในการพิจารณา ให้มีปัญญากำกับการศรัทธา ในขณะที่หลายศาสนาถือว่า ศาสนิกต้องมีศรัทธามาก่อนปัญญาเสมอ และต้องมีความภักดีต่อพระเป็นเจ้าสูงสุดจะวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้ (Digital School Thailand 4.0, ออนไลน์)

หลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง (ธัมมวิจยะ) เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี (อิทัปปัจจยตา) จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และ

สัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ ชาติต่อ ๆ ไป (ด้วยการสั่งสมบุญบารมี) ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญหา (Digital School Thailand 4.0, ออนไลน์)

2.3.1 หลักเบญจศีล เบญจธรรม

ศาสนาพุทธมีคำสอนที่จะทำให้สังขมรณะเป็นสุข โดยคำสอนขั้นต้นที่ทุกคนในสังคมควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ คือ ศีล 5 หรือเบญจศีล เป็นการประพฤติชอบทางกายและวาจา 5 ประการ ประกอบด้วย 1. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการฆ่า การประทุษร้ายกัน 2. อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ หรือทำลายทรัพย์สิน 3. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี คือ เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม 4. มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง 5. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี คือ เว้นจากน้ำเมาและสิ่งเสพติด อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เมื่อได้ละเว้นการกระทำที่ไม่ดี 5 ประการแล้ว ก็ควรทำแต่สิ่งที่ดีคือ ธรรม 5 หรือเบญจธรรม คู่กันไป ประกอบด้วย 1. เมตตาและกรุณา คือ มีความรักและความสงสาร 2. สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต 3. กามสังวร คือ รู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส 4. สัจจะ คือ มีความสัตย์ และ 5. สติสัมปชัญญะ คือ ระลึกและรู้ตัวอยู่เสมอไม่ประมาท (วรชัย ทองไทย, ออนไลน์)

เบญจศีล	เบญจธรรม
ไม่ฆ่าสัตว์	มีความเมตตา
ไม่ลักทรัพย์	มีสัมมาอาชีวะ
ไม่ประพฤติดิฉินในกาม	มีกามสังวร
ไม่กล่าวเท็จ	มีสัจจะ
ไม่ดื่มสุราเมรัย	มีสติสัมปชัญญะ

ศีล คือข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อให้เป็นกติกาข้อห้ามที่ใช้แก้ปัญหาขั้นพื้นฐาน 5 ปัญหาหลัก ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข และไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคม

ส่วนเบญจธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มีเมตตา สัมมาอาชีวะ ความสำรวมอินทรีย์ ความซื่อสัตย์ รู้สีกตัว ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ทำให้ไม่เผลอกล้ากับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ ทำให้เกิดความรักสามัคคี ความอบอุ่นมั่นคงในชีวิต ดังนั้นคุณธรรมเป็นบ่อเกิดของจริยธรรม ที่แสดงออกให้เห็นถึงการปฏิบัติดี ปฏิบัติถูกต้อง อันเป็นผลมาจากความคิดที่สังคมหรือบุคคลมีความเห็นว่าเป็นการปฏิบัติที่ดีตามหลักเบญจธรรมทั้ง 5 ประการ ต่อไปนี้

1. เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขและคิดช่วยให้พ้นทุกข์ เมตตากรุณาเป็นหลักรู้จักการแบ่งปัน ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเอื้อเฟื้อและเต็มใจ รู้จักการให้อภัย ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่อ่อนโยน สุภาพ มองโลกในแง่ดี ขวนขวายหน้าคบหา

เมตตากรรม ความหมายของเมตตาในอัฐสาสนีพระพุทโธชญาจารย์ได้นิยามความหมายของเมตตาไว้ว่า “ความรักใคร่ภักดีที่นำใคร่ภาวะที่รักใคร่เมตตาเจโตวิมุตตินี้เรียกว่า เมตตา” (อภิ.สง.อ. (ไทย) 2/485.)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2555) ให้ความหมายเมตตา คือ ความรัก ความหวังดี ที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข นักบริหารจะต้องมีความรัก และความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือส่วนดีของเพื่อน ร่วมงาน และกรุณา คือ ความสงสาร เห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสาร ห่วงใจ และคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้นความสงสาร จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักบริหารเปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น สอดคล้องกับพระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต) (อ้างใน มนตรี อินตา 2556) ที่กล่าวถึง เมตตากรรม (Loving-kindness and compassion) ไว้ คือ ความรักใคร่ ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ และความสงสารในการช่วยเหลือให้พ้นจากความยากลำบาก เป็นคุณธรรมที่ปฏิบัติคู่กับศีลข้อที่ 1 มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันน้ำใจให้สังคม มีจิตใจเมตตาปราณีต่อเพื่อนมนุษย์ หรือแม้กระทั่งต่อหมู่สัตว์ทั้งหลาย มักจะมีหน้าตาที่ผ่องใสยิ้มแย้มมีสง่าราศี ผิดกับคนที่มีจิตอาฆาตพยาบาทเบียดเบียนต่อผู้อื่น ความเมตตาอย่างไม่มีประมาณนี้ ถือว่าเป็นตัวยาวิเศษในการที่จะเสริมความงามให้อย่างยิ่งยวด ลักษณะของคนมีเมตตากรรม คือเป็นคนมีอัธยาศัยดี มีไมตรี มีความเผื่อแผ่ ซื่อซม ไม่ซ้ำเติมใคร ปลูกใจ ปลูกใจ ไม่โหดเหี้ยม ไม่โกรธ ไม่ขู่ผู้น้อยกว่า ช่วยเหลือ ไม่ให้ก่อเขิน รักษาสิ่งของหรือเก็บสิ่งของคืนให้ ไม่เยาะเย้ย ไม่สบประมาท ไม่กลั่นแกล้ง และอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า คน เมตตาต้องไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่อิจฉาริษยา ไม่ผูกอาฆาต ไม่พยาบาท ไม่จองเวร ไม่เบียดเบียน เพราะความเมตตาได้อยู่กับผู้อื่นนั้นจะมีความสุข

ประเภทของเมตตาพระไตรปิฎกจำแนกเมตตาไว้ 3 ประเภท ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวิจิตรกรรม และเมตตาโมโนกรรม

1) เมตตากายกรรมในพระบาลีไม่ได้แสดงความหมายใด ๆ เกี่ยวกับเมตตากายกรรมไว้เลย พบแต่คำนิยามและอธิบายในอรรถกถาว่า “กายกรรมที่กระทำด้วยจิตประกอบเมตตาชื่อว่า เมตตากายกรรม” (วิ.ม.อ. (ไทย) 2/387-388) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือกายกรรมต่อหน้าและกายกรรมลับหลัง โดยท่านได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การถึงความ เป็นสหายในการทั้งหลาย มีวิจิตรกรรมเป็นอาทิของภิกษุใหม่ทั้งหลายชื่อว่าเมตตากายกรรมต่อหน้า ส่วนสามวิจิตรกรรมทั้งปวงแม้ต่างโดยกิจมีการล้างเท้าและพัดลม เป็นต้น ให้พระเถระทั้งหลายชื่อว่าเมตตากายกรรมต่อหน้าการเก็บงำภณฑะไม้ เป็นต้น ที่ภิกษุใหม่และพระเถระ ทั้ง 2 พวกเก็บงำไว้ไม่ดีไม่ทำความดูหมิ่นในภิกษุใหม่และพระเถระเหล่านั้น ประหนึ่งเก็บงำสิ่งของที่ตนเก็บไว้ไม่ดี ฉะนั้นชื่อว่าเมตตากายกรรมลับหลัง (วิ.ม.อ. (ไทย) 2/266) จากคำอธิบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเมตตากายกรรมนั้นเป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะโดยต่อหน้าหรือกระทำลับหลังโดยมีเจตนาที่ตั้งงาม (เมตตาจิต) เป็นที่ตั้งมุ่งหวังให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการกระทำของเรา ในคัมภีร์อรรถกถาจะพบลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกถึงเมตตากายกรรมหลาย ลักษณะมีทั้งพระเถระกระทำต่อภิกษุใหม่ ภิกษุใหม่กระทำต่อพระเถระ ภิกษุกระทำต่อคฤหัสถ์ คฤหัสถ์กระทำต่อภิกษุ ขอนำพฤติกรรมเหล่านั้นมาประกอบเป็นตัวอย่างพอสังเขป พระพุทธเจ้าข้าในข้อนี้บรรดาพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายรูปใดบิดบาตกลับจากบ้านก่อนรูปนั้นก็ปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ล้างส้ารับกับข้าวแล้วตั้งไว้ ตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ไว้

รูปใดบิณฑบาตกลับจากบ้านที่หลังถ้ามีอาหารที่ฉันแล้วเหลืออยู่ถ้าต้องการก็ฉัน ถ้าไม่ต้องการก็เททิ้ง ในที่ปราศจากของเขี้ยวสดหรือล้างเสียในน้ำที่ไม่มีสัตว์รูปนั้น รื้ออาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเซ็ดเท้า ล้างสำหรับกับข้าวแล้วเก็บไว้เก็บน้ำฉัน น้ำใช้กวาดโรงฉัน รูปใดเห็นหม้อน้ำฉันหม้อ น้ำใช้ หรือหม้อน้ำในวังจกฏีว่างเปล่ารูปนั้นก็ตักน้ำตั้งไว้ (ที.ม.อ. (ไทย) 2/358) จริงอยู่สำหรับเหล่า ภิกษุการบำเพ็ญธรรมคือภิกษุมารด้วยเมตตาจิตชื่อว่าเมตตาทายกรรมสำหรับคฤหัสถ์ก็มี เป็นต้น อย่างนี้คือการไปไหว้พระเจดีย์ไหว้ต้นโพธิ์นิมนต์สงฆ์การพบเหล่าภิกษุเข้าบ้านไปบิณฑบาตแล้ว ต้อนรับ รับประทานอาหาร ปู่อาสนะเดินตามทาน้ำมันชื่อว่าเมตตาทายกรรม (อง.ปญจก.อ. (ไทย) 3/537)

2) เมตตาตวจีรกรรมนิยามลักษณะเดียวกับเมตตาทายกรรมคือ วจีรกรรมที่เปล่งออกไปด้วยจิต อันประกอบด้วยเมตตา มีความรักความปรารถนาดีเป็นที่ตั้ง ในคัมภีร์อรรถกถาท่านยกตัวอย่างของ เมตตาตวจีรกรรมไว้ดังนี้ สำหรับภิกษุทั้งหลายการบอกสอนอาจารย์บัญญัติการบอกกรรมฐาน การแสดง ธรรม การบอกพระพุทธรูปพระไตรปิฎก (แก่ภิกษุสามเณร) ด้วยเมตตาจิตชื่อว่าเมตตาตวจีรกรรม สำหรับคฤหัสถ์ในเวลาที่กำลังกล่าวคำ เป็นต้นว่าพวกเราจักไปเพื่อไหว้พระเจดีย์พวกเราจักไปเพื่อไหว้โพธิ พุทธเจ้าพวกเราจักกระทำการฟังธรรม พวกเราจักกระทำการบูชาด้วยประทีปดอกไม้พวกเราจักสมาทาน ซึ่งสุจริต 3 พวกเราจักถวายสลาภกัณฑ์ เป็นต้น พวกเราจักถวายผ้าจ่านำพรษาวันนี พวกเราจักถวาย ปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ท่านทั้งหลายจงนิมนต์พระสงฆ์แล้วจัดแจงของขบฉัน เป็นต้น พวกท่านจงปูลาด อาสนะ พวกท่านจงตั้งน้ำดื่ม พวกท่านจงต้อนรับนำพระสงฆ์มา พวกท่านจงให้พระสงฆ์นั่งบนอาสนะ ที่ปูลาด แล้วเกิดอุตสาหะกระทำไวยาวัจฉิ ดั่งนี้ชื่อว่าเมตตาตวจีรกรรม (อง.ปญจก.อ. (ไทย) 3/537)

เมตตาตวจีรกรรมนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท เช่นเดียวกับเมตตาทายกรรมคือ เมตตาตวจีรกรรมต่อ หน้าและเมตตาตวจีรกรรมลับหลัง ในอรรถกถาท่านยกตัวอย่างเมตตาตวจีรกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลังไว้ หลายลักษณะ เช่น การยกย่องอย่างนี้ว่าท่านเทวเถระท่านติสสเถระ ดั่งนี้ชื่อว่าเมตตาตวจีรกรรมต่อหน้า และเมื่อจะสอบถามถึงพระเถระผู้ไม่อยู่ในวิหาร การกล่าวคำนารักอย่างนี้ว่าท่านเทวเถระของเราไป ไหน ท่านติสสเถระของเราไปไหน เมื่อไรจักมาหนอ ดั่งนี้ชื่อว่าเมตตาตวจีรกรรมลับหลัง (อง.ปญจก.อ. (ไทย) 3/38) เมื่ออยู่ร่วมกัน ชื่อว่าเมตตาตวจีรกรรมต่อหน้าย่อมมีในการทำมีอาทิอย่างนี้ว่า สัมโมทนี ยก ถาอันไพเราะ ปฏิสันถารสาราณียกถาธรรมกถา สรภัญญูถามปัญหาตอบปัญหากับพระเถระทั้งหลาย เมื่อพระเถระหลีกไปกล่าว มีอาทิว่าพระนันทิเถระพระกิมพิลเถระเป็นสหายที่รักของเรา ถึงพร้อมด้วย ศิลอย่างนี้ถึงพร้อมด้วยอาจารย์ชื่อเมตตาตวจีรกรรมลับหลัง (ม.ม.อ. (ไทย) 1/17)

3) เมตตาตวจีรกรรม หมายถึงมโนกรรมที่ทำด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา เป็นความปรารถนาดี ที่มีอยู่เป็นพื้นฐานภายในจิตใจ ในคัมภีร์อรรถกถาท่านยกตัวอย่างเมตตาตวจีรกรรมไว้หลายลักษณะ เช่น “การคิดอย่างนี้ว่าพระเถระผู้เข้าไปสู่ตระกูลของพวกเราของจงเป็นผู้ไม่มีเวรของจงเป็นผู้ไม่ เบียดเบียนเกิดชื่อว่ามโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา”(ที.ปา.อ. (ไทย) 2/119) สำหรับภิกษุลูกขึ้นแต่ เข้าตรูปฏิบัติสรีระ และทำวัตรที่ลานพระเจดีย์ เป็นต้น นั่งเหนืออาสนะอันสัจจคิดว่าขอภิกษุทั้งหลาย ในวัดนี้จงมีสุขไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน เป็นต้น ชื่อว่าเมตตาตวจีรกรรมสำหรับคฤหัสถ์คิดว่าขอพระผู้ เป็นเจ้าจงมีสุขไม่มีเวรไม่ เบียดเบียนกันชื่อเมตตาตวจีรกรรม”(อง.ปญจก.อ. (ไทย) 3/38)

เมตตาตวจีรกรรมท่านแบ่งเป็น 2 ประเภทเช่นเดียวกับเมตตาทายกรรมและเมตตาตวจีรกรรม คือเมตตาตวจีรกรรมต่อหน้าและเมตตาตวจีรกรรมลับหลัง คัมภีร์อรรถกถาแสดงความหมายของเมตตา ตวจีรกรรมต่อหน้าและลับหลังไว้ว่า “การลืมนึกที่ผองใสด้วยความหวังดีและความหวังเอยมองดูด้วย

หน้าที่ผ่องใสชื่อว่าเมตตาตามโนกรรมต่อหน้าการตั้งใจว่าขอท่านพระเทวเถระพระติสสเถระจงเป็นผู้ไม่มีโรคไม่มีอาพาธชื่อว่ามโนกรรมลับหลัง”(ที.ม .อ. (ไทย) 1/17)

สรุป เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ หมายถึง การที่นักศึกษารู้จักการแบ่งปัน ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเอื้อเฟื้อและเต็มใจ รู้จักการให้อภัย ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่อ่อนโยน สุภาพ มองโลกในแง่ดีชวนให้น่าคบหา เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม

2. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีวิตในทางสุจริต สัมมาอาชีวะ คือละเว้นจากการเอาทรัพย์สินของที่เจ้าของมิได้ให้มาเป็นของตน หมายถึง ไม่ลักขโมย คดโกง หรือยึดเอาทรัพย์สินของ ๆ ผู้อื่นมาเป็นของตน โดยที่เจ้าของไม่อนุญาต ทั้งโดยวิธี หยิบฉวยโดยตรงหรือล่อลวงผู้อื่นให้มอบทรัพย์สินของแก่ตน โดยหลงเข้าใจผิด รวมทั้งไม่ใช้หรือจ้างวานผู้อื่น ให้ไปละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น นอกจากนี้ยังต้องละเว้นการมีจิตละโมภอยากได้สิ่งของของผู้อื่นด้วยวิธีการไม่สุจริต (พระสมุห์ธีรพล อคฺคปญฺโญ (วิริยะกิจสุนทร), 2564) สอดคล้องกับพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (อ้างใน มนตรี อินตา 2556) ที่กล่าวว่าสัมมาอาชีวะ (Right means of livelihood) คือ การหาเลี้ยงชีวิตโดยการ ประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติคู่กับศีลข้อที่ 2 ไม่หลอกลวงหรือโกงคนอื่นให้เสียหายไม่ ฉ้อราษฎร์บังหลวงไม่ทรยศต่อสังคมประชาชาติ เช่น ค้ายาเสพติด ประเวณี เป็นต้น ไม่เป็นการลักเล็ก ขโมยน้อย อันจะก่อความเดือดร้อนตามมา เพราะการเห็นแก่สิ่งเล็กน้อย เห็นว่าไม่มีใครรู้ แต่ถึงไม่ว่า ใครรู้ ฟ้าก็รู้ ถึงแม้ฟ้าไม่รู้ แต่เรารู้ ทำมาหากินที่สุจริตแม้จะรวยช้า แต่ก็มีสุขนาน ดีกว่าทุจริต ประพฤติมิชอบรวยเร็ว แต่ก็อยู่ไม่นาน อยู่ได้ด้วยความหวาดระแวงไม่มีความสุขหน้าตาก็ไม่ผ่องแผ้ว อันเกิดจากจิตใจที่ไม่สะอาด สัมมาอาชีวะ เป็นหนึ่งใน มรรคมีองค์แปดเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริต ขรवास สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นมิจฉาอาชีวะ อันได้แก่ การเลี้ยงชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่มีชอบ คือการโกงหรือหลอกลวง เว้นการประจบสอพลอ การบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลาภด้วยลาภ ก็คือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร (สัมมาวายามะ) คือขี้เกียจ อยากรได้มาง่าย ๆ โดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติปัญญาและร่างกาย ข้าโลกจนไม่ชอบธรรม เช่น เบียดเบียนลูกจ้าง และทำลายสิ่งแวดล้อม สังคม เพื่ออย่างได้มากเสียให้น้อย

หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนามีอยู่ 3 ประการหลักคือ

1) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาสอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่ามิจฉาอาชีวะคือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิดเพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิตหลักการของสัมมาอาชีวะจะต้องเว้นจากการประกอบอาชีพทั้ง 5 ประการคือ

- 1.1 สัตตถาณิชชาการค้ำขายศัสตราอันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอกดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น
- 1.2 มังสวณิชชาการค้ำขายสัตว์มีชีวิต
- 1.3 มัชชวณิชชาการขายสิ่งมีนเมา
- 1.4 วิสวณิชชาการค้ำขายยาพิษ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/177/186)

การค้าขายดังกล่าวมานี้ตามที่คณะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการที่มีโทษคือมีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงาม

ของสังคมและส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังหลักการเลี้ยงชีวิตชอบทางกายจึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำผิดศีลธรรมดังกล่าวการเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีวิตด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึก แม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำหรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนและทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคด โกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นและของสังคมเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

2) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา

ตามหลักพระพุทธศาสนาการเลี้ยงชีพชอบทางวาจาจัดเป็นกุศลกรรมและเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีพะโดยยึดหลักการคือ

2.1 การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพโดยดำเนินชีวิตอย่างมีสำจะรักษาความสัตย์

2.2 การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพคือการเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่นแตกแยกกันหรือเข้าใจผิดกันเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

2.3 การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ

2.4 การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพคือให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไร้สาระไร้แก่นสารไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจ้อนั้น ทำให้ผู้ฟังหลงผิดเข้าใจผิดได้

2.5 การไม่ประจบเลี้ยงชีพวาจานั้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือบังคับขู่เข็ญเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม

3) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ตามหลักพระพุทธศาสนาการเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีพะโดยยึดหลักการคือ

3.1 การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินคนอื่นเลี้ยงชีพมีสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของคนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควรคิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมายศีลธรรม

3.2 การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่น เลี้ยงชีพเป็นการควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายามพองร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตนให้มีจิตเมตตาคิดเอื้อเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสมและไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย

3.3 การไม่คิดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือเว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง (ที.ปา. (ไทย) 11/360/284.)

การเลี้ยงชีพชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นต้นตอให้การดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรมเพราะการกระทำภายนอกต่าง ๆ สืบเนื่องมาจากภายในจิตใจดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นใหญ่สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้วพูดอยู่ที่ดีทำอยู่ที่ดีทุกขยอมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้วพูดอยู่ที่ดีทำอยู่ที่ดีความสุขยอมไปตามเขาเพราะเหตุนั้นเหมือนเงาไปตามตัวฉะนั้น (ม.ม. (ไทย) 12/485/523)

กล่าวโดยสรุปหลักการของสัมมาอาชีวะด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกายทางวาจาและทางใจก็คือการดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเองหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งการดำเนินชีวิตสุจริตทางกายทางวาจาและทางใจ หมายถึง นักศึกษาจะเป็นบุคคลต้นแบบสู่สังคมในเรื่องของการประกอบอาชีพสุจริต ไม่คดโกง ขโมย ฉกชิงทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้

3. กามสังวร การสำรวมในกาม รู้จักยับยั้งควบคุมตนเองในทางกามารมณ์ หรือละเว้นจากการประพฤติดีกในกาม การไม่ลวงละเมิดในบุคคลที่มีโชครองของตนในทางชู้สาว

คำว่า “กามสังวร” ประกอบด้วยคำ 2 คำคือ “กาม” และคำว่า “สังวร” คำว่า “กาม” หมายถึงความใคร่, ความอยาก, ความปรารถนา, สิ่งที่น่าปรารถนา

คำว่า “กาม” ในพระพุทธศาสนานั้นมีความหมายที่ครอบคลุมทั้งทางกาย และทางจิต กามที่มีความหมายครอบคลุมไปทางกายนั้นก็คือวัตถุกาม เพราะวัตถุกามเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย วัตถุกามนั้นเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากามคุณ คือส่วนที่น่าใคร่น่าปรารถนาที่ดี ส่วนที่เป็นที่น่าปรารถนาของใจของตา หู จมูก ลิ้น กาย อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ส่วนกามที่มีความหมายครอบคลุมไปทางจิตนั้นก็คือกิเลสกาม เพราะกิเลสกามนั้นก็คือกิเลสที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตของมนุษย์ปุถุชนทั่วไป เมื่อกระทบกับวัตถุกามแล้วก็จะกำเริบขึ้น ทำให้คิดนึกอยากจะได้มาครอบครอง แล้วอาจจะสั่งมาทางกายให้เกิดมีการแสวงหาจึงทำให้เกิดการขุ่นมัวเหมือนฝุ่นในบ่อน้ำที่ตกตะกอน เมื่อเอาไม้ไปคนฝุ่นที่ตกตะกอนอยู่นั้นก็จะลอยขึ้นมา ทำให้น้ำขุ่นได้จิตที่มีกิเลสก็เช่นเดียวกัน และยังไปกว่านั้นถ้าจิตเกิดยึดติดอยู่กับสิ่งหรือเหตุการณ์ที่ได้ประสบมานั้นหมกมุ่นอยู่กับสิ่งนั้นก็ยากจะหลีกเลี่ยงจากสิ่งนั้นได้จากกล่าวได้ว่า กามนั้นมีอยู่ทั่วไปคือเพียงเพราะมนุษย์ได้สัมผัสทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้สูดดมกลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส กายได้สัมผัสสิ่งที่ดีนุ่มสิ่งนั้นว่าสิ่งนั้นของเราสิ่งนี้ของเรา เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นกามทางกายส่วนกามทางจิตนั้นก็คือ เมื่อมนุษย์ได้สัมผัสกามคุณทั้ง 5 หรืออย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเกิดความพอใจรักใคร่อยากได้ สิ่งที่ได้เห็นมาแล้วได้ยินมาแล้วได้ดมมาแล้วได้ลิ้มรสมาแล้วหรือสิ่งที่ได้ถูกต้องมาแล้วจนทำให้จิตเกิดการยึดมั่นถือมั่นเมื่อได้ครอบครอง

ประเภทของกามมีอยู่ 2 ประการคือ

1. กิเลสกาม กิเลสที่ทำให้ใคร่ความอยากที่เป็นตัวกิเลส
2. วัตถุกาม วัตถุอันน่าใคร่สิ่งที่น่าปรารถนาสิ่งที่ยอยากได้ (ขุ.ม. (ไทย) 40/11/1)

คำว่า “สังวร” ความสำรวมการระวังปิดกั้นบาปอกุศลมี 5 (ขุ.จ. (ไทย) 30/91/329) อย่างคือ

1. ปาฏิโมกข์สังวร สำรวมในปาฏิโมกข์ (บางแห่งเรียกศีลสังวรสำรวมในศีล)
2. สติสังวร สำรวมด้วยสติ
3. ญาณสังวร สำรวมด้วยญาณ
4. ชันติสังวร สำรวมด้วยขันติ
5. วิริยสังวร สำรวมด้วยความพากเพียร (ขุ.ม. (ไทย) 29/1/2)

กามสังวร เป็นการระมัดระวังในเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ทางกามารมณ์ หมายถึง การยินดีเฉพาะในคู่ครองของตนและการไม่คิดหมกมุ่นอยู่แต่เรื่องความรักความใคร่จนเกินขอบเขต การที่คนเรามีความต้องการทางเพศนั้น มิใช่ของผิดปกติแต่อย่างใด แต่ถ้าเดินสายกลางไว้ ก็จะทำให้เราไม่ไปผิดลูกเมียผู้อื่น ธรรมข้อนี้คู่กับศีลข้อ 3 (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, อ่างใน พระสมุห์

ธีรพล อคคปณโณ (วิริยะกิจสุนทร), 2564) ศีลข้อ 3 คือ กาเมสุมิจฉา จาราเวรมณี รู้จักควบคุมตนในเรื่องกามารมณ์ ความต้องการทางเพศให้พอเหมาะพอดี ไม่ให้หลงไหล ในรูปเสียง กลิ่น รส สัมผัส ตามกระแสแพ้นิยม ที่ผิดธรรมชาติทางหรือเกินพอดี จนทำให้ตนเอง ครอบครว และสังคมต้องเดือดร้อน พอใจยินดีในคู่ครองตัวไม่มัวเมาเข้าสู่จนเกินงาม ควบคุมและยับยั้งอารมณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหา รักษาจิตของตนดี ไม่ให้อารมณ์อยู่เหนือเหตุผล เพราะบางครั้งอำนาจของอารมณ์อาจทำให้อนาถพิงทลายลงได้ในพริบตานำมาซึ่งความน่ารังเกียจต่อผู้พบเห็น ฉะนั้นจะทำอะไรก็ให้อยู่ในความพอดี เมื่อพอดีก็จะพองามความงามที่แท้จริงก็จะตามมา โดยเรียนรู้ควบคุมตนเองในสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย ได้แก่

1. รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง แยกแยะได้อย่างรู้เท่าทัน และเรียนรู้ให้เกิด ความรู้จากสิ่งนั้น ๆ เช่น ดูรายการโทรทัศน์ รายการใดควรดูไม่ควรดู เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษ รู้จักหลีกเลี่ยงละเว้น

2. รู้จักควบคุมตนเอง รู้จักความพอดี ความเหมาะสม รู้จักประมาณ ไม่ปล่อยตัว ปล่อยให้กลุ่มหลงมัวเมาในสิ่งที่ดูที่ฟัง ซึ่งทำให้เปลืองทรัพย์สิน สูญเสียเวลา เสียสุขภาพ เสียการเล่าเรียน เสียตัวเสียใจ และเสียชีวิต

3. ไม่เห็นแก่ความบันเทิงสนุกสนานเพียงเพราะความชอบใจหรือไม่ชอบใจ แต่ต้องเรียนรู้สิ่งแวดล้อมจนเกิดความรู้ (Knowledge) ความจริง (Truth) คุณค่า (Value) และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต (พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต), อ่างใน มนตรี อินตา, 2556)

อภิญวณณ์ โพธิ์สาน (2551) ได้กล่าวถึงกามสังวร คือการสำรวมกามโดยระมัดระวังตนไม่ประพฤติกมมากในกามารมณ์ คุณธรรมข้อนี้เป็นสาเหตุให้เกิดความบริสุทธิ์ผุดผ่องแห่งชายหญิง ทำให้ไร้มลทินพ้นจากการตำหนินินทา ผู้มีกมมากในกมย่อมไม่มีสง่าราศี สำหรับชายที่พอใจในภรรยาตนเป็นคุณธรรมอันดีตรงข้ามกับผู้ชอบเจ้าชู้คบหาหญิงอื่นหรือโสเภณีเป็นเหตุให้เสียทรัพย์ติดโรคร้าย และครอบครวแตกแยก สำหรับหญิงไม่ควรทำคือ ประพฤติเป็นหญิงแพศยาหาเลี้ยงชีวิตในทางกมข้อนี้เป็นที่น่าบัดสีดูเหมือนสตรีผู้สิ้นคิดแล้ว หญิงทั้งหลายควรชวนชวหาเลี้ยงตัวในทางอื่นที่ปราศจากโทษจนสุดกำลังยังดีกว่ายอมตนลงเป็นหญิงแพศยาที่น่าบัดสีเช่นนี้ ความสำรวมในกมสองความประพฤติดังงามของชาย หญิงผู้มีศีลยิ่งขึ้นจึงได้ชื่อว่า กัลยาณธรรมในสิกขาบทที่ 3 และกมสังวรหมายถึง ความสำรวมในกม ได้แก่กิริยาที่ระมัดระวังไม่ประพฤติกมมากในกม รู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกมารมณ์ไม่ให้หลงไหลหมกมุ่นใน รูป เสียง กลิ่น รสและสัมผัสธรรมข้อนี้แบ่งตามเพศของบุคคลดังนี้

1. สทาร์สันโทษความพอใจด้วยภรรยาของตน

2. ปติวัตรความจงรักในสามีความซื่อสัตย์และภักดีต่อสามีชายผู้ไม่สันโดษด้วย ภรรยาของตน เทียวชุกชนคบหญิงแพศยาแม้ไม่เป็นกาเมสุมิจฉาจารกก็เป็นเหตุแห่งความเสื่อมเสียมี ประการต่าง ๆ คือ

2.1) ต้องเสียทรัพย์เป็นค่าบำเรอหญิงนั้นทุกครวไป

2.2) ย่อมเกิดโรคอันทำให้ร่างกายพิการไปต่าง ๆ เสียกำลังไม่แข็งแรงที่สุดเสียชีวิตและโรคนี้อาจต่อถึงภรรยาและบุตรได้

2.3) ไกลต่ออันตรายต่าง ๆ เพราะหญิงแพศยายอมผูกสมัครรักกับชายหลายคน ฝ่ายชายต่างคนก็จะเกิดหึงหวงเกลียดกันขึ้นเองเป็นฐานะที่จะทำให้เขาเกิดวิวาทกันขึ้นแล้วทำร้ายกันและกัน

สรรพโทษเหล่านี้มีมูลมา แต่ความไม่สันโดษด้วยภรรยาของตนฝ่ายหญิงได้สามีแล้วก็เอาใจใส่บำเรอสามีของตนทุกอย่างไปตามที่ภรรยาจะทำได้ดีที่สุดผู้ภักดีใคร่แต่ในสามีของตน

สรุปได้ว่า กามสังวรคือการสำรวมระวังควบคุมตนในเรื่องกามารมณ์ความต้องการทางเพศให้พอเหมาะพอดีไม่ให้หลงไหลในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสตามกระแสแห่งนิยามที่ผิดธรรมชาติทางหรือเกินพอดีจนทำให้ตนเอง ครอบครวั และสังคมต้องเดือดร้อน ควรพอใจยินดีในคู่ครองของตน ไม่มัวเมาเจ้าชู้ ควบคุมและยับยั้งอารมณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาโรคจิตของตนให้ดีไม่ให้อารมณ์อยู่เหนือเหตุผล

4. สัจจะ ความสัตย์ ความซื่อ

สัจจะ การละเว้นจากการพูดเท็จ หมายถึง การไม่พูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง ไม่พูดส่อเสียดให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ไม่พูดคำหยาบคาย และไม่พูดเพื่อเจ้าไร้สาระไม่มีประโยชน์ หรือพูดในสิ่งที่ไม่ควรพูด ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการด้านศาสนาได้ให้ความหมายต่อไปนี้

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (อ้างใน มนตรี อินตา, 2556) ให้ความหมาย สัจจะ (Truthfulness) คือความเป็นคนซื่อสัตย์ ซื่อตรง ไม่คดโกง เป็นคนพูดคำจริง มีสัจวาจา (True speech) เป็นคุณธรรมที่ปฏิบัติคู่กับศีลข้อที่ 4 คือ มุสาวาทาเวรมณี มีความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ จริใจต่อตนเองและผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่กลับกลอกที่เรียกว่าหน้าไหว้หลังหลอก เป็นคนตรงต่อหลักการและความถูกต้อง การเป็นคนมีสัจจะจะเป็นเสน่ห์อย่างมากในการเข้าสังคม เป็นที่เชื่อถือของคนในสังคมไม่ว่าใครก็ตามจะให้ความไว้วางใจ อย่างไม่รีรอ นับว่าเป็นความงามที่มีผลสำคัญต่อชีวิต หน้าที่ การงาน อันจะส่งผลถึงอนาคต ความมั่นคงในชีวิต

แสง จันทร์งาม (2530) กล่าวว่า “สัจจะคือความจริงเป็นคุณธรรมที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ อันยิ่งใหญ่ต่อมวลมนุษย์ เมื่อรู้สัจจะแล้วก็นำเอามาประยุกต์ใช้กับชีวิต ทำให้ชีวิตมีความเป็นอยู่ดีขึ้น นักวิชาการทั้งหลายก็คือนักค้นหาสัจจะนั่นเองนักวิทยาศาสตร์คือผู้ค้นหาสัจจะของสสาร พลังงาน นักสังคมศาสตร์คือผู้ค้นหาสัจจะของมนุษย์ พระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าทรงเป็นนักค้นหาสัจจะในตัวมนุษย์ เหมือนกันพระองค์ได้ทรงพบสัจจะประเภทหนึ่งได้ทรงนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตและได้ทรงพบกับประโยชน์อันมหาศาล”

ลักษณะของสัจจะมี 5 ประการ ได้แก่

1. สัจจะต่อความดี คือการประพฤติตนเป็นคนเที่ยงแท้ มั่นคงต่อความดีไม่หันเหไปในทางชั่ว ไม่ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์เช่นไร ในทางปฏิบัติการจะมีสัจจะต่อความดีได้นั้น ต้องคิดให้เห็นถึงคุณความดีได้อย่างแจ่มแจ้ง และเห็นโทษของความชั่วได้ชัดเจน พยายามรักษาความดีในตนไว้ ถ้าเป็นฆราวาสก็ต้องละ กรรมกิเลส 4 อคติ 4 อบายมุข 6 และต้องปรับความเห็นของตนให้ถูก ให้เป็นสัมมาทิฐิให้ได้ หากเป็นพระก็ต้องรักษาสิกขาวิสัย สืบทอดพระพุทธศาสนา หากเป็นฆราวาสก็ ต้องทำมาหากินตั้งตนให้ได้ สร้างหลักฐานให้กบวงศ์ตระกูล ใครจะอยู่ในหน้าที่อะไรก็ต้องพยายามหาดีของตนให้ได้ หากหาดีนอกทางเสียแล้วก็จะเสียความจริงต่อความดี

2. สัจจะต่อหน้าที่ คือ การที่ใครก็ตามที่เกิดมาย่อมมีหน้าที่ติดตัวมาด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้นจึงควรมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ใครเป็นสามีก็รับผิดชอบต่อหน้าที่สามี เลี้ยงครอบครัวให้ดี ไม่ปันใจให้หญิงอื่น จริใจกับภรรยา ใครเป็นภรรยาก็จงใจต่อหน้าที่ของภรรยา ดูแลการงานในบ้าน ให้เรียบร้อย ไม่เที่ยวเตร่ ไม่เล่นการพนันเผาผลาญทรัพย์ เป็นลูกก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อพ่อแม่ ลูกมีหน้าที่รักษาวงศ์ตระกูลให้ดี ถ้าพ่อแม่แก่เฒ่าก็ต้องเลี้ยงดูท่าน ทหารก็จงใจลงไปทำหน้าที่ทหาร

เป็นตำรวจก็รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตำรวจ ไม่ว่าจะใครจะเป็นอะไร ก็หุบปากกับหน้าที่ของตัวเองให้เต็มที่ หากทำเช่นนี้ได้จึงเรียกว่ามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่

3. สัจจะต่อการทำงาน คือการตั้งสัจจะลงไปในงาน หมายถึงการทำงานนั้นต้องทำจริง เมื่อมีหน้าที่แล้วก็ยอมมีงานตามมา คนที่ไม่จริงต่อการทำงาน มีอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

3.1 พวก "หุจจรีต" คือ พวกที่ทำงานเสีย

3.2 พวก "สิถิล" คือ พวกที่ทำงานเหลวไหล

3.3 พวก "อากุล" คือ พวกที่ทำงานคั่งค้าง

4. สัจจะต่อวาจา คือ จริงต่อวาจา นั่นก็คือคำพูดของเราเอง ไม่ว่าจะเป็นการพูดด้วยปาก หรือการเขียน ตลอดจนการแสดงอาการที่เป็นการปฏิบัติตนต่อผู้อื่นก็ตาม จัดอยู่ในเรื่องของวาจาได้ สัจจะต่อวาจามีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ

4.1 พูดอย่างไรทำอย่างนั้น คือ เมื่อพูดออกไปแล้วก็ต้องพยายามทำให้ได้ จริงตามที่พูด

4.2 ทำอย่างไรพูดอย่างนั้น คือ การพูดคำจริง เมื่อเราทำอะไรลงไปก็พูดไป ตามนั้น การกระทำต้องตรงกับคำพูดของตัวเองเสมอ

5. สัจจะต่อบุคคล คือ ต้องจริงต่อบุคคล ซึ่งหมายถึง การเป็นผู้ที่ประพฤติต่อคนอื่นอย่างสม่ำเสมอไม่กลับกลอก และความจริงต่อบุคคลจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยความจริงใจต่อกัน ถ้าเราอยากให้คนอื่นเขาจริงใจต่อเรา เราก็ต้องให้ความจริงกับเขาด้วย (พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), อังใน มนตรี อินตา, 2556)

ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “สจฺเจตฺเตจฺจเมจฺจหุสนฺโตปติฏฺฐิตา” ความว่า “สัตบุรุษทั้งหลายตั้งอยู่ในสัจจะที่เป็นอรรถและธรรมในบพนั้นพึงทราบว่าเป็นเพราะตั้งอยู่ในสัจจะนั่นแลจึงชื่อว่าตั้งอยู่ในประโยชน์ตนและผู้อื่น เพราะตั้งอยู่ในประโยชน์นั้นจึงชื่อว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม พึงทราบว่าเป็นสองนั้นเป็นวิเสสณะของสัจจะนั่นเอง ตั้งอยู่ในสัจจะเป็นเช่นไร คือที่เป็นอรรถและเป็นธรรมท่านอธิบายไว้ว่าทำความพอใจชื่อว่าเป็นประโยชน์ เพราะไม่ปราศจากประโยชน์ของผู้อื่น เมื่อมีความพอใจยอมทำสิ่งที่มีความเป็นธรรม อันชื่อว่าธรรมเพราะไม่ปราศจากธรรมให้สำเร็จยอมเป็นไปเพื่อทำที่สุดทุกข์ ในวิภูษะ”(ขุ.สุ.(ไทย) 25/421/356)

จุดมุ่งหมายของสัจจะในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้นเป็นความรู้ที่แสดงให้เห็นถึงความจริง คือ เป็นสิ่งที่ผู้รู้สามารถปฏิบัติตามแล้วเกิดเห็นความเป็นจริงที่แฝงอยู่โดยความจริงที่เห็นประจักษ์นั้น อาจเป็นความจริงที่เป็นเพียงขั้นสมมติบัญญัติของโลกหรืออาจเป็นความจริงขั้นปรมาตมที่พ้นโลกก็ได้ ฉะนั้นการที่พุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงความจริงขั้นสมมติและขั้นปรมาตมนี้สามารถแยกประเด็นแห่งจุดมุ่งหมายได้ดังนี้คือ

1) เพื่อให้เป็นคนมองโลกในแง่ดีคือการที่มนุษย์มองเห็นความจริงที่ปรากฏในโลก แล้วเกิดความเข้าใจตามความจริงและตามที่มีนควรจะเป็นก็สามารถทำให้มนุษย์มองโลกที่เขาอยู่ ให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น ไม่มองโลกในแง่ร้าย

2) เพื่อให้ไม่เอาเปรียบคนอื่นคือ เมื่อมองเห็นคนอื่นหรือสิ่งอื่นที่ไม่ใช่เราก็จะทำให้เป็นคนไม่พยายามเอาเปรียบคนอื่นนั่นก็เป็นเพราะเขามองเห็นความเป็นจริงระดับสมมติที่มีปรากฏให้เห็นอยู่ในโลกที่เขาประสบอยู่

3) ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในสังคมคือเมื่อคนทุกคนมองเห็นความเป็นจริงเพียงสมมติที่ถูกบัญญัติขึ้นในสังคมแล้วก็ไม่คิดทำลาย ไม่เห็นแก่ตัวด้วยการทำตามกฎเกณฑ์ที่สังคมบัญญัติขึ้น ทำตัวให้เป็นประโยชน์

4) ส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมและทำให้สังคมและประชาชนไม่ทำลายเบียดเบียนกันและกันก่อให้เกิดสันติสุขขึ้น

5) เพื่อพัฒนาไปสู่ความจริงระดับปรมาตมคือ เมื่อคนทุกคนได้มองเห็นความเป็นจริงขั้นสมมติที่โลกบัญญัติขึ้นแล้ว ก็จะเชื่อว่าเป็นบันไดพัฒนาไปสู่ความเป็นจริงที่เป็นจริงมากยิ่งขึ้น คือพัฒนาไปสู่ความเป็นจริงขั้นสากล เป็นความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เป็นจริงอยู่อย่างนั้นตลอดไป (บุญมี แทนแก้ว, 2560)

สรุปได้ว่า สังฆะ ความสัตย์ ความซื่อ หมายถึง คุณลักษณะที่มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน มีความซื่อสัตย์ต่อบุคคลที่อยู่รอบข้าง และมีความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ สังคม และประเทศชาติ

5. สติสัมปชัญญะ ความมีสติรอบคอบ ระลึกได้ และรู้ตัวอยู่เสมอ

สติ คือการรู้จักกำหนดจดจำระลึกถึง การที่ทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไป ทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่พลั้งเผลอ ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อนลอย ไม่ประมาท ไม่ยอมถลำลงในทางผิด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับสร้างความดีงาม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548)

สัมปชัญญะเป็นธรรมคู่กับสติที่จะช่วยขจัดความผิดพลาด ที่ทำให้เกิดทุกข์ สิ่งที่จะทำให้เรามีความสุขคือการรู้ตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ “การทำงานด้วยจิตว่าง คือมีสติสัมปชัญญะช่วยให้รอบคอบในการกระทำ สติปัญญาทำให้ฉลาดในการกระทำ อย่าให้อุปาทานความยึดว่าตัวเราของเราเกิดขึ้น เราจะทำหน้าที่ไหนก็ตามเมื่อปราศจากตัวเราหรือของเรา ไม่มีความเห็นแก่ตัว ก็เรียกว่า “จิตว่าง”(พุทธทาสภิกขุ, 2519)

สติสัมปชัญญะ (Mindfulness and awareness; temperance) คือ การเป็นคนที่มีสติ (to have presence of mind) มีความรู้สึกตัวเองอยู่เสมอว่าสิ่งไหนควรทำและไม่ควรทำและเป็นประโยชน์ ไม่เป็นคนขาดสติเพราะเสพติดสุรา เมรัย ยาบ้า เป็นต้น เป็นคุณธรรมที่ปฏิบัติคู่ กับศีลข้อ 5 คือ สุราเมรัยมีชขปาหัญฐานา เวรมณี คือฝึกตนให้เป็นคนหนักแน่นในอารมณ์รู้จักยั้งคิด และควบคุมความรู้สึกตัวเองอยู่เสมอ ว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ สิ่งใดมีคุณให้โทษมีประโยชน์และไร้สาระตลอดจนระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาทในทุกลมหายใจเข้าออก มีสติรู้ตัวอยู่ทุกขณะจิต คิดไม่ผิดพลาด พุดไม่ผิดพลาด และทำไม่ผิดพลาด การมีสตินับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตอย่างมาก ความระลึกได้และความรู้สึกตัวในทุกขณะที่กระทำจะก่อให้เกิดการผิดพลาดน้อยหรือแทบจะไม่มีเลย การมีสตินั้น เป็นข้อสำคัญที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอน เพราะสติเป็นหัวใจของทุกอย่าง ของทุกการกระทำ หรือที่เรียกว่าสมาธิ ก็คือการฝึกสตินั่นเองเมื่อฝึกสติบ่อยเข้า ความหลงมัวเมาในมายาก็จะไม่มี เมื่อไม่มี ความหลง การรู้ความเป็นจริงก็จะเกิดขึ้นมา และเมื่อที่มีสติรู้ตามความเป็นจริงแล้วจิตก็จะไม่มีความทุกข์ เมื่อไม่มีความทุกข์ ความสุขก็จะบังเกิด เมื่อสุขบังเกิด ความสบายใจ ความผ่องใส แซ่มชื่น ความปิติ เอิบอím ที่ปรากฏในใจก็จะแสดงออกมาทางสีหน้ากิริยาท่าทางที่เรียบร้อย งดงาม ความสวยงาม ที่แท้จริงก็จะเกิดขึ้น (พระเทพเวที (ประยูร ญฺ ปยุตฺโต), อังใน มนตรี อินตา, 2556)

การประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนคือ การทำ “หน้าที่” ของพุทธบริษัท เพราะความหมายหนึ่งของธรรมะนั้นก็คือการปฏิบัติตามหน้าที่ ทำให้ได้รับผลเป็นความสุขความเจริญและดำรงพระพุทธศาสนาอยู่ได้ หากพุทธบริษัทปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้องก็ไม่ควรก็เป็นผลตรงกันข้าม ฉะนั้นพุทธบริษัทต้องปฏิบัติ “หน้าที่ของชาวพุทธที่ดี” ดังนี้

หน้าที่ ตามหลักของพระพุทธศาสนาเป็น 3 ประการคือ

1. ละเว้นจากการทำบาปทั้งปวง
2. ถึงพร้อมด้วยการทำความดี
3. ทำจิตให้สติผ่องแผ้ว ผ่องใส (ครูบ้านนอก.คอม, 2565)

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า การมีเบญจศีล เบญจธรรม เป็นหลักการเบื้องต้นที่จะให้คนละเว้นความชั่วแล้วทำความดีอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข พร้อมทั้งทำหน้าที่แนะนำข้อสงสัยให้กับผู้อื่นที่ไม่เข้าใจได้

2.3.2 หลักอริยสัจ 4

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ตรัสรู้ไม่เข้าใจอริยสัจ 4 ทั้งเรา และเธอ จึงได้วิ่งเล่นเร่ร่อนไป (ในชาติทั้งหลาย) สิ้นกาลนานอย่างนี้” (ที.ม. 10/86/107)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2562) กล่าวว่า อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้จึงนำหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสุดท้ายในการนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักอริยสัจ 4 คือ

1. ทุกข์ หมายถึง ความทุกข์หรือสภาพที่ทนได้ยาก ซึ่งก็แก่ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ ความหมายที่ลึกซึ้งลงไปอีกหมายถึงสภาวะของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่มีความพึงพอใจเต็มอัมแท้จริง พร้อมทั้งสร้างปัญหาก่อความทุกข์กายใจขึ้นมาได้เสมอ ปัญหาทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและที่อาจเกิดขึ้นใหม่เมื่อใดเมื่อหนึ่งในรูปใดรูปหนึ่งก็ได้แก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปาทาน

2. ทุกขสมุทัย หรือเรียกสั้น ๆ ว่า สมุทัย หมายถึงเหตุเกิดแห่งทุกข์หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้นได้แก่คนที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้งโดยอาการที่ว่าเราจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จะไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้น เร่าร้อนร่ารอนกระวนกระวาย หวงแหนเกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อหน่ายหรือความคับข้องติดขัดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอยู่ตลอดเวลาไม่อาจปลดปล่อยเป็นอิสระสดชื่นเบิกบานได้อย่างบริสุทธิ์สิ้นเชิง ไม่รู้จักความสุขชนิดที่เรียกว่าไร้ผู้ผนวรงค์คาญ

3. ทุกขนิโรธ หรือ นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่กำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาครอบงำหรือฉุดลากไปตาม ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความเบื่อหน่ายหรือความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ มีสภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์สงบปลดปล่อยโล่งเบาผ่องใสเบิกบานเรียกสั้น ๆ ว่านิพพาน

4. ทุกขนิโรธคามนีปฏิปทา หรือ มรรค หมายถึงแนวทาง วิธีปฏิบัติ หรือปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งก็ได้แก่อริยอัฏฐังคิกมรรคหรือทางประเสริฐมีองค์ 8 ประการ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติและ สัมมาสมาธิ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นการปฏิบัติ

สายกลางซึ่งดำเนินไปอย่างพอดีให้ถึงนิโรธโดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่างคือกามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นในกามสุข) และอตตกิลมณานุโยค (การประกอบความลำบากแก่ตนคือปีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน) (ชนาธิป ศรีโท, 2563)

พระสมพล ยสชาโต (คล้ายสุบรรณ) และพระศิริวัฒน์ ปิยสิโล (คงศิริ) (2566) ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักอริยสัจ 4 ไว้ว่า ในทางพุทธศาสนา อริยสัจเป็นความจริงอันประเสริฐ ที่เป็นหนทางแก้ปัญหาหรือทางดับทุกข์ การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันคือกำหนดรู้ว่าความสุขจะเกิดได้ต้องกำจัดมูลเหตุแห่งความทุกข์ให้หมดสิ้น หลักธรรมเพื่อดำเนินชีวิตมีหลายข้อ ผู้ประพจน์ธรรมไม่ว่าข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมจะเป็นผู้มีคุณสมบัติในการดำเนินชีวิต ครองตน ครองคน และครองงานได้ในทุกระดับ ดังนั้น จึงควรนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้ามีสติพันทุกข์พบความสุขแบบอริยสัจ 4 ปัญหาในชีวิตประจำวันก็สามารถแก้ไขได้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2544) กล่าวถึงการนำอริยสัจ 4 มาประยุกต์ให้เป็นเครื่องมือในการสอนว่า เป็นรูปแบบการสอนที่ทำให้ผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะทางการคิดแบบมีวิจารณญาณ เพราะพุทธวิธีการสอนแบบอริยสัจ 4 เป็นวิธีการแห่งปัญญา และการแก้ไขปัญหาตามระบบแห่งเหตุผล เมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงเป็นการพัฒนากระบวนการคิดให้กับนักเรียนและฝึกให้นักเรียนรู้จักคิด มีระเบียบขั้นตอนในการคิด รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และรู้จักตัดสินใจอย่างฉลาด

สรุปว่า หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่สุดในการที่จะพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เป็นหลักธรรมที่ยืนยันการตรัสรู้ การรู้แจ้งเห็นจริง การเข้าถึงพระนิพพานตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่ปลดทุกข์ทั้งทางโลกียธรรมและโลกุตระธรรมชั้นสูง เป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิตทั้งด้วยเพศศฤหส์ผู้ครองเรือนและของบรรพชิตผู้สละเรือนเพื่อหาความหลุดพ้น จึงถือเป็นบทสรุปสุดยอดแห่งหลักธรรมทั้งปวง ดังนั้น หากผู้ใดทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้และนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ความทุกข์ก็จะคลาย ความสุขจากการที่ไร้ทุกข์ก็จะมีขึ้นในใจ แก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่มีข้อขัดข้อง

2.3.3 หลักปฏิจสมุปบาท

ปฏิจสมุปบาท มาจากคำว่า ปฏิจแปลว่า อิงอาศัยกัน เกี่ยวเนื่องกัน หรือสัมพันธ์กัน สัมแปลว่า พร้อมกันหรือด้วยกัน และ อุปบาท แปลว่า การเกิดขึ้น แต่ความหมายในปฏิจสมุปบาทนั้น รวมเอาการดับลงไว้ด้วย ปฏิจสมุปบาทจึงหมายถึง ภาวะที่อิงอาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมกันหรือดับลงพร้อมกัน จากความหมายข้างต้นปฏิจสมุปบาทจึงมีทั้งกระบวนการที่อิงอาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมกัน และกระบวนการที่อิงอาศัยกันดับลงพร้อมกัน (เทพพร มิ่งธานี, 2564)

การศึกษาความหมายแห่งปฏิจสมุปบาทนี้ ควรให้ครบถ้วนที่สุดเพื่อให้เห็นภาพรวมของบริบทในคำ ๆ นี้ ซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนของความหมายแห่งธรรม ส่วนของไวยากรณ์และคำสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความหมายตามรูปศัพท์ มาจาก ปฏิจ (อาศัย) + สมุปบาท (การเกิดร่วมกัน) แปลว่า การเกิดร่วมกันโดยอาศัยกัน ในภาษาอังกฤษนิยมแปลว่า Dependent Origination มีบ้างที่ใช้ว่า Dependent Co-arising คำหลังนี้แม้จะแปลได้ตรงตัว แต่ความลึกซึ้งและความนิยมใช้คำแรกไม่ได้ เพราะให้ความรู้สึกของการเป็นต้นเหตุเกิดทุกข์ได้มากกว่า

2. ไวพจน์ (synonym) ปฏิเสธสมุปบาทมีคำไวพจน์อยู่ด้วยกัน คือ อิทปปัจจยตา (ความมีสิ่งนี้เป็นปัจจย) ตถตา (ความเป็นเช่นนั้นเอง) อวิตถตา (ความไม่เป็นเช่นนั้นหามิได้) อนัญญถตา (ความไม่เป็นอย่างอื่น) ธัมมัญญิตตา (ความตั้งอยู่ตามธรรม) ธัมมนิยามตา (ความแน่นอนแห่งธรรม) และปัจจยาการ (อาการแห่งปัจจย)

คำทั้งหมดนี้ต่างกันแต่เพียงพยัญชนะ (ตัวหนังสือ) แต่ความหมายโดยสรุปก็เหมือนกัน คือมุ่งแสดงถึงการเกิดในลักษณะเป็นปัจจยอิงอาศัยกัน

3. คำสำคัญ (key word) คำสำคัญที่ถือเป็นกุญแจดอกแรกที่จะไขไปถึงเนื้อหาหลักของปฏิเสธสมุปบาทมีอยู่ 12 คำ ได้แก่

1) อวิชชา (ignorance) คือ ความไม่รู้ ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ อาทิ ความไม่รู้ว่ามีชั้น 5 ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นเป็นทุกข์ กามทั้งหลายไม่เที่ยง และความไม่รู้จักความดีความชั่วตามความเป็นจริง

2) สังขาร (mental formations, mental activities) คือ เจตสิกที่ปรุงแต่งให้เกิดวิญญาณเน่นที่ เจตนา (volition) คือ ความตั้งใจ ความจงใจ เช่น เจตนาในการทำดี (บุญญาภิสังขาร) เจตนาในการทำชั่ว (อบุญญาภิสังขาร) ยังครอบคลุมไปถึงเจตนาในการทำสมาธิ (อาเนญชาภิสังขาร)

3) วิญญาณ (consciousness) คือ การรับรู้อารมณ์ (objects, สิ่งเร้า) ต่าง ๆ ได้แก่การรับรู้ทางตา (จักขุวิญญาณ = การเห็น) การรับรู้ทางหู (โสตวิญญาณ = การได้ยิน) การรับรู้ทางจมูก (ฆานวิญญาณ = การได้กลิ่น) การรับรู้ทางลิ้น (ชีวหาวิญญาณ = การรู้รส) การรับรู้ทางกาย (กายวิญญาณ = การรู้เย็นร้อนอ่อนแข็ง) และการรับรู้ทางใจ (มโนวิญญาณ = ความนึกคิด)

4) นาม-รูป (mentality and materiality) แยกเป็น นาม คือ เจตสิก (mental formations) ฝ่ายเป็นกลางที่ปรุงแต่งจิตทุกขณะให้รับรู้ เช่น การกระทบอารมณ์ (ผัสสะ) การรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์หรือเฉย ๆ (เวทนา) การกำหนดหมายจนจำได้ (สัญญา) ความจงใจหรือความตั้งใจ (เจตนา) ความมีอารมณ์เดียวหรือการรับรู้อารมณ์ที่ละอย่าง (เอกัคคตา, ขณิกสมาธิที่เป็นมูลรากของสมาธิอื่น ๆ) สภาวะที่ทำให้นามอื่น ๆ ทำหน้าที่ร่วมกันในแต่ละขณะ (ชีวิตินทรีย์) และการเอาใจใส่สิ่งเร้าที่มากกระทบทำให้นามอื่น ๆ ตื่นตัว (มนสิการ) และ รูป คือ ปสาทรูปต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่แปรความหมายตามการปรุงแต่งของนาม มี 5 คือ ประสาทตา ประสาทหู ประสาทจมูก ประสาทลิ้น และประสาทกาย

5) สฬายตนะ (six bases) คือ อายตนะ อันได้แก่ ปสาทรูปที่แก่กล้า (mature) ถึงขั้นสามารถเป็นแดนหรือสนามให้เกิดการติดต่อกับสิ่งเร้าได้ มี 6 ได้แก่ แดนหรือสนามติดต่อ คือ ตา (จักขายตนะ = จักขุ + อายตนะ) แดนหรือสนามติดต่อกือหู (โสตายตนะ = โสต + อายตนะ) แดนหรือสนามติดต่อกือจมูก (ฆานายตนะ = ฆาน + อายตนะ) แดนหรือสนามติดต่อกือ ลิ้น (ชีวหายตนะ = ชิวหา + อายตนะ) แดนหรือสนามติดต่อกือ กาย (กายายตนะ = กาย + อายตนะ) และแดนหรือสนามติดต่อกให้เกิดการนึกคิดคือใจ (มนายตนะ = มน + อายตนะ) ในที่นี้เน้น มนายตนะ หรือ มโนวิญญาณ

6) ผัสสะ (contact) คือ การปรุงแต่งจิตให้กระทบติดต่อกับสิ่งเร้าที่มากกระทบเน้นไปที่ มโนสัมผัส (การติดต่อทางใจ)

7) เวทนา (feeling) คือ ความรู้สึกเป็นสุข (สุขเวทนา) เมื่อสัมผัสกับอารมณ์ที่น่าปรารถนา ความรู้สึกเป็นทุกข์ (ทุกข์เวทนา) เมื่อสัมผัสกับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาและความรู้สึกเป็นกลาง (อุเบกขาเวทนา) เมื่อได้สัมผัสกับอารมณ์ที่ไม่ดึงดูดใจ

8) ตัณหา (craving) คือ ความอยาก มี 3 ได้แก่ ความอยากได้กาม(กามตัณหา) ความอยากให้กามที่ปรารถนาคงอยู่ (ภวตัณหา) ความอยากให้กามที่ไม่น่าปรารถนาพ้นไปเพื่อจะได้กามใหม่ที่น่าปรารถนามาแทนที่ (วิภวตัณหา, ความเบื่อของเก่าแล้วอยากได้ใหม่)

9) อุปาทาน (clinging) คือ ความยึดมั่น ได้แก่ ความยึดมั่นในชั้น 5 ว่าเป็นอัตตาทำหน้าทีเสวยกาม (อัตตวาหุอุปาทาน) ความยึดมั่นในกามว่าทำให้อัตตาเป็นสุข (กามอุปาทาน) ความยึดมั่นในความเห็นผิดว่าอัตตาจะได้เสวยกามเพื่อความสุข (ทิฏฐอุปาทาน) และความยึดมั่นในศีลพรตอันเป็นทางทำให้อัตตาได้กามตามที่ต้องการ (ศีลัพพอุปาทาน)

10) ภพ (becoming) คือ ความมี ความเป็น หมายถึง ความเป็นกรรม (กัมมภพ= การกระทำที่มาจากกิเลสและยังต้องให้ผล) ในที่นี้คือ มโนกรรม หรือความนึกคิดที่เกิดต่อจากที่ได้รับรู้ทางตา เป็นต้น และความเป็นผลของของกรรม (อุปปัตติภพหรือวิบาก) ที่ก่อกำเนิดไว้ภายในภวังคจิต (จิตใต้สำนึก) หลังจากนึกคิดแล้วและพร้อมเกิดอีกทันทีที่มีสิ่งเร้ามากระทบถึงภวังคจิต

11) ชาติ (birth) คือ การเกิดปรากฏของผลกรรมในขณะจิตแต่ละขณะซึ่งประกอบด้วย กิเลสอันเป็นปัจจัยให้เกิดภพ (กรรมภพ) ต่อไป รวมทั้งการเกิดมีชีวิตเป็นมนุษย์หรือสัตว์ในภพภูมิต่างๆ แต่ละภพภูมิ

12) ชรา (old age) คือ ความเสื่อมหรือความไม่คงอยู่ของขณะจิตแต่ละขณะที่มีผลกรรมเกิดปรากฏ รวมทั้งความแก่ของร่างกายหลังจากเกิดมีชีวิตในแต่ละภพภูมิ

มรณะ (death) คือ ความแตกดับของขณะจิตแต่ละขณะที่มีผลกรรมเกิดปรากฏและเสื่อมรวมทั้งความแตกดับของร่างกายหลังจากเกิดมีชีวิตในแต่ละภพภูมิ

โศก (sorrow) คือ ความเสียใจ

ปริเทวะ (lamentation) คือ การคร่ำครวญ พิโร รำพันทุกข์ (pain) คือ ความทุกข์กาย ความไม่สบายกาย

โทมนัส (grief) คือ ความทุกข์ใจความไม่สบายใจ

อุปายาส (despair) คือ ความคับแค้นใจ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2555)

หลักการพิจารณาปฏิจจสมุบาทโดยอนุโลมและปฏิโลม

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ ยังคงประทับอยู่ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอุรุเวลา พระองค์ประทับเสวยวิมุตติสุขอยู่ตลอด 7 วัน ได้ทรงกระทำมณสิการซึ่งปฏิจจสมุบาท ทั้งโดยอนุโลมและปฏิโลมตลอดปฐมยามแห่งราตรีนั้น ดังนี้

เพราะมีวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร

เพราะมีสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญาณ

เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัยจึงมีนามรูป

เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัยจึงมีสฬายตนะ (อายตนะ 6)

เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัยจึงมีผัสสะ

เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัยจึงมีเวทนา

เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัยจึงมีตัณหา

เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัยจึงมีอุปาทาน

เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัยจึงมีภพ

เพราะมีภพเป็นปัจจัยจึงมีชาติ

เพราะมีชาติเป็นปัจจัยจึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส จึงเกิดขึ้น
ครบถ้วน ด้วยอาการอย่างนี้แล

การพิจารณาปฏิจจนุปบาทแบบนี้เรียกว่า พิจารณาโดยอนุโลม คือ ตามลำดับ ต่อจากนั้น
พระพุทธเจ้าก็ทรงพิจารณาปฏิจจนุปบาท โดยปฏิโลม คือ ย้อนลำดับ ดังนี้

เพราะมีการดับ (โดยไม่เหลือ) แห่งอวิชชา จึงมีความดับแห่งสังขาร

เพราะมีการดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาน

เพราะมีการดับแห่งวิญญาน จึงมีการดับแห่งนามรูป

เพราะมีการดับแห่งนามรูป จึงมีการดับแห่งสฬายตนะ

เพราะมีการดับแห่งสฬายตนะ จึงมีการดับแห่งผัสสะ

เพราะมีการดับแห่งผัสสะ จึงมีการดับแห่งเวทนา

เพราะมีการดับแห่งเวทนา จึงมีการดับแห่งตัณหา

เพราะมีการดับแห่งตัณหา จึงมีการดับแห่งอุปาทาน

เพราะมีการดับแห่งอุปาทาน จึงมีการดับแห่งชาติ

เพราะเหตุการณดับแห่งชาติ นั้นแล ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส และอุปายาส
ทั้งหลายจึงดับ การดับทุกข์ทั้งปวง ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แล (จันจค์ ทองประเสริฐ, 2556)

ทางสายกลางแห่งปฏิจจนุปบาท คือ เป็นทางแห่งความหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น
เป็นทางแห่งการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง ประกอบด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การหลุดพ้นจากการไม่ยึดมั่น
ถือมั่นในทิวฏฐิอันสุดโต่ง 2) การหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นในสถานที่และเวลา และ 3) การหลุดพ้น
จากความยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 การหลุดพ้นทั้ง 3 ลักษณะนี้เป็นทางแห่งความดับ (นิโรธ) เป็น
ประโยชน์ต่อการนำไปศึกษาวิจัยสภาวะธรรมในเชิงอภิปรัชญาที่สอดคล้องกับทางสายกลางในพุทธ
ศาสนา (พิบูล ชัชวานิชย์, 2567)

คำสอนของพระพุทธเจ้าที่แม้มีหลากหลายแต่ก็รวมลงใจปฏิจจนุปบาทนี้ ดังนั้นหลักปฏิจจนุป
บาทจึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาได้ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในระดับอารมณ สักค
มองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่จำกัด (บรรจบ บรรณรุจิ, 2561)

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

2.4.1 ความหมายของอัตลักษณ์

คำว่า อัตลักษณ์ ประกอบด้วยคำว่า อัต ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณะ ซึ่ง
หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว คำว่า อัตลักษณ์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า identity หมายถึง ผลรวมของ
ลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2550)

คำว่า อัตลักษณ์ (Identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า Identitas เดิมใช้คำว่า Idern
ซึ่งมีความหมายว่าเหมือนกัน the same ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

อัตลักษณ์ หมายถึง ตัวตน ตัวเอง ลักษณะ ของตนเอง โดยเน้นลักษณะทั้งหมด โดยไม่ได้เปรียบเทียบกับใคร และเป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2550)

อัตลักษณ์ หมายถึง การกำหนดความเหมือน (similarity) และความต่าง (difference) ระหว่างคนและสิ่งของ ความเหมือนและความต่างเป็นเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม หรือเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลรู้จักตนเองว่าเป็นใคร จะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น หรือสิ่งแวดล้อมอย่างไร เป็นสิ่งที่กำหนดทางเดินให้บุคคล และบ่งบอกว่าใครเป็นพวกเดียวกับเรา อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการรู้จักตนเอง และการรับรู้ตัวตนของเรา จากบุคคลอื่น เมื่อบุคคลรวมกันเป็นสังคมสมาชิกในสังคม จะมีอัตลักษณ์ร่วมกัน (collective identity) มีการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มในสังคม สำนึกร่วมนี้ สร้างและปรับเปลี่ยนได้โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในระบบวัฒนธรรมของกลุ่ม (พระสมุห์อาณนัท อินทวิโส และคณะ 2562)

อัตลักษณ์ (identity) เป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่บุคคลมีต่อ ตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือ เราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร และ “ฉัน เป็นใคร” ในสายตาคนอื่น (นัทธนี ประสานนาม, 2545)

นพรัตน์ รัตนวงศ์ (2564) ได้กล่าวอ้างในนักวิชาการชาวต่างชาติอยู่หลายท่านเกี่ยวกับความหมายของอัตลักษณ์ ไว้ดังนี้

Erikson (1971) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์ (Identity) คือผลที่เกิดขึ้นจาก การพัฒนาการตาม การตอบสนองความต้องการทางสังคมของบุคคลที่มีอายุอยู่ระหว่าง 14-20 ปี บุคคลที่ประสบความสำเร็จในพัฒนาการขั้นนี้จะมีความเข้าใจและรู้จักตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง เรียนรู้บทบาทต่าง ๆ ในสังคมและมีอุดมคติ ส่วนบุคคลที่ประสบความล้มเหลว จะเป็นบุคคล ที่มีความสับสน และไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง

Marcia (1980) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์ (Identity) คือ ลักษณะโครงสร้างแห่งตน (Self-Structure) ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแรงขับ ความสามารถ ความเชื่อและการปรับตัวของบุคคล ถ้าพัฒนาการของโครงสร้างแห่งตนดี จะมีความเป็นตัวของตัวเอง รู้ถึงความเหมือนและความต่างของตนกับผู้อื่นถ้าพัฒนาการ ของโครงสร้างแห่งตนไม่ดี จะทำให้เกิดความสับสนในใจตนเองและอาศัยสิ่งภายนอกมาช่วย ประเมินตน

Jeffrey (1985) กล่าวถึง อัตลักษณ์ คือ ความรู้สึกนึกคิดที่เกี่ยวกับตัวตน และแสดง ออกในรูปแบบของพฤติกรรม

Michail (1986) ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์คือ ความผสมผสานของคุณธรรมทั้งหลายที่สอดคล้องกันโดยประเพณีทางศาสนา เรื่องราวในวรรณคดี นักปราชญ์ และย้อนไปถึงเรื่อง รวบรวมในประวัติศาสตร์

Rice (1996) ได้สรุปแนวคิดของนักจิตวิทยาหลายท่านเกี่ยวกับอัตลักษณ์คือผลรวมของการรับรู้ว่าคุณเป็นอย่างไร มีบทบาททางสังคมอย่างไร บุคคลที่มีความสำเร็จในการพัฒนา อัตลักษณ์

จะมีการยอมรับตนเองสูง และอัตลักษณ์เกิดจากการพัฒนาการทางด้านร่างกาย เพศ สังคม อาชีพ จริยธรรม อุดมคติและบุคลิกภาพ

Brown (2004) อัตลักษณ์ คือการกำหนด “ความเหมือน” (Similarity) และ “ความแตกต่าง” (Difference) ระหว่างคนหรือสิ่งของ ความเหมือนและความแตกต่างเป็นเรื่องการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) หรือเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Group Affiliation) ดังนั้นการมีปฏิสัมพันธ์จะทำให้ทราบว่าตนเองมีความเหมือนหรือแตกต่างกับคนอื่น ตัวอย่างเช่น ในกลุ่มเพื่อนของเราเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ภาคกลาง อยู่ชั้นปีที่ 1 เช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหมือนระหว่างสมาชิกในกลุ่ม แต่ในขณะเดียวกันภายในกลุ่ม ก็มี ความแตกต่างระหว่างกันได้ เช่น บางคนเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ บางคนเป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัยเอกชน หรือบางคนเรียนคณะวิทยาศาสตร์ บางคนเรียนคณะสังคมศาสตร์ เป็นต้น

2.4.2 ประเภทของอัตลักษณ์

อัตลักษณ์มีอยู่หลายประเภทด้วยกัน ได้มีนักวิชาการแบ่งประเภทของอัตลักษณ์ไว้ดังนี้

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546) กล่าวถึงประเภทของอัตลักษณ์ไว้ 3 ประเภท ได้แก่

1. อัตลักษณ์ที่ขึ้นขึ้นปกครองหรือชนชั้นนำยึดเหนี่ยวและปลูกฝังให้แก่ประชาชน เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบที่พวกเขาครอบงำอยู่ อัตลักษณ์ประเภทนี้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติหรือความเป็นไทย

2. อัตลักษณ์ที่ยืนยันความเป็นตัวของตนด้วยการออกมาประท้วงและต่อต้าน ซึ่งไม่จำเป็นว่า จะต้องจำกัดเฉพาะแค่คนชายขอบเสมอไป

3. อัตลักษณ์ที่พุ่งเป้าไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตัวตนของตนต้องการจะเป็น หรือต้องการจะสังกัด

วิระคา สมสวัสดิ์ (2545) ได้กล่าวถึง ประเภทของอัตลักษณ์ ไว้ 3 ประเภทคือ

1. อัตลักษณ์หรือตัวตนส่วนตัว (Personal or Self-identity) ตนเป็นปัจเจกชนสามารถที่จะมีส่วนในการก่อรูป หรือสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นมาได้

2. อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) คือ อัตลักษณ์ที่ปัจเจกชนจำนวนหนึ่งมีส่วนร่วมกัน ทั้งด้านที่เป็นอัตลักษณ์ส่วนตัวและอัตลักษณ์ทางสังคม

3. อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) คือ อัตลักษณ์ที่คนอื่น ๆ มอบให้กับปัจเจกชน กล่าวคือ ปัจเจกชนคนหนึ่งอาจถูกกำหนดนิยามในทางสังคม โดยเชื่อมโยงกับอาชีพ ศาสนา ภูมิหลังทางชาติพันธุ์หรืออาจจะเป็นประเภททางสังคมใด ๆ ก็ได้

ผนวันจันทร์ ศรีจันทร์ (2543) กล่าวถึงอัตลักษณ์ไว้ 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ระดับปัจเจก (Individual Identity) และอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) อัตลักษณ์ร่วม เกิดจากการมีความทรงจำร่วมของสังคม อันเป็นความทรงจำที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความทรงจำ และประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านการคัดสรรและตีกรอบอดีตเพราะประวัติศาสตร์เกิดขึ้น โดยการรวบรวมตามแนวทางของรัฐหรือชนชั้นสูง ผ่านการวิเคราะห์และวิพากษ์ เพื่อนำเสนอประวัติศาสตร์นั้นโดยผ่านภาษา เพื่อให้ก่อตัวเป็นภาพตัวแทนของอดีตที่ทุกคนในกลุ่มชนมีอยู่ร่วมกันและก่อให้เกิดการพัฒนาไปเป็นการมีอัตลักษณ์ร่วม ซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบในการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนและไม่สามารถแยกออกจากสถานภาพของปัจเจกในกลุ่มสังคมได้

สรุปได้ว่าอัตลักษณ์ คือคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะบุคคล สังคม ชุมชน นั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ฯลฯ ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่มีทั่วไป และเป็นลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ สามารถแบ่งได้หลายประเภท แต่มี 2 ประเภทใหญ่ คือ อัตลักษณ์ที่เป็นของตัวเองกับอัตลักษณ์ที่เป็นของกลุ่มซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เป็นลักษณะเฉพาะตัวของกลุ่มนั้น ๆ แต่ละกลุ่มก็จะมีอัตลักษณ์ของกลุ่มไม่เหมือนกัน

2.5 มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยมีสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา อยู่ด้วยกัน 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ปี พุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณ วัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุง ประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาของวิทยาลัยแห่งนี้

ครั้ง เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมา เปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย พระองค์ทรงอุปถัมภ์ด้วยการพระราชทาน พระราชทรัพย์บำรุงประจำปี อาศัยพระราชประสงค์ดังกล่าวนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสจึงทรงตั้งพระ วัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร
2. เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระองค์ได้ทรงอธิบายขยายความของวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ไว้ดังนี้

1. การเล่าเรียนของภิกษุสามเณรนั้นประเพณีเดิมเคยเรียนมูลปรกณก่อน แล้วจึงเรียนอรรถกถาธรรมบท มังคลัตถทีปนี สารัตถสังคหะ เป็นต้น ถึงกำหนด 3 ปี มีการสอบปริยัติธรรม ครั้งหนึ่ง บางคราวถ้าขัดข้องก็เลื่อนออกไป ถึง 6 ปีครั้งหนึ่ง หนังสือสำหรับสอบนั้นมี 2 อย่าง สำหรับฝ่ายไทย อย่าง 1 สำหรับฝ่ายรามัญอย่าง 1 สำหรับฝ่ายไทยนั้นจัดเป็น 9 ชั้น อรรถกถาธรรมบทแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ชั้นที่ 3 มังคลัตถทีปนีบันตันชั้นที่ 4 สารัตถสังคหะชั้นที่ 5 สารัตถทีปนีฎีกาพระวินัยชั้นที่ 9 ภิกษุสามเณรผู้จะสอบความรู้ จับประโยคแล้ว รับหนังสือตามประโยคมาดูเสร็จแล้ว เข้าไปแปลในที่ประชุมพระราชาคณะด้วยปาก ตามเวลาที่กำหนดให้ ถ้าแปลได้ตลอดประโยคในเวลา ที่กำหนดไว้นั้น จัดเป็นได้ ถ้าครบกำหนดเวลาแล้วยังแปลไม่ตลอดประโยค จัดเป็นตก ผู้ที่สอบได้ ตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไป จึงนับว่าเป็นเปรียญ แม้สอบชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ได้แล้ว ถ้าตกชั้นที่ 3 ก็นับว่าตก ถึง คราวหน้าจะเข้าแปลใหม่ต้องแปลตั้งแต่ชั้นที่ 1 ขึ้นไปอีก ฝ่ายรามัญนั้นจัดเป็น 4 ชั้น บาลีมหาวิงค์ คืออาทิกถณ์ หรือปาจิตติยอย่างใดอย่างหนึ่งตามแต่จะเลือก เป็นชั้นที่ 1 บาลีมหาวิงค์หรือจุลลวคค์ อย่างใดอย่างหนึ่งตามแต่จะเลือก เป็นชั้นที่ 2 บาลีมุตตกวินัยวินิจฉัยเป็นชั้นที่ 3 ปฐมสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย เป็นชั้นที่ 4 แปลเป็นภาษารามัญ แต่ต้องบอกสัมพันธด้วย ถ้าแปลได้ตั้งแต่ชั้นที่ 2 ขึ้นไป จึงนับว่าเป็นเปรียญ เปรียญเหล่านี้ถ้ายังไม่ได้แปลถึงชั้นที่สุด หรือยังมิได้รับตำแหน่งยศเป็น

พระราชอาชญา แม้ถึงจะมีพระราชอาชญาการมากก็ยังนับว่ามีหน้าที่จะต้องแปลชั้นสูงขึ้นไปอีก ต่อเมื่อใดแปลถึงขั้นที่สุดแล้วก็ดี ได้รับตำแหน่งยศเป็นพระราชอาชญา ในระหว่างนั้นก็ จึงนับว่าสิ้นเขตที่จะแปลหนังสืออีก

ภิกษุสามเณรผู้เริ่มเรียน กว่าที่จะเรียนจบมูลกกรรมก็ช้านาน มักเป็นที่ระอาเบื่อหน่ายแล้วละทิ้งเสีย แม้ถึงเรียนตลอดบ้างก็ไม่เข้าใจตลอดไปได้ เพราะธรรมดาคนเรียนใหม่ ไม่อาจเข้าใจฉบับเรียนที่พิสดารให้ตลอดไปได้ จะกำหนดจำได้แต่เพียงพอแก่สติปัญญา เหมือนเด็กน้อยที่ผู้ใหญ่ป้อนอาหารคำโตกว่าปากขึ้นไปปรับบริโภคนได้พอประมาณปากของตน ฉะนั้นท่านผู้ชำนาญในวิธีสอนบางท่านจึงได้คิดแต่งวิธีสอนผู้เริ่มเรียนใหม่ เรียกชื่อว่าบทยาลา ย่อบ้าง พิศดารบ้าง ตามความประสงค์ของท่านสำหรับสอนแทนมูลกกรรม เพื่อให้เวลาเรียนเร็วขึ้น ส่วนการเรียนนั้น สถานที่หนึ่งก็มีครูคนหนึ่งสอนนักเรียนทุกชั้นไม่ได้ปันเป็นแผนก จึงหาครูที่มีความรู้พอจะสอนได้ตลอดเป็นอันยาก ทั้งเป็นที่ลำบากของครูผู้สอนจะสอนนั้นด้วย ส่วนกำหนดเวลาสอบความรู้ 3 ปีครั้งหนึ่ง หรือ 6 ปีครั้งหนึ่งนั้นเป็นการนาน ผู้ที่เรียนมีความรู้พอจะสอบได้ แต่ยังไม่ถึงสมัยที่จะสอบ หรือผู้ที่สอบตกแล้ว มักสิ้นหวังที่จะรอคอยคราวสอบครั้งหน้า แลนักเรียนคนหนึ่งสอบคราวหนึ่งก็ได้ไม่ก็ขึ้นนัก จึงไม่มีใครจะมีเปรียญประโยคสูง จะหาครูที่สอนหนังสือชั้นสูง ๆ ได้ก็ยากเข้าทุกที ถึงจะมีผู้สอบชั้นสูงได้บ้าง ก็คงต้องรับตำแหน่งยศพระราชอาชญาเสียในระหว่างยังไม่ทันสอบชั้นสูงด้วยเหตุจำเป็นจะต้องเป็นเจ้าอาวาสเป็นต้น เมื่อเป็นฉะนี้ก็ไม่ค่อยมีนักเรียนที่สอบได้ถึงขั้นที่สุดตามแบบที่ตั้งไว้ ส่วนการแปลด้วยปากนั้นสอบวันหนึ่งไม่ได้ก็รูป กว่าที่จะจบการสอบคราวหนึ่งถึง 3 เดือน เมื่อเป็นเช่นนี้ จะกำหนดการสอบให้เร็วเข้ามาก็ไม่ได้อยู่เอง แลเปรียญที่สอบความรู้ได้ถึงขั้นนั้น ๆ แล้ว ก็มีความรู้พออ่านหนังสือเข้าใจได้เท่านั้น ผู้สอบยังทราบไม่ได้ว่าเป็นผู้ทรงธรรมวินัย สมควรจะปกครองหมู่คณะแล้วหรือไม่ อาศัยเหตุผลที่กล่าวมานี้ การเรียนพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณร จึงนับว่าเจริญดีแล้วอย่างไม่ได้

เพื่อจะคิดแก้ไขให้การเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณร เจริญดีขึ้นทันเวลาที่เป็นอยู่บัดนี้ วิทยาลัยจึงได้จัดวิธีสอนแลสอบความรู้ดังนี้ ในเบื้องต้น ให้เรียนบาลีไวยากรณ์ ซึ่งเป็นหนังสือชนิดเดียวกับบทยาลา แล้วจึงขึ้นคัมภีร์ต่อไป แบบที่สำหรับสอบความรู้นั้น บาลีไวยากรณ์เป็นชั้นนักเรียนที่ 3 อรรถกถาธรรมบท ความนิทาน เป็นชั้นนักเรียนที่ 2 แกกถาธรรมบทขึ้นปลายเป็นนักเรียนชั้นที่ 1 แกกถาธรรมบทขึ้นต้น เป็นชั้นเปรียญที่ 3 (ต่อไปถ้ามีกำลังจะพิมพ์มังคลัตถทีปนีได้ จะใช้เป็นแบบสำหรับสอบชั้นเปรียญที่ 3) พระบาลีพระวินัยมหาวีคค์และจุลลวงค์ กับบาลีพระอภิธรรมบางเล่ม เป็นชั้นเปรียญที่ 1 กำหนดสอบไล่ทุกปี วิธีสอบไล่เน้นใช้เขียน แต่ยอมให้ผิดได้ไม่เกินกำหนด ถ้าได้ขึ้นไหนแล้วก็ป็นอันได้ วิทยาลัยได้รับพระบรมราชานุญาตให้สอบไล่ได้โดยวิธีที่จัดนี้เป็นส่วนพิเศษ

2. การที่ประชุมชนจะเข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนมีอยู่ 3 ทาง คือ ด้วยได้ฟังธรรมเทศนา ด้วยได้สนทนาธรรม ด้วยได้อ่านหนังสือที่เป็นคำสั่งสอน การเทศนานั้นมีที่วัดตามกำหนดวันพระบ้าง มีที่โรงธรรมในที่นั้น ๆ บ้าง มีด้วยกิจนิมนต์ในมิ่งคลามิ่งคลสมัยบ้าง เทศที่จัดตามกำหนดวันพระนั้น จะได้ฟังก็แค่คนที่เข้าวัดเท่านั้น ส่วนเทศนาในโรงธรรมนั้นตั้งขึ้นที่ไหนก็มีแต่คนในจังหวัดนั้น และมักจะเทศนาแต่เรื่องนิทานนิยายอะไรต่าง ๆ ไม่เป็นทางที่จะให้เข้าใจในพระพุทธศาสนาดีขึ้น การเทศนาด้วยกิจนิมนต์ในมิ่งคลามิ่งคลสมัยนั้นก็มักมีแบบไว้สำหรับพิธีนั้น ๆ ใครเคยฟังเรื่องใดก็ฟังเรื่องนั้นซ้ำ ๆ อยู่ นั่น ไม่ค่อยจะได้ฟังเรื่องที่แปลกจากนั้น ส่วนการสนทนาธรรมนั้น เป็นทางที่จะเข้าใจ

ในพระพุทธศาสนาได้ชัดเจน เพราะผู้ฟังถามข้อที่ตัวไม่เข้าใจหรือสงสัยอยู่ได้ แต่จะหาผู้ที่เข้าใจในการสนทนานี้ยากยิ่งนัก ส่วนการอ่านหนังสือที่เป็นคำสั่งสอนนั้น เป็นที่เข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ดีกว่าฟังเทศนา เพราะอ่านเองมีเวลาที่กำหนดตริตรองได้ตามชอบใจ และถ้าจำได้แล้วลืมเสียกลับดูอีกก็ได้ แต่หนังสือที่สำหรับจะอ่านเช่นนั้นยังไม่มีแพร่หลายพอที่ประชุมชนจะแสวงหา ให้อ่านได้ หนังสือที่มีอยู่แล้วก็ยังไม่ได้แสดงคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาให้สิ้นเชิง เป็นแต่แสดงบางข้อความตามประสงค์ของผู้แต่งหนังสือนั้น ๆ ความยินดีในธรรมของคนก็ต่างกัน บางคนยินดีในธรรมที่ลึกซึ้ง บางคนยินดีในธรรมที่ไม่ลึกซึ้ง ถ้าถูกอภัยาศัยก็พอใจอ่าน ถ้าไม่ถูกอภัยาศัยก็ไม่พอใจอ่าน หนังสือสำหรับสั่งสอนประชุมชนควรจะมีหลายอย่างตามอภัยาศัยของคนต่าง ๆ กัน

ในการที่จะแนะนำให้ประชุมชนเข้าใจในพระพุทธศาสนาชัดเจนดีนั้น เป็นกิจที่วิทยาลัยควรจุด 2 อย่าง คือ มีธรรมเทศนาที่วัดตามกำหนดวันพระอย่างหนึ่ง จัดพิมพ์หนังสือแสดงคำสั่งสอนอย่างหนึ่ง ส่วนการมีเทศนาตามกำหนดวันพระนั้น ได้เคยมีเป็นประเพณีของวัดมาแล้ว ส่วนการพิมพ์หนังสือแสดงคำสั่งสอนนั้นวิทยาลัยจะจัดขึ้นตามกำลังที่จะจัดได้

3. การฝึกสอนเด็กชาวเมืองนั้น วิทยาลัยจะจัดให้มีโรงเรียนสำหรับสอนหนังสือไทยแลเลขแลฝึกกิริยาเด็กให้ เรียบร้อย สอนให้รู้จักดีชั่วตามสมควร

เมื่อกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการแล้ว ปรากฏว่าพระวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการนั้นได้รับผลเป็นที่น่าพอใจตลอดมา เพื่อที่จะให้พระวัตถุประสงค์ เหล่านั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ครั้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ในฐานะนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยพร้อมด้วย พระเถรานุเถระ ได้ทรงประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย” มีจุดมุ่งหมายคือ

1. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม
2. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิชาทั้งของชาติ และของต่างชาติ
3. เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ
4. เพื่อให้ภิกษุสามเณร มีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชนได้ดียิ่งขึ้น
5. เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ความสามารถในการค้นคว้าโต้ตอบหรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
6. เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรลงพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย
7. เพื่อความเจริญก้าวหน้าและคงอยู่ตลอดกาลนาน ของพระพุทธศาสนา

ปีพุทธศักราช 2489 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงประกาศใช้ระเบียบและหลักสูตรปริญญาศาสตรบัณฑิตไว้ 4 ปี และได้เปิดเรียนระดับ อุดมศึกษาเป็นรุ่นแรก ตั้งแต่นั้นมา สภาการศึกษาก็ได้ผลิตบัณฑิตจนถึงปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 47 สถานภาพของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยยังคงผลิตบัณฑิตที่ไม่มี การรับรองวิทยฐานะ จนกระทั่งปีพุทธศักราช 2527 สภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาเป็น “ปริญญาศาสตรบัณฑิต” วันที่ 1 ตุลาคม 2540 จึงได้มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยประกาศใน

ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 114 ตอนที่ 51 ก โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ความว่า “เนื่องจากในปัจจุบันสภาการศึกษา มหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งได้รับการ สถาปนาขึ้นเป็นสถาบันการศึกษา วิชาการพระพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุสามเณร มีขอบเขตในการ ให้การศึกษาอย่างจำกัด และยังไม่มีการบริหารงาน ที่ชัดเจนและเหมาะสม ทำให้ไม่สอดคล้อง กับการพัฒนา และส่งเสริมการศึกษาและผลิตบุคลากร ทางศาสนาของประเทศ สมควรขยายขอบเขต การให้การศึกษาของ สถาบันการศึกษาดังกล่าวให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และจัดการบริหารงาน ให้ชัดเจน และเหมาะสม โดยจัดตั้งสถาบันการศึกษาดังกล่าวขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย” การดำเนินการ เพื่อตรา พระราชบัญญัติเพื่อรับรองสถานภาพความเป็นนิติบุคคลของมหาวิทยาลัยนั้น ได้ริเริ่ม ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยรัฐบาลได้ร่าง พระราชบัญญัติขึ้นเพื่อเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเสียก่อน

ปี พ.ศ. 2515 สมัยคณะปฏิวัติจอมพลถนอม กิตติขจร คณะอนุกรรมการฝ่ายอำนวยการศึกษา และสาธารณสุขของคณะปฏิวัติ ได้ร่างประกาศคณะปฏิวัติขึ้น มีสาระสำคัญเพื่อรับรองฐานะและ ปริญาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง แต่คณะปฏิวัติได้สิ้นสุดลง เพราะมีการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญเสียก่อน

วันที่ 17 กันยายน 2516 มหาเถรสมาคมได้มีมติเพื่อให้สภานิติบัญญัติออกพระราชบัญญัติมี ใจความว่า “หากรัฐบาลจะรับรองมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ก็เป็นการสมควร” คณะรัฐมนตรี เห็นชอบในหลักการ แต่เกิดกรณี 14 ตุลาคม 2516 เสียก่อน เรื่องจึงหยุดชะงักอีกครั้ง

วันที่ 30 มกราคม 2517 สมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้ง คณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ คณะกรรมการได้แยกร่าง พระราชบัญญัติออกเป็น 2 ฉบับสำหรับมหาวิทยาลัย และมหาจุฬาฯ เมื่อร่างเสร็จได้นำเสนอ คณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบ และส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแต่ถึงระยะ เปลี่ยนแปลงรัฐบาลก่อน

วันที่ 22 สิงหาคม 2518 ในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สภาผู้แทนราษฎรลงมติรับ หลักการ แต่ในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการ ก็ให้มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงตกไป

วันที่ 27 กันยายน 2527 สมัยรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้มีการตราพระราช บัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนาตามหลักสูตร ปริญาศาสนศาสตร์บัณฑิต ปริญาพุทธศาสตร์บัณฑิต และเปรียญธรรม 9 ประโยคให้สูงเท่ากับปริญญาตรีของฝ่ายราชอาณาจักร และยังมีผลบังคับใช้สำหรับผู้ สำเร็จก่อนวันที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติด้วย (ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 101 ตอนที่ 140) ปีพุทธศักราช 2537 ในสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มี การเสนอร่างพระราชบัญญัติอีกครั้ง คณะกรรมการวิสามัญของ สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณา เห็นชอบให้บรรจุวาระจนผ่านวาระที่ 3 แต่ก็ให้มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาเสียก่อน

วันที่ 8 สิงหาคม 2540 รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ คณะกรรมาธิการได้เสนอร่าง พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรและได้ผ่านการ พิจารณา โดยรัฐสภามีมติ เห็นชอบให้เรียกสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ว่า “มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย” และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงลงพระปรมาภิไธย

เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2540 ประกาศในพระราชกฤษฎีกา เล่มที่ 114 ตอนที่ 51 ก ลงวันที่ “1 ตุลาคม 2540”

เป็นอันว่าความพยายามที่จะให้รัฐบาลตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ได้เดินทางผ่านกาลเวลา ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2500 ก็เป็นอันถึงจุดปลายทาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นนิติบุคคล (มาตรา 6) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษา วิจัยส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (มาตรา 6) และเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในส่วนของภารกิจด้านนั้น “รัฐมนตรี (กระทรวงศึกษาธิการ) มีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแลโดยทั่วไปซึ่งกิจการของมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดใน มาตรา 6 และให้สอดคล้องกับ นโยบายรัฐบาล (มาตรา 48)” สาระของพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้ชัดเจนว่ารัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำกับดูแล ซึ่งแตกต่างจากมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งอื่นที่อยู่ในสังกัดของ ทบวงมหาวิทยาลัย ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติจึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหาร มหาวิทยาลัยกำลังดำเนินการ มหาวิทยาลัยเกิดในยุคข้าวยาก หมากแพงหรือยุคที่เศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย การที่รัฐบาลจะจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อให้เพียงพอแก่การดำเนินงานจึงเป็นเหมือนกับการเพิ่มภาระแก่ประเทศชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แต่มหามกุฏราชวิทยาลัยได้เปิดดำเนินการในรูปแบบของเงินอุดหนุนจากกรมการศาสนา ซึ่งไม่เพียงพอแก่การจัดการ ดังนั้นทางเลือกที่เคยปฏิบัติ จึงอาศัยเงินจากการบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาสันับสนุนการดำเนินการจึงผ่านวิกฤติมาได้ ความเป็นนิติบุคคลและคำว่ามหาวิทยาลัยของรัฐจะเป็นพลังผลักดันให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีโอกาสผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรมและจริยธรรมออกไปรับใช้พระศาสนาและประเทศชาติต่อไป

วิสัยทัศน์ (Vision Statements)

“ร่วมพัฒนาพลเมืองโลก ด้วยการผสานแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่มั่นคง ให้ดำรงอยู่ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของมนุษย์ในอนาคต”

นโยบาย (Policies)

1. ผลิตบัณฑิตทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนา ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ทั้งด้านความรู้ ความประพฤติมีสราณียธรรมและพรหมวิหารธรรม
2. บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา
3. แสวงหาคณะความรู้ใหม่ ๆ ด้านวิชาการพระพุทธศาสนา สังคม และด้านศิลปวัฒนธรรม
4. ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ สร้างภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม ดำรงความเป็นชาติไทยตามวิถีประเพณี และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา
5. บริหารจัดการมหาวิทยาลัย ให้ทันสมัย มีความโปร่งใส เน้นประสิทธิผล มีระบบสวัสดิการที่ดี สอดคล้องกับการเรียนรู้ตามอริยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พันธกิจ (Mission Statements)

ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ปรัชญามหาวิทยาลัย (Philosophy)

“ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” “Academic Excellence based on Buddhism”

ปณิธาน (Aspiration)

มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนาระบบการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

เอกลักษณ์

บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ การชี้นำ ป้องกัน หรือแก้ปัญหาของสังคม 2 เรื่อง 1. ภายในมหาวิทยาลัย จิตสาธารณะ หรือจำสำนักทางสังคม 2. ภายนอกมหาวิทยาลัย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวพระราชดำรัสต่าง ๆ ไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคม

อัตลักษณ์

บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ออนไลน์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้น โดยให้ย้ายการสอนพระปริยัติธรรมจากศาลาบอกพระปริยัติธรรมภายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามไปตั้งที่วัดมหาธาตุ เพื่อเป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายและคฤหัสถ์ เมื่อ พ.ศ.2430 และโปรดให้เรียกว่า มหาธาตุวิทยาลัย มหาธาตุวิทยาลัยได้เปิดทำการสอนเป็นทางการ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2432 และมีพระบรมราชโองการเปลี่ยนนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2439 โดยมีพระราชประสงค์จะให้ เป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติยศของพระองค์สืบไป ดังปรากฏในประกาศพระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์สังฆิกเสนาศรัทธาวิทยาลัยต่อไปนี้

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนเดิมในนามมหาธาตุวิทยาลัยตลอดมา จนกระทั่งวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 พระมหาเถรานุเถระ ฝ่ายมหานิกายจำนวน 57 รูป มีพระพิมลธรรม (ซ้อย ฐานทัตตเถร) เป็นประธานได้ประชุมกัน ณ ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุฯ ประกาศให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบวิทยาลัยตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดการศึกษาในรูปแบบวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนเดิมในนามมหาธาตุวิทยาลัยตลอดมา จนกระทั่งวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 พระมหาเถรานุเถระ ฝ่ายมหานิกายจำนวน 57 รูป มีพระพิมลธรรม (ซ้อย ฐานทัตตเถร) เป็นประธานได้ประชุมกัน ณ ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุฯ ประกาศให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบวิทยาลัยตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดการศึกษาในรูปแบบวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา

ตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปณิธานในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีความสามารถในการรักษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2489 พระพิมลธรรม อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ รูปที่ 15 มีความประสงค์จะปรับปรุงการศึกษา ภายในสถาบันการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนั้นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ต่อมาพระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทัตตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ จึงจัดประชุมพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย จำนวน 57 รูป เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 และประกาศ ให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการจัดการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงในระดับ มหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรกเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 หลังจากนั้น พ.ศ. 2500 ได้มีการปรับเปลี่ยนระบบการวัดผลมาเป็นระบบหน่วยกิต โดยกำหนดให้บัณฑิตต้องศึกษา อย่างน้อย 126 หน่วยกิต และปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปีก่อนรับปริญญาบัตร

ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 เปิดสอนคณะครุศาสตร์ และในปี พ.ศ. 2506 เปิดสอนหลักสูตรแผนก อบรมครุศาสนศึกษา ระดับประกาศนียบัตรและเปิดสอน คณะเอเชียอาคเนย์ และเปลี่ยนเป็นคณะ มานุษยสังเคราะห์ศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2516 และในปี พ.ศ. 2512 ปรับหลักสูตรแผนกอบรมครุ ศาสนศึกษาเป็นวิทยาลัยครุศาสนศึกษา และปรับเปลี่ยนหน่วยกิตเป็น 200 หน่วยกิต อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนช่วง 2 ทศวรรษแรก ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และรัฐเท่าที่ควร ทำให้ประสบปัญหาด้านสถานะของมหาวิทยาลัย และงบประมาณเป็นอย่างมาก แต่ก็สามารถจัดการศึกษามาได้อย่างต่อเนื่อง

ในวันที่ 3 กันยายน พ.ศ.2527 วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบผ่านร่างพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยสงฆ์ พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยมีพลเอก ประจวบ สุนทรากร รองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2527 พระราชบัญญัติฉบับนี้มี 13 มาตรา ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่ม 101 ตอนที่ 140 วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2527

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือรับรองวิทยฐานะเปรียญธรรม 9 ประโยค และปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งให้มีศักดิ์และสิทธิเท่าปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยทั่วไป และให้มีคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นผู้ควบคุมดูแลการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์

พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา พ.ศ.2527 ทำให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเติบโตอย่างรวดเร็ว จากที่เคยมีวิทยาเขตเพียงหนึ่งแห่งใน พ.ศ.2527 ได้มีวิทยาเขตเพิ่มขึ้นเป็น 9 แห่งใน พ.ศ.2534 มหาวิทยาลัยตั้งบัณฑิตวิทยาลัยใน พ.ศ.2531 และเปิด การศึกษาระดับปริญญาโทในปีเดียวกัน

ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้ทรง ลงพระปรมาภิไธยในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองฉบับ คือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2540 โดยให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ

วันที่ 20 พฤษภาคม พุทธศักราช 2542 นายแพทย์รัศมี คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร ได้ถวายที่ดินจำนวน 84 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา ที่ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แก่มหาวิทยาลัยร่วมกับที่ดินที่มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดซื้อเพิ่มเติม ปัจจุบันมีเนื้อที่ทั้งหมด 323 ไร่

หลังจากนั้น ในวันที่ 9 กรกฎาคม พุทธศักราช 2542 คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทูลเกล้าถวายโฉนดที่ดินทั้ง 2 แปลงเพื่อพระราชทานแก่มหาวิทยาลัย

ต่อมา ในวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2542 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์โครงการก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยทรงวางศิลาฤกษ์อาคารสำนักงานอธิการบดีจนกระทั่ง ในวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2551 มหาวิทยาลัยได้ย้ายที่ทำการจากวัดมหาธาตุและวัดศรีสุदारาม กรุงเทพมหานคร มาอยู่ที่ทำการแห่งใหม่ ณ กิโลเมตรที่ 55 ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในที่สุด วันที่ 3 ธันวาคม พุทธศักราช สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดป้ายหอประชุม มวก 48 พรรษา และเปิดป้ายมหาวิทยาลัยอย่างเป็นทางการ

สุภาษิต

ปัญญา โลกสมบัติ ปชโชโต แปลว่า ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก

ปรัชญา

จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม

ปณิธาน

เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

วิสัยทัศน์

“มหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ และสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม”

พันธกิจ

ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ

ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของการเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การเป็นมหาวิทยาลัยกลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา โดยกระบวนการผลิตบัณฑิตจะบูรณาการร่วมกับพันธกิจด้านการวิจัยและพัฒนาด้านการบริการวิชาการ และด้านทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อผลิตบัณฑิตให้มีสติปัญญาและคุณธรรมตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย

สติปัญญาและคุณธรรม หมายถึง ความรอบรู้วิชาการด้านพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามหลักอริยวัฑฒติ 5 ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาและมีผลลัพธ์การเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา

วิจัยและพัฒนา

พัฒนาระบบการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกโดย วิถีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาศีลธรรมและจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนา ปัญญาและคุณธรรม การพัฒนาคุณภาพงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาโดยความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาที่มี ชื่อเสียงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพนักวิจัย ผลงานวิจัย งานสร้างสรรค์ หรือพุทธ นวัตกรรมให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และมีความเป็นสากล และใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตบัณฑิต บริการวิชาการ และทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อบูรณาการพระพุทธศาสนา กับศาสตร์สมัยใหม่ให้สู่ภาคปฏิบัติได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม

ส่งเสริมให้บุคลากรและนิสิต มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีจิตอาสา ความเจริญงอกงามทางสติปัญญาและคุณธรรม การมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ พัฒนาการบริการวิชาการที่เกิดจาก ประสบการณ์การปฏิบัติงานของบุคลากรและนิสิตร่วมกับภาคีเครือข่ายการบริการวิชาการในระดับชาติ ภูมิภาค และนานาชาติ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และพุทธนวัตกรรมในการแก้ปัญหาและเสริมสร้างสันติสุขและความมั่นคง ของ ชุมชน วัด ท้องถิ่น และสังคม โดยใช้การปฏิบัติศาสนกิจและการบริการสังคมของนิสิต เป็นส่วนหนึ่งในการ ขับเคลื่อนการดำเนินงานตามพันธกิจ

ทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

ร่วมกับภาคีเครือข่าย ชุมชน วัด ท้องถิ่น หรือเครือข่ายความร่วมมือในต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างและ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริม พระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เอื้อต่อการศึกษาโดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นกลไกเพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรวมทั้ง ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ออนไลน์)

สรุปได้ว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง เป็นสถาบันการศึกษาของสงฆ์ ที่จัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันการศึกษาที่ประยุกต์หลักพระพุทธศาสนา ให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ และพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีความสามารถในการรักษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2544) ได้ให้ความหมายของการประเมินไว้ ดังนี้

1. การประเมิน หมายถึง การวัด ในช่วง ค.ศ. 1900 – 1930 นักการประเมินผลทางด้านการศึกษานิยามการประเมินว่า เป็นการวัดผล เน้นความเป็นปรนัย ความถูกต้องที่เป็นจริงอยู่แล้ว ความเที่ยงตรงของการวัด มาตรฐานของเครื่องมือที่ใช้วัด การวิเคราะห์เชิงปริมาณจากคะแนนที่วัดได้

การค้นหาเกณฑ์มาตรฐานเพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบกับผลการดำเนินโครงการสำหรับการตัดสินใจและการวินิจฉัยคุณค่า

2. การประเมิน เป็นการวิจัย กล่าวคือ การประเมินเป็นการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมเป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เพื่อนำผลการวิจัยมาตัดสินใจและพัฒนาโครงการด้านการวางแผนและการติดตามประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการนำนโยบาย แผนงาน โครงการไปปฏิบัติ มีการประเมิน มีการออกแบบวิจัย สร้างเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์และเชิงตรรกวิทยาอย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งตอบคำถามว่าโครงการนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่และมีความสำเร็จระดับใด ผลการศึกษาจะนำไปใช้ในการตัดสินใจและเป็นทางเลือกในการปฏิบัติ

3. การประเมิน เป็นการตรวจสอบและการติดตามผลงานที่ได้ประเมินแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ โครงการใดที่ได้ผ่านการประเมินแล้ว ก็จะทำการประเมินอีกครั้งเพื่อดูว่า เป็นไปตามมาตรฐานหรือไม่ โดยมีกระบวนการและเทคนิควิธีสำหรับอ้างอิงผลการประเมินอย่างมีระบบ

Pralong Krutnoi (ออนไลน์) ได้อธิบายถึงการประเมินไว้ดังนี้ การประเมินเป็นกระบวนการที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูล และตัดสินใจคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนการวิจัยเชิงประเมิน เป็นกระบวนการวิจัยที่เหมือนกับการวิจัย ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษา ค้นคว้าอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับกระบวนการวิจัย หรือวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ และเน้นในเรื่องการได้มาซึ่งองค์ความรู้ หรือแนวคิด แนวปฏิบัติใหม่ ๆ ควบคู่ไปด้วย รวมทั้งมีการผนวกกับการกำหนดเกณฑ์ที่เป็นปรนัย มุ่งเน้นตัดสินคุณค่าของการปฏิบัติการใด ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ

2.6.1 ความสำคัญของการประเมิน

การประเมิน เป็นกิจกรรมที่บทบาทสำคัญในกระบวนการตัดสินใจเพื่อพัฒนางานต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ทำให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการดำเนินงานขององค์กร ต่อการปรับปรุงสื่อ/ชิ้นงาน แผนงาน โครงการให้เหมาะสมก่อนนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้รับผิดชอบงาน/โครงการ ทราบจุดเด่น จุดด้อยของงาน ซึ่งสามารถปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการลดโอกาสความสูญเสียในการปฏิบัติงานอีกด้วย ตลอดจนทำให้ทราบว่าปฏิบัติการใด ๆ ที่ได้ลงทุนไปแล้วเกิดประโยชน์คุ้มค่าหรือไม่ หรือควรจะดำเนินการต่อไปหรือไม่ เป็นต้น

เป้าหมายของการประเมิน คือสิ่งที่ต้องการประเมิน อาจเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินงาน อาทิเช่น สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน บุคลากร งานปกติ (กิจกรรม/วิธีการทำงาน/ระบบงาน) นโยบาย แผนงาน โครงการ หลักสูตร องค์กรหรือหน่วยงาน เป็นต้น

ประชุม รอดประเสริฐ (2539) กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการพอสรุปได้ดังนี้

1) การประเมินช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ และมาตรฐานของการทำงานมีความชัดเจน

2) การประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่า หรือเกิดประโยชน์เต็มที่ทั้งนี้เพราะการประเมินโครงการจะต้องวิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการ

- 3) การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์
- 4) การประเมินโครงการมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการและทำโครงการมีข้อที่ทำให้เกิดความเสียหายน้อยลง
- 5) การประเมินโครงการมีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการควบคุมคุณภาพของงาน
- 6) การประเมินโครงการมีส่วนในการสร้างขวัญ และกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ
- 7) การประเมินโครงการช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ

2.6.2 ประเภทของการประเมิน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2538) ได้จัดประเภทของการประเมินโดยอาศัยลักษณะพฤติกรรมของการประเมินเป็นหลัก ซึ่งแบ่งได้ 3 กลุ่ม

1) รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model) แบบนี้เน้นจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เป็นหลัก การประเมินของรูปแบบนี้มีลักษณะเป็นการประเมินในระบบปิดกล่าวคือสนใจผลหรือส่วนประกอบเฉพาะที่จะใช้เพื่อประเมินจุดมุ่งหมายเท่านั้น ไม่คำนึงถึงผลอย่างอื่น และประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation) ที่เป็นผลสุดท้าย มีประโยชน์ต่อการปรับปรุงโครงการน้อยมาก รูปแบบกลุ่มนี้ได้แก่ รูปแบบของไทเลอร์ (Tyler's Model)

2) รูปแบบการตัดสินคุณค่า (Judgemental Model) เป็นรูปแบบที่ต้องอาศัยคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่า อาศัยเกณฑ์ภายใน ได้แก่ กระบวนการต่างๆ ที่ช่วยให้วัตถุประสงค์บรรลุผล และเกณฑ์ภายนอก ได้แก่ ผลของการบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้นถ้าประเมินกระบวนการจัดว่าเป็นแบบประเมินโดยใช้เกณฑ์ภายใน ถ้าประเมินผลผลิตเป็นการประเมินโดยใช้เกณฑ์ภายนอก รูปแบบที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก ได้แก่ รูปแบบของสเตก (Stake's Model) และแบบของโพรวัส (Provus's Model)

3) รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจ (Decision Model) เป็นแบบที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยในการตัดสินใจ รูปแบบประเภนี้ ได้แก่ CIPP Model ของ Stufflebeam และคณะ

การแบ่งประเภทของการประเมินขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ จำแนกได้ดังนี้

1. โดยเกณฑ์จุดมุ่งหมายและลักษณะการใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
 - 1.1) การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)
 - 1.2) การประเมินเพื่อสรุปผล (Summative Evaluation)
2. โดยเกณฑ์การยึดวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
 - 2.1) การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal-Based Evaluation)
 - 2.2) การประเมินที่อิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ (Goal-Free Evaluation)
3. โดยเกณฑ์ลำดับเวลาที่ประเมิน มีระยะเวลาในการประเมิน ดังนี้
 - 3.1) ประเมินก่อนเริ่มปฏิบัติงานแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
 - 1) การประเมินตามความต้องการจำเป็น (Need Assessment)
 - 2) การประเมินความเหมาะสมหรือความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Appraisal)
 - 3.2) ประเมินในระหว่างการดำเนินงาน (Implementation Evaluation)
 - 3.3) ประเมินหลังการดำเนินงาน (Result Evaluation)

3.4) โดยเกณฑ์ลักษณะการใช้เกณฑ์ในการตัดสิน มี 2 ประเภทคือ

- 1) ประเมินแบบอิงเกณฑ์ (Criterion- Referenced Evaluation)
- 2) ประเมินแบบอิงกลุ่ม (Norm-Reference Evaluation)

รูปแบบการประเมิน เป็นกรอบหรือแนวคิดที่สำคัญที่แสดงถึงกระบวนการหรือรายการที่ประเมิน การใช้รูปแบบการประเมินใด ขึ้นอยู่กับจุดเน้นและจุดมุ่งหมายของการประเมิน ซึ่งการแบ่งรูปแบบการประเมิน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการตรวจสอบผลที่คาดหวังว่าเกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมินโดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler) ครอนบาค (Cronbach) เคริกแพททริก (Kirkpatrick) เป็นต้น

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgemental Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศสำหรับกำหนดและวินิจฉัยคุณค่าของโครงการ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ สเตค (Stake) สคริฟเวน (Scriven) โพรวัส (Provus) เป็นต้น

3. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision-Oriental Evaluation) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของเวลช์ (Welch) สตัพเฟิลบีม (Stufflebeam) อัลคิน (Alkin) เป็นต้น

นำชัย ทนุผล (2538) กล่าวถึงรูปแบบและเกณฑ์ในการประเมินผลไว้ดังนี้

1. การประเมินผลทั้งระบบงาน (System Approach) โดยใช้ CIPP Model เป็นการประเมินผลทั้งภาพรวม ปัจจัย กระบวนการ และผลขั้นสุดท้าย ซึ่งการประเมินตามรูปแบบ CIPP Model กำหนดประเด็นออกเป็น 4 ประเภท ตามตัวอักษรภาษาอังกฤษ ดังนี้

- การประเมินด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินให้ได้ข้อมูลสำคัญเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผล ความจำเป็นที่ต้องดำเนินการโครงการประเด็นปัญหา และความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ เป็นการประเมินความพร้อมของปัจจัยที่จะดำเนินกิจกรรมตามแผนทั้งในด้านหน่วยงาน ผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ องค์กร ชุมชน เช่น ความรู้ความเข้าใจในโครงการของผู้ดำเนินการ ความพร้อมของประชาชน

- การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสม และความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการจัดการ

- การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการตรวจสอบกิจกรรม เวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ โดยมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน

- การประเมินผลผลิต(Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของ

การยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ แต่ไม่ได้ให้ความสนใจ ต่อเรื่องผลกระทบ และผลลัพธ์ ของนโยบายแผนงาน/โครงการเท่าที่ควร

2. การประเมินผลแบบ The CSE Model (Center of the Study and Evaluation) เหมาะกับการประเมินเพื่อหาความต้องการสำหรับใช้ในการตั้งวัตถุประสงค์ การวางแผนโครงการและการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินตามแผน และเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของกิจกรรม

3. การประเมินผลก่อนและหลังการดำเนินงาน (The Pre – test and Post – test Model) มุ่งเน้นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามโครงการเป็นสำคัญ

4. การประเมินความไม่สอดคล้องกัน (The Discrepancy Model) เป็นการประเมินผลเพื่อการพัฒนาปรับปรุงโครงการ

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พูนศักดิ์ กมล (2565) ศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์พระอรหันต์ในพุทธปรัชญา ผลการ วิจัยพบว่า พระอรหันต์ในพุทธปรัชญา คือ มนุษย์ผู้ฝึกตนตามกระบวนการพุทธปรัชญาสามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน ตามทัศนะทางพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงพระอรหันต์ คือ ผู้อยู่เหนืออำนาจของกิเลส ผู้บริสุทธิ์ ผู้รู้ตื่น แต่ในทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน พระอรหันต์ไม่จำเป็นต้องหลุดพ้นจากกิเลส แต่ยังคงมีความสงสัยแล้วยังเป็นผู้ที่ต้องฝึกตนเองเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท จึงหมายถึง ผู้ที่ไม่ยึดถือขั้น 5 ว่ามีตัวตนเป็นเขาเป็นเรา ส่วนอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ตามทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน หมายถึง ผู้เข้าถึงธรรมแต่ไม่ถึงขั้นหลุดพ้นจากสังสารจักรนี้ อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ทางพุทธปรัชญามหายานไม่ได้ให้ความสำคัญต่อพระอรหันต์มากนัก แต่เน้นการเป็นพระโพธิสัตว์มากกว่าเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

นพรัตน์ รัตนวงศ์ (2564) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์นิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตและพัฒนาบัณฑิตระดับปริญญาตรีในปัจจุบันมีหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบคือ กองกิจการนิสิต แบ่งเป็น 3 ส่วนงาน ได้แก่ กลุ่มงานส่งเสริมกิจการนิสิต กลุ่มงานสวัสดิการนิสิต และกลุ่มงานปฏิบัติศาสนกิจ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอัตลักษณ์นิสิตปริญญาตรีที่อยู่ในเกณฑ์เป็นปัญหามาก มี 3 ประเด็น ได้แก่ ความยั่งยืนและต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์นิสิต ความร่วมมือของนิสิตในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะตามที่มหาวิทยาลัยจัดให้และมีการประชาสัมพันธ์การส่งเสริมอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างทั่วถึง ตามลำดับ โดยมีแบบวัดอัตลักษณ์ด้านจิตพิสัย 8 องค์ประกอบกับ 20 ตัวชี้วัด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเกิน 0.50 ทุกตัวชี้วัด มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์ด้าน จิตพิสัย 8 ประการ มี 2 ปัจจัย ได้แก่ คณะ และวิทยาเขต มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยอื่น ๆ มีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

พระสมุห์ธีรพล อคคปญโญ (วิริยะกิจสุนทร) (2564) ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็ก

และเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีอายุต่างกัน มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 3. ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี พบว่า 1. ผู้เรียนมีจำนวนมาก และมีวัยที่แตกต่างกันเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พระสงฆ์ยังขาดทักษะในการนำเอาธรรมะไปใช้ให้สอดคล้องกับเยาวชน พระสงฆ์ขาดแคลนงบประมาณที่จะใช้ในการสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนการสอน เช่น บอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม 2. พระสงฆ์ขาดทักษะในการสอน โดยเน้นสอนแบบท่องจำมากกว่าบูรณาการ พระสงฆ์ขาดการวางแผนการเรียนการสอนที่ดี ขาดระบบการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ นึกอยากสอนอะไรก็สอน 3. ขาดแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชน ข้อเสนอแนะ 1. ต้องแบ่งห้องแบ่งเวลาให้เหมาะสมกับจำนวนและวัยของนักเรียนตามช่วงชั้น เพื่อลดปัญหาการจัดการ มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนการสอน รวมถึงจัดหาครู หรือ ครูพระผู้ช่วยเพื่อดูแลนักเรียนให้ทั่วถึง 2. เปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ ในการพัฒนาหลักสูตรการสอน 3. ต้องพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร เช่น การจัดสร้างห้องสมุดพระศาสนาพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่ ทันสมัย เป็นต้น

อนันต์ อุปสอดและคณะ (2564) ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา ผลการวิจัยพบว่า 1. อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธในล้านนาสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ชาวพุทธล้านนาที่เป็นวิถีคนพื้นเมือง ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่ฮ้อยเงิน จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านพลาชัยเกษม จังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านหนองเต่า จังหวัดน่าน ชุมชนบ้านร่อง จังหวัดพะเยา และอีกกลุ่มเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาอยู่ในล้านนา ได้แก่ ชุมชนบ้านห้วยต้ม (ปกากะญอ) จังหวัดลำพูน ชุมชนบ้านทุ่งกอมู (ไทใหญ่) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนบ้านหัวฝาย (ไทลื้อ) จังหวัดลำปาง ชุมชนบ้านทุ่งไธ้ (ไทยพวน) จังหวัดแพร่ ทั้งนี้ชุมชนชาวพุทธทุกชุมชนมีอัตลักษณ์เฉพาะตน ไม่ว่าจะเป็นภาษา อาหาร การแต่งกาย และมีวัฒนธรรมประเพณีที่มีความโดดเด่นเฉพาะ 2. หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชาวพุทธในล้านนา โดยแบ่งกลุ่มหลักพุทธธรรมออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ด้านคติธรรม มีศรัทธา 4 ด้านเนติธรรม มีหลักศีล 5 ด้านวัตรธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 8 การมีศิลปะ ด้านสหธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 22 ความเคารพ ข้อที่ 23 ความนอบน้อม และหลักทศ 6 ในสังคาลสูตร 3. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม สามารถสรุปได้ว่าการเสริมสร้างด้วยกัน 2 ส่วนคือ ชาวพุทธในล้านนาได้มีความตระหนักรู้ในพุทธธรรมหลักธรรมที่มีอยู่เดิมซึ่งเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธ และชาวพุทธล้านนาตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่เกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตนอกจากการตระหนักรู้ในคุณค่าต่อตนเองแล้วยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อีกด้วย 4. รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา สรุปองค์ความรู้ได้เป็น Re-Kment Model ซึ่งประกอบด้วย Kammic Confidence ความเชื่อในกรรมบนพื้นฐานของ Norm จารีต และ Tradition ประเพณี ที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนในทุกมิติจะประกอบด้วย Meaningfulness มีปรีชาธรรมที่

แฝงไปด้วยคติธรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานของ Respectation ความเคารพ ต่อทุกสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นคนหรือวัตถุที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต จึงทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาเข้มแข็ง และได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

นวรรตน์ กังเม่ง (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ของบัณฑิตในโลกหลังสมัยใหม่นิยม ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคมและครอบครัวอำนาจที่มีผลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ของบัณฑิต คือการเปลี่ยนแปลงและโลกาภิวัตน์ที่ไม่หยุดนิ่ง แนวทางในการกำหนดอัตลักษณ์ของบัณฑิตในโลกการศึกษาหลังสมัยใหม่ คือสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้บัณฑิตใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีความคิดสร้างสรรค์และมีจิตสาธารณะในการช่วยเหลือผู้อื่น และทำงานเพื่อสังคมได้ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐจึงควรส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาจัดการศึกษาที่ใช้องค์ความรู้ใหม่หรือใช้นวัตกรรมการศึกษาเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร และคณะ (2561) ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธศาสนาเถรวาท : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และการคงอยู่ของ “เขมรกรอม” ในเวียดนาม ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธ ศาสนาเถรวาท เป็นปัจจัยสนับสนุนการคงอยู่ของชาติพันธุ์เขมร ด้วยอัตลักษณ์ทางศาสนา ภาษา วิถีวัฒนธรรมทางศาสนา เป็นสัญลักษณ์สร้าง “ตน” ให้ คงอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เขมรในเวียดนาม “เขมรคือเถรวาท” รวมทั้งเถรวาททำให้เขมรมีเครื่องมือในการหลอม ชาติพันธุ์ให้ชัดเจนขึ้น ไม่เปลี่ยนแปลงตลอดระยะเวลาที่หลายร้อยปี นับแต่ดินแดน “กรอม” หรือสำนึกในความทรงจำของชาวเขมรในชื่อ “ไพรนคร-เมืองป่า” ดินแดน ส่วนหนึ่งของอาณาจักร “ขอม”โบราณ และต้องมาตกเป็นส่วนหนึ่งของ “เว้” หรือ “เวียดนาม-ไทย” หลังการเข้ามามีอิทธิพลเหนือราชสำนักกัมพูชา จนตกเป็นส่วนหนึ่งของฝรั่งเศสในช่วงโคจิ้นจิ้น และเป็นของเวียดนามหลังได้รับเอกราชแล้ว พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนอัตลักษณ์และการคงอยู่ของ “ชาติพันธุ์เขมร” ในเวียดนาม ภายใต้บริบทใหม่ตามหลักเขตแดน และการปะทะรังสรรค์เพื่อการคงอยู่ของเถรวาทและชาติพันธุ์ที่ยังคงถูกส่งต่อและเป็นพลวัตเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ ธีรสกุโก และคณะ (2560) ศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา : ตัวชี้วัดและแนวปฏิบัติ เพื่อความยั่งยืนตามวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามลักษณะเฉพาะของการจัดการที่แตกต่างกันไปของในแต่ละวัด ปัญหาและผลกระทบ พบว่า ภาครัฐให้การส่งเสริมไม่ เท่าที่ควร มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง นักท่องเที่ยวบางคนแต่งกายไม่เหมาะสม แต่ผลดีคือ ก่อให้เกิดรายได้ของวัดและชุมชน การประเมินองค์ประกอบตัวชี้วัดโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก และแนวปฏิบัติเพื่อความยั่งยืน วัดจะต้องมีความพร้อมทั้งข้อมูลข่าวสาร บุคลากร สถานที่และสิ่งแวดล้อม มีการจัดกิจกรรมเชิงพุทธส่งเสริมการท่องเที่ยวในวัด มีการพัฒนาจิตใจและปัญญา เพราะเป็นประโยชน์กับนักท่องเที่ยว และเป็นผลลัพธ์ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาได้อย่างสมบูรณ์

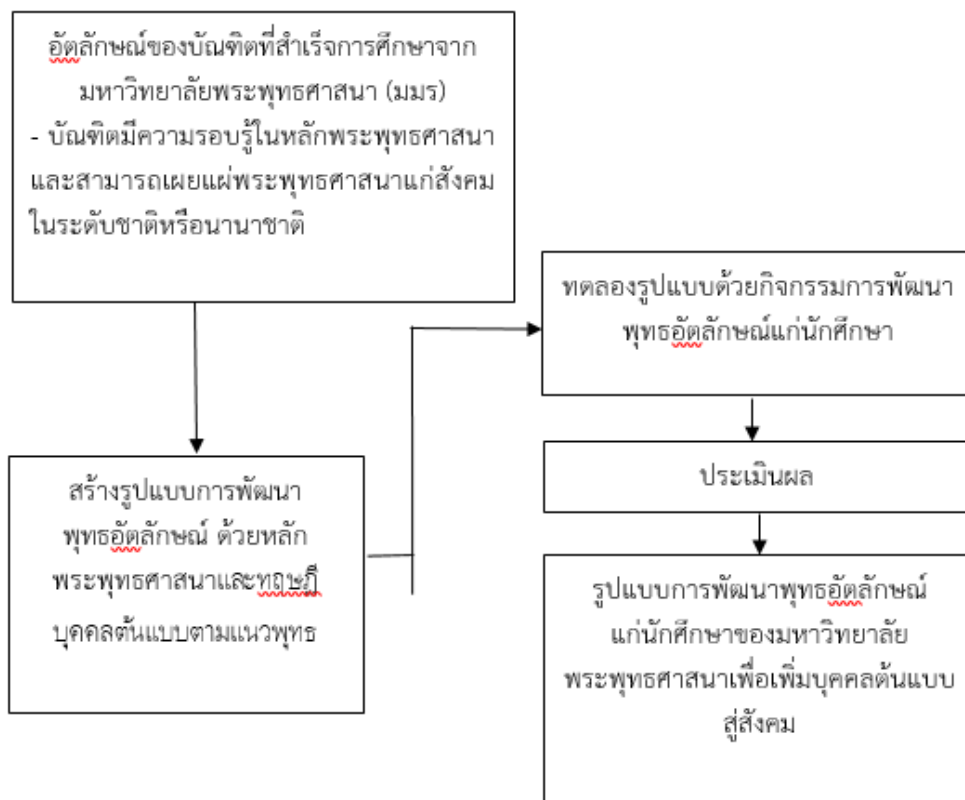
ทิพย์สุดา สมนา และคณะ (2560) ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการพัฒนาอัตลักษณ์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการนิเทศกำกับติดตามและประเมินผล ด้านการปรับปรุงแก้ไข

และการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของสถานศึกษา ด้านการวางแผนในการกำหนดอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และด้านการนำอัตลักษณ์ของสถานศึกษามาปฏิบัติ ตามลำดับ 2) การดำเนินงานจากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี พบว่าสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีมีกระบวนการในการพัฒนาอัตลักษณ์ของสถานศึกษาด้วยวงจรคุณภาพของเดมมิ่งโดยมีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นไปที่คุณภาพของสถานศึกษา 3) การจัดทำแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผนการกำหนดอัตลักษณ์ของสถานศึกษา ควรนำกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง เข้ามาใช้ ควรมีการวิเคราะห์บริบทสถานศึกษาและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน 2) ด้านการนำอัตลักษณ์ของสถานศึกษามาปฏิบัติ ผู้ที่รับผิดชอบในการจัดโครงการ/กิจกรรมควรเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย ผู้บริหารควรดูแลช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก 3) ด้านการนิเทศกำกับติดตามและประเมินผล ควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินควรกำหนดค่าร้อยละของความสำเร็จไว้อย่างชัดเจน และ 4) ด้านการปรับปรุงแก้ไขและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ ควรสอดแทรกอัตลักษณ์ของสถานศึกษาเข้าไปในกิจกรรมที่สถานศึกษาปฏิบัติ มีการสรุปผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรม และประชาสัมพันธ์ของอัตลักษณ์ของสถานศึกษาอย่างทั่วถึง 4) ผลการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ของสถานศึกษาโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

พระมหาชาญ โชติญาณพล (2558) ศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 772 คน คิดเป็นร้อยละ 70.20 ลักษณะที่พบมากที่สุด คือ อายุ 15-24 ปี จำนวน 643 คน คิดเป็นร้อยละ 58.50 สัญชาติอเมริกา จำนวน 418 คน คิดเป็นร้อยละ 38.00 สถานภาพโสดโดยส่วนใหญ่ จำนวน 726 คน คิดเป็นร้อยละ 66.00 การท่องเที่ยววัดไทยโดยส่วนใหญ่เลือกท่องเที่ยวกับคณะทัวร์ จำนวน 674 คน คิดเป็นร้อยละ 61.30 และมีประสบการณ์ที่เดินทางมาเที่ยววัดไทย 2 ครั้ง จำนวน 412 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 2) การศึกษาอัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($x = 4.01$) 3) ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($x = 3.78$) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($x = 3.87$) ส่วนความภักดีของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($x = 4.11$) 4) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เกี่ยวข้องระหว่างอัตลักษณ์ของวัดไทยในพระพุทธศาสนา ความคิดเห็น ความพึงพอใจ เพื่อนำไปสู่ความภักดีของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการกลับท่องเที่ยวซ้ำ จากสมมติฐานที่ 1 พบว่า อัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ทางตรงกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยมีความสัมพันธ์ทางบวก จากสมมติฐานที่ 2 พบว่า อัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ทางตรงกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยมีความสัมพันธ์ทางลบ และอัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิง

พระพุทธศาสนา โดยผ่านความคิดเห็นโดยมีความสัมพันธ์ทางบวก จากสมมติฐานที่ 3 พบว่า อัตลักษณ์วัดไทยในพระพุทธ ศาสนามีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับความภักดีของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ต่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธ ศาสนา โดยผ่านความคิดเห็นและความพึงพอใจโดยมีความสัมพันธ์ ทางบวก จากสมมติฐานที่ 4 พบว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิง พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ทางตรงกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยว เชิงพระพุทธศาสนา โดยมีความสัมพันธ์ทางบวก จากสมมติฐานที่ 5 พบว่า ความคิดเห็นของ นักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธ ศาสนามีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับความภักดีของ นักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธ ศาสนา โดยผ่านความพึงพอใจโดยมีความสัมพันธ์ ทางบวก และจากสมมติฐานที่ 6 พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิง พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ทางตรงกับความภักดีของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยวเชิง พระพุทธศาสนา โดยมีความสัมพันธ์ทางบวก 5) ซึ่งโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความ เหมาะสม เนื่องจากมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ อีกทั้งในแต่ละองค์ประกอบของโมเดลมี ความเหมาะสมเที่ยงตรง (Validity) และมีความ สามารถในการพยากรณ์ ได้ร้อยละ 93.4

2.8 สรุปกรอบแนวคิด

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

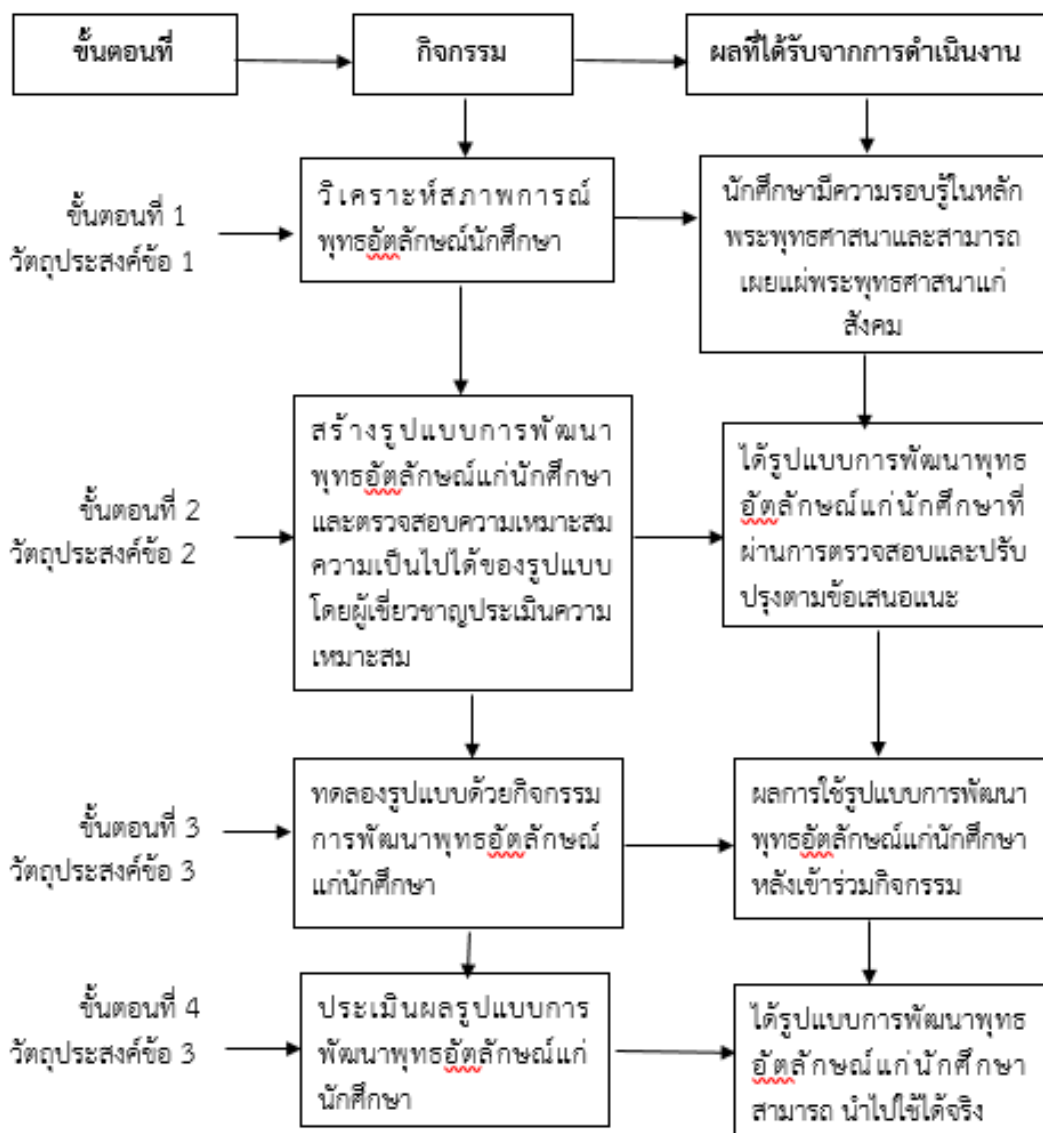
การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม” เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research : R1) เป็นการศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) การสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) การประเมินผล (Evaluation: E) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีรายละเอียดของแต่ละระยะ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

3.1 ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research : R1) เป็นการศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากอัตลักษณ์ของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่กล่าวว่า บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ ดังนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ในหลักพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ ผู้ใช้บัณฑิตและศิษย์เก่าที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ปีการศึกษา 2564-2565-2566

- กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 3 กลุ่มคือ 1. ผู้บริหาร/อาจารย์ 2. ศิษย์เก่า 3. ผู้ใช้บัณฑิต

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหาร/อาจารย์ จำนวน 10 รูป/คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเจาะจง โดยต้องเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษานักศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

กลุ่มที่ 2 คือ ศิษย์เก่าระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่จบการศึกษาใน 3 ปีการศึกษาย้อนหลัง คือ ปีการศึกษา 2564-2565-2566 จำนวน 613 คน (งานทะเบียนและวัดผล) ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973, pp 125 อ้างใน ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, 2550, หน้า 49)

$$n = \frac{N}{1 + (Ne^2)}$$

เมื่อ n คือขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N คือขนาดของประชากร

e คือ ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างซึ่งในรายงานการวิจัยกำหนดให้มี ความคลาดเคลื่อนได้ร้อยละ 5 หรือ 0.05

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

$$\begin{aligned} n &= \frac{613}{1 + (613 \times (.05)^2)} \\ &= 242 \end{aligned}$$

ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน = 242 คน

สำหรับแบบสัมภาษณ์ ใช้วิธีกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กับศิษย์เก่าที่มีงานทำแล้ว จำนวน 10 คน

กลุ่มที่ 3 คือ ผู้ใช้บัณฑิต จำนวนมากกว่า 50 คน สำหรับแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตามความบังเอิญ จำนวน 10 คน สำหรับแบบสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยต้องเป็นครูหรือผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าหน่วยงาน หรือเจ้าของกิจการ ที่มีบัณฑิตเข้ารับราชการ หรือทำงานในหน่วยงานหรือสถานประกอบการนั้น ๆ

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.2.1) ลักษณะเครื่องมือ

- แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความรู้ในหลักพระพุทธศาสนา ความสามารถในการเผยแผ่ ความรอบรู้ในสาขาวิชาเอกที่ตนศึกษา และความประพฤติตามคติพจน์ ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ 1-2-3

- แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ในหลักพระพุทธศาสนา ความสามารถในการเผยแผ่ ความรอบรู้ในสาขาวิชาเอกที่ตนศึกษา และความประพฤติตามคติพจน์ ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ 2

และกลุ่มตัวอย่างที่ 3 มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) และคำถามปลายเปิดที่เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้วิจัยใช้ลักษณะคำถามแบบมาตราส่วน 5 ระดับโดยใช้หลักของ Likert Scale คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยกำหนดเป็นตัวเลข และความหมาย คือ

5	หมายถึง	มีความรู้มากที่สุด
4	หมายถึง	มีความรู้มาก
3	หมายถึง	มีความรู้ปานกลาง
2	หมายถึง	มีความรู้น้อย
1	หมายถึง	มีความรู้ น้อยที่สุด

การแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ยซึ่งใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับค่าคะแนนที่คำนวณได้ตามขั้นตอนที่ระบุไว้โดยเกณฑ์ของเบสต์ (Best) ดังนี้ (สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, 2546, หน้า 120)

ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย
4.21 - 5.00	มีความรู้ระดับมากที่สุด
3.41 - 4.20	มีความรู้ระดับมาก
2.61 - 3.40	มีความรู้ระดับปานกลาง
1.81 - 2.60	มีความรู้ระดับน้อย
1.00 - 1.80	มีความรู้ระดับน้อยที่สุด

1.2.2) วิธีการสร้างเครื่องมือ

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ สร้างตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดที่กำหนด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการ บทความ ตามกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตการศึกษาวิจัย โดยใช้คำถาม 2 ประเภท คือ แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด

3) สร้างแบบสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมแนวคิดปรัชญามหาวิทยาลัย และคติพจน์

4) นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ปรึกษาที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ชัดเจนและความเหมาะสมของเนื้อหา แล้วนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม

5) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน คือ

- พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.
- ผศ.สาโรช สอาดเอี่ยม
- ดร.ธนะดี สุริยะจันทร์หอม

ตรวจสอบอีกครั้งเพื่อตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของคำถาม โดยใช้แบบวัด

ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of consistency: IOC) ด้วยวิธีการนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาตรวจสอบคุณภาพและแปลงเป็นคะแนน ดังนี้

มีความเห็นว่าสอดคล้อง	เท่ากับ +1
มีความเห็นว่าไม่แน่ใจ	เท่ากับ 0
มีความเห็นว่าไม่สอดคล้อง	เท่ากับ -1

จากนั้นนำมาแทนค่าในสูตรความสอดคล้อง ถ้าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ ไม่ต้องปรับปรุง (กรมวิชาการ, 2545 อ่างในวิมล จันทรแก้ว, 2555 หน้า 100) โดยใช้สูตร

$$\text{สูตร IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง

R หมายถึง คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

สำหรับแบบสัมภาษณ์ ตรวจสอบอีกครั้งเพื่อตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) แต่ละข้อว่า มีความเหมาะสม ไม่ขัดจรรยาบรรณ สอดคล้องกับ เนื้อหา ของตัวแปรที่ศึกษาหรือไม่ ด้วยวิธีการนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาตรวจสอบคุณภาพและแปลงเป็นคะแนน โดยแบบประเมินเป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า 4 ระดับ มีระดับค่าคะแนนความสอดคล้อง คือ 1 = ไม่สอดคล้อง, 2 = ต้องปรับปรุงมาก, 3 = ปรับปรุงเล็กน้อย, 4 = มีความสอดคล้อง จากนั้นนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาตรวจสอบคุณภาพและแปลงเป็นคะแนนความตรงตามเนื้อหา ถ้าดัชนีความตรงตามเนื้อหา มากกว่าหรือเท่ากับ 0.80 ขึ้นไป ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ ไม่ต้องปรับปรุง (วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2565) โดยใช้สูตร

สูตรคำนวณ CVI =

$\frac{\text{จำนวนคำถามที่ผู้เชี่ยวชาญทุกคนให้ความเห็นระดับ 3 และ 4}}{\text{จำนวนคำถามทั้งหมด}}$
--

6) ปรับปรุงร่างแบบสอบถามก่อนนำไปใช้ โดยนำผลจากการประเมินแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบคุณภาพ มาเป็นหลักเกณฑ์ในการปรับปรุง และได้ยึดเกณฑ์ในการพิจารณา คือ ข้อใดมีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50-1.00 มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้ ส่วนข้อที่ต่ำกว่า 0.50 ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้ (สุรพงษ์ คงสัตย์, อธิชาติ ธรรมวงศ์, 2551, ออนไลน์) และหากแบบสัมภาษณ์ข้อใดมีค่าความตรงของเนื้อหา มากกว่า 0.80 มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้ ส่วนข้อที่ต่ำกว่า 0.80 ต้องปรับปรุง (วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2565) ผู้วิจัยจะนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่

ถูกต้องสมบูรณ์ จัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

กลุ่มที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ถึงผู้สัมภาษณ์ จำนวน 30 รูป/คน ตามรายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้

2) ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

3) บันทึกโดยการใช้เครื่องมือบันทึกเสียงเป็นเครื่องมือช่วยในการบันทึก

กลุ่มที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

1) รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามจากแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์โดยสุ่มตามโอกาสความน่าจะเป็น

2) นำแบบสอบถามทั้งหมดไปทำการวิเคราะห์ หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)

กลุ่มที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

1) รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามจากแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์โดยสุ่มตามโอกาสความน่าจะเป็น

2) นำแบบสอบถามทั้งหมดไปทำการวิเคราะห์ หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)

3) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ถึงผู้สัมภาษณ์ จำนวน 30 รูป/คน ตามรายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้

4) ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 3 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นคำตอบและสรุปผลการสัมภาษณ์เป็นความเรียงเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

กลุ่มที่ 2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 292 คน มาประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สถิติสำเร็จรูปทางการวิจัยทางสังคมศาสตร์ มาประมวลผลข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation) เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์กับแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพื้นฐานหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) แล้วเสนอแบบความเรียง

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามวิเคราะห์ความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนา ความสามารถในการเผยแผ่ ความรอบรู้ในสาขาวิชาเอกที่ตนศึกษา และความประพฤติตามคติพจน์

ของบัณฑิต ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)

3.1.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ใช้ในการทำวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)

3.2 ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) การสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ขั้นตอนที่ 2 นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบและพัฒนา (Design and Development : D&D) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอน R1 มาดำเนินการออกแบบและจัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1. ผู้บริหาร/อาจารย์ 2. ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา 3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 4. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบุคคลต้นแบบ จำนวน 20 รูป/คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษา การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การวิเคราะห์และสร้างรูปแบบ

3.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ใช้การบันทึกเสียงการสนทนากลุ่มย่อย และแบบบันทึกสรุปผลการสนทนากลุ่มย่อย

3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการตรวจสอบรูปแบบโดยการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) กำหนดเกณฑ์การเลือกเป็นผู้เกี่ยวข้องหรือนักวิชาการด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคลต้นแบบหรือนักกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำ

3.3 ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ขั้นตอนนี้เป็นการทดลองรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ ไปใช้ในการจัดกิจกรรมให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยมีรายละเอียดในกิจกรรมดังนี้

3.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ปีการศึกษา 2568

- กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
 ชั้นปีที่ 2-3 จำนวน 86 คน ได้มาโดยความสมัครใจเข้าร่วม

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

1) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ผ่านกิจกรรมเพื่อความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนา
 และความสามารถในการเผยแผ่ กลวิธีในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1) ผู้นำสนทนาการ พูดคุยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2) กำหนดกติกาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3) จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักศึกษากับผู้เชี่ยวชาญทางด้าน
 พระพุทธศาสนา จัดบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นแบบล้อมวงคุยกันโดยมีประเด็นคำถาม
 เป็นตัวเชื่อมในการสนทนา

4) ผู้ดำเนินการอบรม เปิดประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยคำถามปลายเปิด

5) ให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องหลักธรรมพระพุทธศาสนาและวิธีการเผยแผ่

6) ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาให้ความรู้ในเรื่องของหลักธรรม

7) นำรูปแบบที่สร้างขึ้นมาร่วมใช้ในกิจกรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการนำหลักธรรม
 มาประยุกต์ใช้

8) สรุปประเด็นทั้งหมด

2) แบบสังเกตที่ไม่มีโครงสร้าง หรือแบบบันทึกการสังเกต เป็นแบบสังเกตที่ไม่มีประเด็น
 หรือข้อรายการของสิ่งที่จะทำการสังเกตกำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างแน่นอน

- แยกพฤติกรรมที่สังเกตเป็นประเด็น ๆ ไป

- พฤติกรรมที่สังเกตต้องครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการสังเกตทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้นจน
 สิ้นสุดกิจกรรม

3) แบบทดสอบ Pre Test – Post Test เกี่ยวกับหัวข้อหลักธรรม

4) แบบประเมินทักษะการเผยแผ่องค์ความรู้หลักธรรม

3.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ขอใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรม

- ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา

- แจกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม

- ใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ ด้วยกิจกรรมในกลุ่มเป้าหมาย

- ใช้แบบสังเกต แบบทดสอบ และแบบประเมินทักษะ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต
 จดบันทึก และค่าสถิติ

3.3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

- การตรวจสอบความตรง (Validity) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของหลักธรรม

- ค่าความยากง่าย (Difficulty : P) และค่าอำนาจจำแนก (Discrimination : D) ของข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์
- ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)
- Wilcoxon signed-rank test เพื่อประเมินความแตกต่างของค่ามัธยฐานระหว่างกลุ่มข้อมูล 2 กลุ่มที่สัมพันธ์กัน ระหว่าง Post Test – Pre Test

3.4 ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) การประเมินผลและปรับปรุง (Evaluation: E) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ขั้นตอนนี้เป็นการประเมินผลและปรับปรุงการใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ หลังจากการใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม

3.4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ปีการศึกษา 2568

- กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ชั้นปีที่ 2-3 จำนวน 86 คน

3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ลักษณะเครื่องมือ

- แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธ ศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ผู้วิจัยใช้ลักษณะคำถามแบบมาตราส่วน 5 ระดับโดยใช้หลักของ Likert Scale คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยกำหนดเป็นตัวเลข และความหมาย คือ

5	หมายถึง	ระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับมาก
3	หมายถึง	ระดับปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับน้อย
1	หมายถึง	ระดับน้อยที่สุด

การแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ยซึ่งใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับค่าคะแนนที่คำนวณได้ตามขั้นตอนที่ระบุไว้โดยเกณฑ์ของเบสท์ (Best) ดังนี้ (สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, 2546, หน้า 120)

ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย
4.21 - 5.00	ระดับมากที่สุด
3.41 - 4.20	ระดับมาก
2.61 - 3.40	ระดับปานกลาง
1.81 - 2.60	ระดับน้อย
1.00 - 1.80	ระดับน้อยที่สุด

2) วิธีการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบประเมิน สร้างตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดที่กำหนด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.1) ศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการ บทความ ตามกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2) สร้างแบบประเมินให้ครอบคลุมขอบเขตการศึกษาวิจัย

2.3) นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ปรึกษาที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ความชัดเจนและความเหมาะสมของเนื้อหา

2.4) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบอีกครั้งเพื่อตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา เพื่อให้ได้แบบประเมินที่มีความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของคำถาม โดยใช้แบบวัดดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of consistency: IOC) ด้วยวิธีการนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาตรวจสอบคุณภาพและแปลงเป็นคะแนน ดังนี้

มีความเห็นว่าสอดคล้อง เท่ากับ +1

มีความเห็นว่าไม่แน่ใจ เท่ากับ 0

มีความเห็นว่าไม่สอดคล้อง เท่ากับ -1

จากนั้นนำมาแทนค่าในสูตรความสอดคล้อง ถ้าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ ไม่ต้องปรับปรุง (กรมวิชาการ, 2545 อ่างในวิมล จันทร์แก้ว, 2555 หน้า 100) โดยใช้สูตร

$$\text{สูตร } IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง

R หมายถึง คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.5) นำผลจากการประเมินแบบประเมินของผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบคุณภาพมาเป็นหลักเกณฑ์ในการปรับปรุง และได้ยึดเกณฑ์ในการพิจารณา คือ ข้อใดมีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50-1.00 มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้ ส่วนข้อที่ต่ำกว่า 0.50 ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้ (สุรพงษ์ คงสัตย์, ธีรชาติ ธรรมวงศ์, 2551, ออนไลน์) ผู้วิจัยจะนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.6) แก้ไขปรับปรุงแบบประเมินตามข้อเสนอแนะ พร้อมจัดพิมพ์แบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประเมิน

1) กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 55 คน

2) รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมิน

3) นำแบบประเมินทั้งหมดไปทำการวิเคราะห์ หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)

3.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบประเมินของกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ชั้นปีที่ 2-3 ที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 55 คน มาประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สถิติสำเร็จรูปทางการวิจัยทางสังคมศาสตร์ มาประมวลผลข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)

3.5 การพิจารณาเพื่อรับรองจริยธรรมการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ส่งเรื่องมือการวิจัยเพื่อให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตรวจพิจารณา โดยคณะกรรมการได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วพิจารณาเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยได้ และออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย หมายเลข ว. 852/2567 เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม” มีวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์พุทธอัครลักษณะนักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของรูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research : R1) เป็นการศึกษาสภาพการณ์พุทธอัครลักษณะนักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) การสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) การประเมินผล (Evaluation: E) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

4.1 สภาพการณ์พุทธอัครลักษณะนักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาศักยภาพการณพุทธอัครลักษณะนักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏ ดังนี้

4.1.1 ศึกษาวิเคราะห์สภาพการณ์พุทธอัครลักษณะนักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

จากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นศิษย์เก่าระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่จบการศึกษาใน 3 ปีการศึกษาย้อนหลัง คือ ปีการศึกษา 2564-2565-2566 และ ผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 300 รูป/คน โดยการสุ่มตามความบังเอิญ ดังนี้

1) สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล จึงกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

\bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2) ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานะภาพ และ เพศ ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ 2 สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานะภาพ นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานะภาพ

สถานะภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ศิษย์เก่าของ ม.มมร.วิทยาเขตล้านนา	249	83.00
ผู้ใช้บัณฑิตของ มมร.วิทยาเขตล้านนา	51	17.00
รวม	300	100.0

จากตารางที่ 1 ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 300 รูป/คน เป็นศิษย์เก่าของ ม.มมร.วิทยาเขตล้านนา จำนวน 249 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 83 และผู้ใช้บัณฑิตของ มมร.วิทยาเขตล้านนา จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 17

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นศิษย์เก่าของ ม.มมร.วิทยาเขตล้านนา จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ศิษย์เก่าบรรพชิต	9	3.62
ศิษย์เก่าคฤหัสถ์ชาย	46	18.47
ศิษย์เก่าคฤหัสถ์หญิง	194	77.91
รวม	249	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ศิษย์เก่าหญิง จำนวน 194 คน คิดเป็นร้อยละ 77.91 รองลงมาจะเป็นศิษย์เก่าคฤหัสถ์ชาย จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 18.47 และศิษย์เก่าบรรพชิต จำนวน 9 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.62 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้บัณฑิตของ ม.มมร.วิทยาเขต
ล้านนา จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
บรรพชิต	2	3.92
ชาย	11	21.57
หญิง	38	74.51
รวม	51	100.00

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 74.51 รองลงมาคือ เพศชาย จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 21.57 และเป็นบรรพชิตจำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.92 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

1) สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า (n=249)

วิเคราะห์สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ในหลักพุทธธรรม 2) ด้านความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา 3) ด้านความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา 4) ด้านความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง 5) ความมีระเบียบวินัย 6) ด้านความรู้รักสามัคคี และ 7) ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า โดยรวม 7 ด้าน

สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ด้านความรู้ในหลักพุทธธรรม	3.66	1.02	มาก
2. ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.56	1.04	มาก
3. ความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	3.72	0.94	มาก
4. ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	4.00	0.94	มาก
5. ความมีระเบียบวินัย	4.14	0.92	มาก
6. ความรู้รักสามัคคี	4.03	0.94	มาก
7. มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	4.18	0.88	มาก
รวม	3.98	.534	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า โดยรวมทั้ง 7 ด้าน สำหรับศิษย์เก่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่น คือ ด้านที่ 7 มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม รองลงมา ด้านที่ 5 ความมีระเบียบวินัย ด้านที่ 6 ความรู้รักสามัคคี ด้านที่ 4 ความเป็นผู้มีความรู้ประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง ด้านที่ 3 ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป ด้านที่ 1 ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม และด้านที่ 2 ความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม

ด้านความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. รู้หลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สำหรับการดำเนินชีวิต	3.82	0.99	มาก
2. รู้และเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ 10	3.59	1.01	มาก
3. รู้และเข้าใจวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนากรรมฐาน	3.81	0.95	มาก
4. รู้และเข้าใจหลักอริยสัจ 4 มรรค 8 เป็นอย่างดี	3.70	0.99	มาก
5. มีความรอบรู้ในหลักปฏิบัติสมุปปาท และหลักธรรมขั้นสูงอื่น ๆ	3.39	1.09	ปานกลาง
รวม	3.66	0.98	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 1. รู้หลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สำหรับการดำเนินชีวิต รองลงมา ข้อ 3. รู้และเข้าใจวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนากรรมฐาน ข้อ 4. รู้และเข้าใจหลักอริยสัจ 4 มรรค 8 เป็นอย่างดี ข้อ 2. รู้และเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 และข้อ 5. มีความรอบรู้ในหลักปฏิบัติสมุปปาท และหลักธรรมขั้นสูงอื่น ๆ ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาจากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา

ด้านความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ให้คำแนะนำผู้ร่วมงานด้านหลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ในการดำเนินชีวิตได้	3.59	1.00	มาก
2. ให้ข้อเสนอแนะวิธีบำเพ็ญบุญที่ถูกต้องแก่คนอื่นได้	3.67	0.97	มาก
3. สามารถชี้แนะวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนาแก่ผู้อื่นได้	3.59	1.04	มาก
4. สามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และ มรรค 8 แก่ผู้อื่นได้	3.51	1.02	มาก
5. สามารถอธิบายหลักปฏิจสุมุปปาท และหลักธรรมชั้นสูงอื่น ๆ ได้	3.33	1.11	ปานกลาง
รวม	3.56	1.04	มาก

จากตารางที่ 6 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 2. ให้ข้อเสนอแนะวิธีบำเพ็ญบุญที่ถูกต้องแก่คนอื่นได้ รองลงมา ข้อ 1. ให้คำแนะนำผู้ร่วมงานด้านหลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ในการดำเนินชีวิตได้ ข้อ 3. สามารถชี้แนะวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนาแก่ผู้อื่นได้ ข้อ 4. สามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และ มรรค 8 แก่ผู้อื่นได้ และข้อ 5. สามารถอธิบายหลักปฏิจสุมุปปาท และหลักธรรมชั้นสูงอื่น ๆ ได้ ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป

ด้านความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. มีความแตกฉานในสาขาวิชาที่ตนศึกษา	3.59	0.91	มาก
2. มีปฏิภาณไหวพริบประยุกต์ใช้องค์ความรู้พัฒนางานที่รับผิดชอบได้ดี	3.68	0.96	มาก
3. สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี	3.80	0.93	มาก
4. สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนมีแก่ผู้อื่นได้	3.75	0.95	มาก
5. มีความรอบรู้เท่าทันเหตุการณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่	3.80	0.95	มาก
รวม	3.72	0.94	มาก

จากตารางที่ 7 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 3. สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รองลงมา ข้อ 5. มีความรอบรู้เท่าทันเหตุการณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ข้อ 4. สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนมีแก่ผู้อื่นได้ ข้อ 2. มีปฏิภาณไหวพริบประยุกต์ใช้องค์ความรู้พัฒนางานที่รับผิดชอบได้ดี และข้อ 1. มีความแตกฉานในสาขาวิชาที่ตนศึกษา ตามลำดับ

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง

ด้านความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติตนเป็นพุทธมามกะตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	3.99	0.93	มาก
2. มีขันติธรรม ความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน	4.08	0.90	มาก
3. มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม	4.04	0.95	มาก
4. มีความเรียบร้อย ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	3.99	0.98	มาก
5. มีภาวะความเป็นผู้นำที่ดี	3.91	0.92	มาก
รวม	4.00	0.94	มาก

จากตารางที่ 8 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 2. มีขันติธรรม ความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน รองลงมา ข้อ 3. มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ข้อ 1. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติตนเป็นพุทธมามกะตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ข้อ 4. มีความเรียบร้อย ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และข้อ 5. มีภาวะความเป็นผู้นำที่ดี ตามลำดับ

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความมีระเบียบวินัย

ด้านความมีระเบียบวินัย	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงาน/สถานศึกษา และกฎหมายบ้านเมือง	4.14	0.92	มาก
2. แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมตามกาลเทศะ	4.18	0.95	มาก
3. มีความตรงต่อเวลา บริหารจัดการเวลางานและเวลาส่วนตัวได้ดี	4.08	0.89	มาก
4. ปฏิบัติงานตามหน้าที่และที่ได้รับมอบหมายพิเศษให้สำเร็จลุล่วงได้ตามกำหนด	4.13	0.92	มาก
5. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น	4.17	0.93	มาก
รวม	4.14	0.92	มาก

จากตารางที่ 9 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความมีระเบียบวินัย อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 2. แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมตามกาลเทศะ รองลงมา ข้อ 5. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ข้อ 1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงาน/สถานศึกษา และกฎหมายบ้านเมือง ข้อ 4. ปฏิบัติงานตามหน้าที่และที่ได้รับมอบหมายพิเศษให้สำเร็จลุล่วงได้ตามกำหนด และข้อ 3. มีความตรงต่อเวลา บริหารจัดการเวลางานและเวลาส่วนตัวได้ดีตามลำดับ

ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความรู้รักสามัคคี

ด้านความรู้รักสามัคคี	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. มีมนุษยสัมพันธ์ดี ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี	4.06	0.90	มาก
2. เอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ	4.01	0.95	มาก
3. การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ	4.06	0.95	มาก
4. ร่วมเสนอวิสัยทัศน์ร่วมกันกับผู้อื่นในการพัฒนาองค์กรและสังคมโดยรวม	3.98	0.97	มาก
5. ให้คำแนะนำและชี้แนะสิ่งที่ถูกที่ควรแก่เพื่อนร่วมงานด้วยไมตรีจิตอันงาม	4.04	0.94	มาก
รวม	4.03	0.94	มาก

จากตารางที่ 10 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านความรู้รักสามัคคี อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 1. มีมนุษยสัมพันธ์ดี ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี รองลงมา ข้อ 3. การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ ข้อ 5. ให้คำแนะนำและชี้แนะสิ่งที่ถูกที่ควรแก่เพื่อนร่วมงานด้วยไมตรีจิตอันงาม ข้อ 2. เอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ และข้อ 4. ร่วมเสนอวิสัยทัศน์ร่วมกันกับผู้อื่นในการพัฒนาองค์กรและสังคมโดยรวม ตามลำดับ

ตารางที่ 11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. แสดงออกถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของ เห็นคุณค่า ดูแล และรักษาสาธารณสมบัติ	4.10	0.92	มาก
2. ใช้สาธารณะสมบัติอย่างคุ้มค่าประหยัด และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ร่วมใช้ด้วย	4.11	0.89	มาก
3. มีความรักเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น	4.23	0.87	มากที่สุด
4. เห็นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่หรือผู้ที่อ่อนแอมากกว่าประโยชน์ส่วนตน	4.20	0.88	มาก
5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ	4.24	0.85	มากที่สุด
รวม	4.18	0.88	มาก

จากตารางที่ 11 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของศิษย์เก่า ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ รองลงมา ข้อ 3. มีความรักเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น ข้อ 4. เห็นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่หรือผู้ที่อ่อนแอมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ข้อ 2. ใช้สาธารณะสมบัติอย่างคุ้มค่าประหยัด และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ร่วมใช้ด้วย และข้อ 1. แสดงออกถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของ เห็นคุณค่า ดูแล และรักษาสาธารณสมบัติ ตามลำดับ

2) สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต (n=51)

วิเคราะห์สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ในหลักพุทธธรรม 2) ด้านความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา 3) ด้านความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา 4) ด้านความเป็นผู้มีคุณประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง 5) ความมีระเบียบวินัย 6) ด้านความรู้รักสามัคคี และ 7) ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต โดยรวม 7 ด้าน

สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ด้านความรู้ในหลักพุทธธรรม	3.66	0.93	มาก
2. ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.71	0.77	มาก
3. ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	3.98	0.78	มาก
4. ความเป็นผู้มีคุณประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	4.20	0.84	มาก
5. ความมีระเบียบวินัย	4.34	0.81	มากที่สุด
6. ความรู้รักสามัคคี	4.18	0.82	มาก
7. มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	4.16	0.87	มาก
รวม	4.03	0.86	มาก

จากตารางที่ 12 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต โดยรวมทั้ง 7 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่น คือ ด้านที่ 5 ความมีระเบียบวินัย รองลงมา ด้านที่ 4 ความเป็นผู้มีคุณประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง ด้านที่ 6 ความรู้รักสามัคคี ด้านที่ 7 มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ด้านที่ 3 ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป ด้านที่ 2 ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา และ ด้านที่ 1 ความรู้ในหลักพุทธธรรม ตามลำดับ

ตารางที่ 13 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม

ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. รู้หลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สำหรับการดำเนินชีวิต	3.94	0.73	มาก
2. รู้และเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ 10	3.65	0.98	มาก
3. รู้และเข้าใจวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนากรรมฐาน	3.82	0.99	มาก
4. รู้และเข้าใจหลักอริยสัจ 4 มรรค 8 เป็นอย่างดี	3.59	0.85	มาก
5. มีความรอบรู้ในหลักปฏิจจสมุปปาท และหลักธรรมขั้นสูงอื่น ๆ	3.29	0.97	ปานกลาง
รวม	3.66	0.93	มาก

จากตารางที่ 13 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 1. รู้หลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สำหรับการดำเนินชีวิต รองลงมา ข้อ 3. รู้และเข้าใจวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนากรรมฐาน ข้อ 2. รู้และเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ข้อ 4. รู้และเข้าใจหลักอริยสัจ 4 มรรค 8 เป็นอย่างดี และ ข้อ 5. มีความรอบรู้ในหลักปฏิจจสมุปปาท และหลักธรรมขั้นสูงอื่น ๆ ตามลำดับ

ตารางที่ 14 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา

ความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ให้คำแนะนำผู้ร่วมงานด้านหลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ในการดำเนินชีวิตได้	3.94	0.73	มาก
2. ให้ข้อเสนอแนะวิธีบำเพ็ญบุญที่ถูกต้องแก่คนอื่นได้	3.88	0.68	มาก
3. สามารถชี้แนะวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนาแก่ผู้อื่นได้	3.71	0.76	มาก
4. สามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และ มรรค 8 แก่ผู้อื่นได้	3.59	0.70	มาก
5. สามารถอธิบายหลักปฏิจจสมุปบาท และหลักธรรมขั้นสูงอื่น ๆ ได้	3.41	0.85	มาก
รวม	3.71	0.77	มาก

จากตารางที่ 14 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 1. ให้คำแนะนำผู้ร่วมงานด้านหลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ในการดำเนินชีวิตได้ รองลงมา ข้อ 2. ให้ข้อเสนอแนะวิธีบำเพ็ญบุญที่ถูกต้องแก่คนอื่นได้ ข้อ 3. สามารถชี้แนะวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนาแก่ผู้อื่นได้ ข้อ 4. สามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และ มรรค 8 แก่ผู้อื่นได้ และข้อ 5. สามารถอธิบายหลักปฏิจจสมุปบาท และหลักธรรมขั้นสูงอื่น ๆ ได้ ตามลำดับ

ตารางที่ 15 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป

ความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. มีความแตกฉานในสาขาวิชาที่ตนศึกษา	3.71	0.83	มาก
2. มีปฏิภาณไหวพริบประยุกต์ใช้องค์ความรู้พัฒนางานที่รับผิดชอบได้ดี	4.00	0.77	มาก
3. สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี	4.06	0.65	มาก
4. สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนมีแก่ผู้อื่นได้	3.94	0.88	มาก
5. มีความรอบรู้เท่าทันเหตุการณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่	4.18	0.71	มาก
รวม	3.98	0.78	มาก

จากตารางที่ 15 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 3.5 มีความรอบรู้เท่าทันเหตุการณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ รองลงมา ข้อ 3.3 สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ข้อ 3.2 มีปฏิภาณไหวพริบประยุกต์ใช้องค์ความรู้พัฒนางานที่รับผิดชอบได้ดี ข้อ 3.4 สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนมีแก่ผู้อื่นได้ และข้อ 3.1 มีความแตกฉานในสาขาวิชาที่ตนศึกษา ตามลำดับ

ตารางที่ 16 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง

ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติตนเป็นพุทธมามกะ ตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.35	0.84	มากที่สุด
2. มีขันติธรรม ความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน	4.24	0.81	มากที่สุด
3. มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม	4.29	0.83	มากที่สุด
4. มีความเรียบร้อย ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	4.12	0.84	มาก
5. มีภาวะความเป็นผู้นำที่ดี	4.00	0.85	มาก
รวม	4.20	0.84	มาก

จากตารางที่ 16 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 4.1 มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติตนเป็นพุทธมามกะตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รองลงมา ข้อ 4.3 มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ข้อ 4.2 มีขันติธรรม ความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน ข้อ 4.4 มีความเรียบร้อย ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และข้อ 4.5 มีภาวะความเป็นผู้นำที่ดี ตามลำดับ

ตารางที่ 17 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความมีระเบียบวินัย

ความมีระเบียบวินัย	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงาน/สถานศึกษา และกฎหมายบ้านเมือง	4.35	0.84	มากที่สุด
2. แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมตามกาลเทศะ	4.47	0.70	มากที่สุด
3. มีความตรงต่อเวลา บริหารจัดการเวลางานและเวลาส่วนตัวได้ดี	4.24	0.81	มากที่สุด
4. ปฏิบัติงานตามหน้าที่และที่ได้รับมอบหมายพิเศษให้สำเร็จลุล่วงได้ตามกำหนด	4.29	0.83	มากที่สุด
5. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น	4.35	0.84	มากที่สุด
รวม	4.34	0.81	มากที่สุด

จากตารางที่ 17 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความมีระเบียบวินัย อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 2. แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมตามกาลเทศะ รองลงมา ข้อ 1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงาน/สถานศึกษา และกฎหมายบ้านเมือง ข้อ 5. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ข้อ 4. ปฏิบัติงานตามหน้าที่และที่ได้รับมอบหมายพิเศษให้สำเร็จลุล่วงได้ตามกำหนด และข้อ 3. มีความตรงต่อเวลา บริหารจัดการเวลางานและเวลาส่วนตัวได้ดี ตามลำดับ

ตารางที่ 18 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรู้รักสามัคคี

ความรู้รักสามัคคี	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. มีมนุษยสัมพันธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี	4.35	0.84	มากที่สุด
2. เอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ	4.12	0.77	มาก
3. การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ	4.35	0.84	มากที่สุด
4. ร่วมเสนอวิสัยทัศน์ร่วมกันกับผู้อื่นในการพัฒนาองค์กรและสังคมโดยรอบ	3.94	0.88	มาก
5. ให้คำแนะนำและชี้แนะสิ่งที่ถูกที่ควรแก่เพื่อนร่วมงานด้วยไมตรีจิตอันงาม	4.12	0.68	มาก
รวม	4.18	0.82	มาก

จากตารางที่ 18 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านความรู้รักสามัคคี อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 1. มีมนุษยสัมพันธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ข้อ 3. การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ รองลงมา ข้อ 5. ให้คำแนะนำและชี้แนะสิ่งที่ถูกที่ควรแก่เพื่อนร่วมงานด้วยไมตรีจิตอันงาม ข้อ 2. เอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ และข้อ 4. ร่วมเสนอวิสัยทัศน์ร่วมกันกับผู้อื่นในการพัฒนาองค์กรและสังคมโดยรอบ ตามลำดับ

ตารางที่ 19 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. แสดงออกถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของ เห็นคุณค่า ดูแล และรักษาสาธารณสมบัติ	3.88	0.77	มาก
2. ใช้สาธารณสมบัติอย่างคุ้มค่าประหยัด และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ร่วมใช้ด้วย	4.18	0.87	มาก
3. มีความรักเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น	4.29	0.80	มากที่สุด
4. เห็นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่หรือผู้ที่อ่อนแอกว่า ประโยชน์ส่วนตน	4.24	0.89	มากที่สุด
5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ	4.24	0.89	มากที่สุด
รวม	4.16	0.87	มาก

จากตารางที่ 19 พบว่า สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 3. มีความรักเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือผู้อื่น รองลงมา ข้อ 4. เห็นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่หรือผู้ที่อ่อนแอกว่าประโยชน์ส่วนตน ข้อ 5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ ข้อ 2. ใช้สาธารณสมบัติอย่างคุ้มค่าประหยัด และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ร่วมใช้ด้วย และข้อ 1. แสดงออกถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของ เห็นคุณค่า ดูแล และรักษาสาธารณสมบัติ ตามลำดับ

ตารางที่ 20 แสดงค่าเฉลี่ยและสรุปความแตกต่างสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษา มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ตามความคิดเห็นของศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิต โดยรวมทั้ง 7 ด้าน

รายการประเมินอัตลักษณ์	ศิษย์เก่า	ผู้ใช้บัณฑิต	สรุปความแตกต่าง
	\bar{X}	\bar{X}	
1. ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม	3.66	3.66	เท่ากัน
2. ความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา	3.56	3.71	เพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้ฯ
3. ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป	3.72	3.98	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่าชัดเจน
4. ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง	4.00	4.20	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่ามาก
5. ความมีระเบียบวินัย	4.14	4.34	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่ามาก
6. ความรู้รักสามัคคี	4.03	4.18	เพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้ฯ
7. มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	4.18	4.16	ใกล้เคียงกัน
รวม	3.90	4.03	ผู้ใช้ฯ ประเมินสูงกว่าเล็กน้อยถึงปานกลาง

จากตารางเทียบที่ 20 ผลการพิจารณาโดยรวมทั้ง 7 ด้าน ระหว่างศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิต ข้อที่ 1. ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากันทั้งในกลุ่มของผู้ใช้บัณฑิตและศิษย์เก่า ข้อที่ 2. ความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนาเทียบผลพิจารณา พบว่า เพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้บัณฑิต ข้อที่ 3. ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป เทียบผลพิจารณาพบว่าผู้ใช้บัณฑิตประเมินสูงกว่าชัดเจน ข้อที่ 4. ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง และ ข้อที่ 5. ความมีระเบียบวินัย เทียบผลพิจารณาพบว่าผู้ใช้บัณฑิตประเมินสูงกว่ามาก ทั้งสองข้อเท่ากัน ในขณะที่ ข้อ 6. ความรู้รักสามัคคี เทียบผลพิจารณาพบว่ามีความเห็นเพิ่มขึ้นมากในกลุ่มผู้ใช้บัณฑิต ส่วน ข้อ 7. มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เทียบผลพิจารณา กลับพบว่าผลใกล้เคียงกัน เมื่อพิจารณาผลเฉลี่ยโดยรวมแล้ว พบว่า ผู้ใช้บัณฑิตประเมินให้สูงกว่าเล็กน้อยถึงปานกลาง

เมื่อพิจารณาผลโดยภาพรวมแล้ว พบว่า ส่วนมากผู้ใช้บัณฑิตประเมินพุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิตสูงกว่าบัณฑิต มีเพียงข้อ 1. ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม ที่มีผลประเมินเท่ากันทั้งบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต

ในขณะที่ข้อสุดท้ายคือข้อ 7. มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ที่บัณฑิตประเมินตนเองให้มีผลสูงกว่าผู้ใช้บัณฑิตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

เมื่อวิเคราะห์เชิงเนื้อหา พบว่า ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม (ข้อ 1) ความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา (ข้อ 2) และ ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป (ข้อ 3) ซึ่งมีผลประเมินอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าทั้งศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิตมีมุมมองร่วมกันที่มีต่อมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาถึงความท้าทายในการจัดการเรียนการสอน วางแผนพัฒนาหลักสูตรที่เน้นพัฒนาให้บัณฑิตมีความรู้เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นตลอดจนถึงพัฒนาให้มีความสามารถในการเผยแพร่หลักพุทธธรรมโดยผ่านการประยุกต์เข้ากับความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ โดยที่ ข้อที่ 3 ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป ที่มีผลประเมินที่มีช่องว่างระหว่างกลุ่มมากที่สุด ในทั้งหมด 7 ข้อ บ่งชี้ว่า ผู้ใช้บัณฑิตรับรู้ถึงความสามารถในการรอบรู้ในศาสตร์ที่บัณฑิตศึกษาและความรอบรู้ทั่วไปของบัณฑิตมากกว่าตัวบัณฑิตเอง

ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง (ข้อ 4) ความมีระเบียบวินัย (ข้อ 5) ความรู้รักสามัคคี (ข้อ 6) และ มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม (ข้อ 7) ล้วนมีผลประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด (4.00-4.34) สะท้อนถึงผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการปลูกฝังพุทธอัตลักษณ์ตามคติพจน์ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในมิติของการประพฤติปฏิบัติตนที่ดี ความมีระเบียบวินัย มีความรู้รักสามัคคีและมีจิตอาสาต่อสาธารณะ อันเป็นคุณลักษณะที่ดีที่จะส่งผลสะท้อนสู่สังคมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะด้านความมีระเบียบวินัย ที่มีผลประเมินจากผู้ใช้บัณฑิตอยู่ในระดับมากที่สุด ที่บ่งชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมนี้ได้ถูกแสดงออกอย่างชัดเจนจนเป็นที่ประจักษ์และเป็นที่น่าชื่นชมยิ่ง ซึ่งอัตลักษณ์ทั้ง 4 ข้อที่กล่าวมานี้ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและได้นำไปปฏิบัติให้เกิดผลในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นลักษณะของ "บุคคลต้นแบบในพุทธสังคม" ตามแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต, 2549)

สรุปความว่าบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาได้รับการพัฒนาให้มีความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม ความสามารถในการเผยแพร่คำสอน และความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ ทั้งศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิตต่างมีมุมมองร่วมกันว่ามหาวิทยาลัยควรพัฒนาหลักสูตรให้ตอบโจทย์การสร้างบัณฑิตที่สามารถประยุกต์ใช้ธรรมะในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ยังพบช่องว่างด้านการรับรู้ความสามารถในศาสตร์ที่ศึกษา โดยผู้ใช้บัณฑิตประเมินสูงกว่าตัวบัณฑิตเอง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงโอกาสในการเสริมสร้างความมั่นใจและการสื่อสารคุณค่าในตนเองของบัณฑิตมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ บัณฑิตยังแสดงออกถึงคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ดีในระดับสูง ทั้งความประพฤติเป็นแบบอย่าง ความมีระเบียบวินัย ความรู้รักสามัคคี และจิตสาธารณะ โดยเฉพาะความมีระเบียบวินัยที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากผู้ใช้บัณฑิต อัตลักษณ์เหล่านี้สะท้อนถึงผลสัมฤทธิ์ของการปลูกฝังพุทธอัตลักษณ์ที่ยั่งยืน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างแท้จริง อันเป็นเครื่องยืนยันถึงการเป็น “บุคคลต้นแบบในพุทธสังคม” อย่างสมบูรณ์

4.1.2 ศึกษาวิเคราะห์สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษาของมหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนา โดยแบบสัมภาษณ์

การศึกษาวิเคราะห์สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์จากแบบสอบถามและการศึกษาวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์ สำหรับการศึกษวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์นั้น ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 20 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มศิษย์เก่าระดับปริญญาตรีที่มีงานทำแล้วอย่างน้อย 1 ปี ในตำแหน่งงานนั้น ๆ ทั้งในหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจและหน่วยงานเอกชน จำนวน 10 คน และ 2. กลุ่มผู้ใช้บัณฑิต ประกอบด้วย ผู้บังคับบัญชาในระดับที่สูงกว่า หรือพนักงาน เจ้าหน้าที่ในระดับเดียวกันในหน่วยงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจนั้น ๆ หรือเจ้าของกิจการทั่วไปที่มีศิษย์เก่าเข้าทำงาน เป็นเวลามากกว่า 1 ปี จำนวน 10 คน ทั้งนี้ ผลของการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาโดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ตามแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

1. พุทธอัตลักษณ์บัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เกี่ยวกับความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
2. พุทธอัตลักษณ์บัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ด้านความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
3. พุทธอัตลักษณ์อัตลักษณ์ “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์” ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตร โครงการ หรือรูปแบบการอบรม เพื่อเสริมสร้างพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

1) พุทธอัตลักษณ์บัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เกี่ยวกับความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

พุทธอัตลักษณ์ด้านความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของบัณฑิต ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าบัณฑิตมีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ซึ่งสืบเนื่องจากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยมีการบูรณาการหลักธรรมไว้ในรายวิชาต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีรายวิชาทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ ที่บัณฑิตควรทราบ เป็นรายวิชาบังคับในทุกหลักสูตร เช่น รายวิชาพระไตรปิฎก รายวิชาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และ รายวิชาการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นต้น ตลอดจนถึงบริบทของมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันทางการศึกษาของคณะสงฆ์นั้นเอื้อต่อการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักธรรมซึ่งส่งผลให้บัณฑิตมีความเข้าใจในหลักธรรมและสามารถนำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ มีบัณฑิตจำนวนมากที่มีประสบการณ์ในการบวชเรียนและได้ฝึกปฏิบัติธรรมมาก่อนทำให้มีความรู้สึกใกล้ชิดกับหลักธรรมและนำไปใช้ในชีวิตได้จริง

สำหรับประเด็นพุทธอัตลักษณ์ด้านความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของบัณฑิต ผู้ให้สัมภาษณ์ (ท่านที่ 2) ได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ความลึกซึ้งของความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยและนักศึกษาคฤหัสถ์มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยกล่าว

ว่า “นักศึกษาบรรพชิตมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมลึกซึ้งมากกว่านักศึกษาคฤหัสถ์ ซึ่งอาจมีความรู้เพียงผิวเผินจากการเรียนในรายวิชานั้น” นอกจากความเห็นดังกล่าวมาแล้ว ยังมีผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 6 และ 14 ตั้งข้อสังเกตคล้ายกันว่าแม้บัณฑิตจะมีความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ยังมีข้อบกพร่องในการนำไปประยุกต์ใช้จริงในการดำเนินชีวิต และยังมีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมแบบจริงจังไม่มากนัก ในขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 13 และ ท่านที่ 18 กลับเห็นต่างเล็กน้อยว่าบัณฑิตมีความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับ “พอสมควร” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่สะท้อนว่าความรู้ของบัณฑิตอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจหรือพอสมควร แต่ยังไม่ถึงขั้นลึกซึ้งหรือครอบคลุมทุกด้าน

จากการสัมภาษณ์ ยังได้รับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาพุทธอัตลักษณ์บัณฑิตด้านความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านได้เสนอแนะให้ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมควบคู่กับการเรียนรู้ทฤษฎี นั่นคือมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริง เช่น การนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้บัณฑิตสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ผู้ให้สัมภาษณ์อีกหลายท่านได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมว่า กลุ่มนักศึกษาคฤหัสถ์ควรได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาหลักธรรมเพิ่มเติม นอกเหนือจากรายวิชา เพื่อพัฒนาความเข้าใจเชิงลึกในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการบูรณาการหลักธรรมเข้าไปในกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ได้ศึกษาและเข้าใจผ่านกิจกรรมและประสบการณ์ตรง

สรุปได้ว่า บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เนื่องจากมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนามีการบูรณาการหลักธรรมในรายวิชาต่าง ๆ และยังมีรายวิชาบังคับที่สำคัญ เช่น พระไตรปิฎกศึกษาและการปฏิบัติกรรมฐาน รวมถึงบริบทของมหาวิทยาลัยที่เป็นสถาบันของคณะสงฆ์ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักธรรม บัณฑิตจำนวนมากมีประสบการณ์บวชและปฏิบัติธรรม ประกอบกับนักศึกษาบวรชิตมักมีความรู้ลึกซึ้งกว่านักศึกษาคฤหัสถ์ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสังเกตว่าบัณฑิตบางส่วนขาดทักษะการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตจริง และความรู้ของบัณฑิตโดยรวมอยู่ในระดับพอสมควรไม่ถึงขั้นลึกซึ้ง ผู้ให้สัมภาษณ์จึงเสนอแนะแนวทางพัฒนาพุทธอัตลักษณ์โดยเพิ่มการปฏิบัติธรรมควบคู่กับการเรียนรู้ทฤษฎี และส่งเสริมให้นักศึกษาคฤหัสถ์ศึกษาหลักธรรมเพิ่มเติมผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การอบรมคุณธรรมและกิจกรรมปฏิบัติธรรม เพื่อเสริมความเข้าใจผ่านประสบการณ์ตรงและสร้างบัณฑิตที่เป็นแบบอย่างในสังคมอย่างยั่งยืน

2) พุทธอัตลักษณ์อัตลักษณ์บัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ด้านความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นต่อพุทธอัตลักษณ์บัณฑิตด้านความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าบัณฑิตมีความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี อันเป็นผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นที่ประจักษ์จากการได้รับการศึกษาในสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ที่ทุกหลักสูตรมีวิชาบังคับทางพระพุทธศาสนา และมีแต่ละหลักสูตรเน้นการบูรณาการเนื้อหาเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตรง และมีพื้นฐานความรู้ที่มั่นคง ซึ่งส่งผลให้บัณฑิตสามารถเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านบริบทของการทำงาน เช่น การสอนในโรงเรียน การเทศน์สอนประชาชนในเทศกาลงานต่าง ๆ หรือในการจัด

กิจกรรมทางศาสนาอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนถึงการนำหลักธรรมไปใช้จริงในสังคม นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 9 และ ท่านที่ 15 ยังได้เสริมว่า บัณฑิตสามารถเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์อีกด้วย เช่น การทำวัตรสวดมนต์ออนไลน์ หรือการใช้สื่อสมัยใหม่อื่น ๆ ตามความถนัด ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับยุคปัจจุบันและช่วยขยายการเข้าถึงหลักธรรมได้กว้างขึ้น

ประเด็นพุทธอัตลักษณ์ บัณฑิตด้านความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 10 กลับมีความเห็นต่างออกไปว่าบัณฑิตมีความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรม “น้อยมาก” เนื่องจากไม่สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้ สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 15 ที่เห็นว่าบัณฑิตบรรพชิตบางรูปมีความสามารถในด้านพิธีกรรม เช่น การสวดมนต์ ให้ศีล ให้พร เท่านั้น แต่ความสามารถในการอธิบายหลักธรรมหรือแสดงธรรมอย่างลึกซึ้งยังต้องได้รับการพัฒนาอีกมาก นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 9 เสนอแง่มุมที่น่าสนใจอีกว่าความสามารถในการเผยแพร่ขึ้นอยู่กับบริบทของการประกอบอาชีพ เช่น ครูสามารถเผยแพร่ผ่านการสอน แต่หากประกอบอาชีพอื่นอาจมีข้อจำกัดได้ตามภาระหน้าที่และบริบทของกรอบภาระงาน

ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านยังได้มีแง่มุมของข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมของบัณฑิตอีกด้วย คือ ความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 3 ท่านที่ 6 ท่านที่ 8 ท่านที่ 10 ท่านที่ 15 ท่านที่ 17 ท่านที่ 19 และท่านที่ 20 เห็นควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะการสื่อสาร ทักษะการใช้สื่อสมัยใหม่ เช่น สื่อออนไลน์ ตลอดจนจนถึงการผลิตเนื้อหาธรรมะในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย มีภาษาเรียบง่าย เข้าใจตามยุคสมัย เข้าถึงแต่ละช่วงวัย เพื่อให้การถ่ายทอดธรรมะให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแพร่หลักธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล โดยมีการจัดกิจกรรมหรือหลักสูตรที่เน้นการฝึกฝนการเทศน์ การอธิบายหลักธรรม และการนำไปใช้ในชีวิตรจริง เพื่อให้บัณฑิตสามารถเผยแพร่ได้อย่างลึกซึ้งและมีความเข้าใจในระดับสูง และสนับสนุนให้บัณฑิตนำหลักธรรมไปบูรณาการกับการทำงาน เช่น การสอนในโรงเรียน การทำงานในชุมชน เพื่อให้การเผยแพร่ธรรมะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าบัณฑิตมีความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาในสถาบันของคณะสงฆ์ที่บูรณาการหลักธรรมในหลักสูตรอย่างชัดเจน บัณฑิตสามารถเผยแพร่ผ่านการสอนในโรงเรียน การเทศน์ในงานต่าง ๆ และกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงการใช้สื่อออนไลน์ที่ช่วยขยายการเข้าถึงหลักธรรมตามยุคสมัย อย่างไรก็ตาม มีความเห็นที่แตกต่างว่า บัณฑิตยังขาดความสามารถในการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตรจริง และบัณฑิตบางกลุ่มมีทักษะด้านพิธีกรรมมากกว่าการอธิบายหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง ความสามารถในการเผยแพร่จึงขึ้นอยู่กับบริบทของอาชีพและภาระงานของแต่ละบุคคล ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จึงเสนอให้มีการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการใช้สื่อสมัยใหม่ พร้อมทั้งผลิตเนื้อหาธรรมะที่ง่ายต่อการเข้าใจและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ในยุคดิจิทัล รวมถึงสนับสนุนให้บัณฑิตบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการทำงานและชีวิตรประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม

3) พุทธอัตลักษณ์ “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์” ของบัณฑิตมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นต่อพุทธอัตลักษณ์ ด้าน “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์” ของบัณฑิตว่าบัณฑิตมีความมีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัยและองค์กรอย่างเหมาะสม ซึ่งสะท้อนถึงการปลูกฝังผ่านกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลายภายในบริบทของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังเห็นเป็นประจักษ์ถึงความสามัคคีในหมู่คณะของบัณฑิตที่แสดงออกถึงการทำงานร่วมกันด้วยความรักความเมตตาและมีความเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น อันเป็นองค์คุณที่ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม ส่วนที่สำคัญที่สุดที่พบเห็นคือบัณฑิตมีจิตสาธารณะและมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในกิจกรรมที่จัดและดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยและกิจกรรมทั้งหลายที่ได้ดำเนินการโดยหน่วยงาน ห้างร้าน ที่ตนเองสังกัดและทำงานซึ่งอยู่ในกระบวนการปฏิบัติงานจริงในชีวิตประจำวัน

ประเด็นพุทธอัตลักษณ์ ด้าน “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์” ของบัณฑิต ยังมีความเห็นที่หลากหลายแตกต่างออกไปจากผู้ให้สัมภาษณ์บางท่าน สำหรับความมีระเบียบวินัยของบัณฑิตนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 10 เห็นว่าบัณฑิตหลายจำนวนไม่น้อยยังขาดระเบียบวินัยที่สำคัญอยู่บ้าง เช่น ความตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ และควรมีการกำกับติดตามอย่างจริงจัง ในขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 15 มองว่าคุณลักษณะนี้อยู่ในระดับกลางถึงดี สามารถได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ สำหรับความสามัคคีและจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 9 และท่านที่ 11 มองว่าบัณฑิตยังขาดอัตลักษณ์ส่วนนี้ด้วยเช่นกัน แต่ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่าน เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 6 ท่านที่ 8 ท่านที่ 17 และ ท่านที่ 20 กลับมีความเห็นว่าบัณฑิตมีความสามัคคีอย่างสูง ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ผู้ให้สัมภาษณ์ความเห็นแตกต่างกันบ้างระหว่างมุมมองที่มองว่าบัณฑิตมีจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์อยู่ในระดับเพียงพอและมุมมองที่เห็นว่าบัณฑิตมีความมุ่งมั่นอย่างแท้จริงในการช่วยเหลือสังคม

ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านยังได้มีความเห็นเชิงเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาพุทธอัตลักษณ์บัณฑิตในเรื่อง “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์” ว่าควรเน้นให้มีการส่งเสริมการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น ค่ายคุณธรรมและกิจกรรมจิตอาสา เพื่อฝึกฝนระเบียบวินัยและความสามัคคี นอกจากนี้ควรพัฒนาระบบติดตามและประเมินพฤติกรรมนักศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อหาแนวทางพัฒนากับกลุ่มที่มีข้อบกพร่อง โดยเฉพาะด้านระเบียบวินัยและจิตอาสา และสุดท้ายควรบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการดำเนินชีวิตและการทำงานของบัณฑิต เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าบัณฑิตมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัยและองค์กรอย่างเหมาะสม ซึ่งสะท้อนถึงการปลูกฝังผ่านกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย นอกจากนี้บัณฑิตยังแสดงถึงความสามัคคีในการทำงานร่วมกันด้วยความรักเมตตาและเคารพความคิดเห็นผู้อื่น ส่งเสริมความสงบสุขในสังคม พร้อมทั้งมีจิตสาธารณะและร่วมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม มีความเห็นที่หลากหลายเกี่ยวกับระดับระเบียบวินัยและความสามัคคีของบัณฑิต บางท่านเห็นว่าบัณฑิตยังขาด

คุณลักษณะเหล่านี้และควรได้รับการกำกับติดตามและพัฒนาอย่างจริงจัง ขณะที่บางฝ่ายประเมินว่าบัณฑิตมีความสามัคคีและจิตอาสาในระดับที่น่าพึงพอใจ ผู้ให้สัมภาษณ์จึงเสนอให้มีการส่งเสริมกิจกรรมฝึกฝนระเบียบวินัยและความสามัคคีอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งพัฒนาระบบติดตามประเมินพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ และบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตและการทำงาน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและให้บัณฑิตเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยั่งยืน

4) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตร โครงการ หรือรูปแบบการอบรม เพื่อเสริมสร้างพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

บัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตทั้ง 20 ท่าน ล้วนมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตร โครงการ หรือรูปแบบการอบรม เพื่อเสริมสร้างพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคมสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า ในการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิต ควรเริ่มจากการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการเรียนรู้และการจัดอบรมที่เน้นสร้างอุดมการณ์และเครือข่าย เช่น โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งช่วยให้บัณฑิตได้นำหลักธรรมไปใช้ได้จริง นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์เน้นถึงความสำคัญของการเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันและสื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เช่น การผลิตสื่อธรรมะ การใช้เกมหรือแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและขยายฐานให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตลอดจนจัดการจัดกิจกรรมภาคปฏิบัติ เช่น การศึกษาวัดสำคัญและปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นวิธีส่งเสริมช่วยให้นักศึกษามีศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ลึกซึ้ง ในขณะที่เดียวกันยังเห็นว่าควรเริ่มปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่ระดับเยาวชนผ่านกิจกรรมและการเรียนธรรมศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

ข้อคิดเห็นเสนอแนะเพิ่มเติมในบางประเด็นสำคัญที่ได้จากท่านผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 10 คือ ปริมาณกิจกรรมมีมากเกินไปและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาหรือเป้าหมายของหลักสูตรเลย จึงควรคัดสรร ควบรวมเพื่อลดจำนวนกิจกรรมลง มุ่งเน้นคุณภาพด้านผลลัพธ์และการมีส่วนร่วมของนักศึกษาให้มากขึ้น ในขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 12 และ ท่านที่ 18 เสนอว่าควรเพิ่มกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาศักยภาพบัณฑิตด้านรูปแบบการอบรม ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 9 เสนอให้ใช้เกมและโทรศัพท์มือถือเพื่อดึงดูดเยาวชนให้สนใจในเนื้อหาหลักธรรม ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 2 และ ท่านที่ 8 เสนอให้เน้นการอบรมเชิงลึกที่ครอบคลุมด้านปริยัติและปฏิบัติ เช่น กิจกรรมลงพื้นที่ ค่ายคุณธรรม ฝึกอบรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา และกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 14 ยังเสนอให้มีการพัฒนาบุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ และความมั่นใจ ทั้งนี้เพราะบุคลิกภาพ ความมั่นใจ และภาวะผู้นำของบัณฑิตคือแบบอย่างที่ดีในสังคมอย่างยั่งยืนและครบถ้วนตามพุทธอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นมิติที่ไม่ถูกพูดถึงโดยผู้ให้สัมภาษณ์ท่านอื่น ๆ

สรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะในการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ของบัณฑิตเน้นการบูรณาการหลักธรรมกับการเรียนรู้และอบรมที่สร้างอุดมการณ์และเครือข่าย เช่น โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อให้บัณฑิตสามารถนำหลักธรรมไปใช้ได้จริง ผู้ให้สัมภาษณ์ยังเน้นการใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เช่น เกมและแอปพลิเคชัน เพื่อขยายการเข้าถึงเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพ

พร้อมทั้งจัดกิจกรรมภาคปฏิบัติ เช่น การศึกษาวัดและปฏิบัติธรรม เพื่อส่งเสริมการซึมซับพุทธอัตลักษณ์อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ควรปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่ระดับเยาวชนผ่านกิจกรรมเรียนธรรมศึกษาอย่างเป็นระบบ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมระบุว่าควรลดจำนวนกิจกรรมที่มากเกินไปโดยเน้นคุณภาพและการมีส่วนร่วม ในขณะที่บางฝ่ายเสนอเพิ่มกิจกรรมเสริมหลักสูตรและอบรมเชิงลึก รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ และความมั่นใจ เพื่อให้บัณฑิตเป็นแบบอย่างสังคมที่สมบูรณ์ครบถ้วนตามพุทธอัตลักษณ์

สรุปผลการศึกษา พุทธอัตลักษณ์บัณฑิตโดยรวมทั้งจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์พบว่าบัณฑิตมีความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมอยู่ในระดับสูง โดยมหาวิทยาลัยได้นำหลักธรรมมาบูรณาการในหลักสูตรอย่างชัดเจน เพื่อพัฒนาความรู้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไปยังมีความแตกต่างระหว่างตัวบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต ซึ่งสะท้อนความท้าทายในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ครอบคลุมทุกมิติ นอกจากนี้ยังพบว่าบัณฑิตแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม เช่น ความมีระเบียบวินัย ความรักสามัคคี รวมถึงมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ผลการประเมินสูงในด้านเหล่านี้สะท้อนถึงกระบวนการปลูกฝังพุทธอัตลักษณ์ที่เกิดผลอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน หากมีการเพิ่มเติมผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ และนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เกมและสื่อออนไลน์มาร่วมด้วยในการปฏิบัติงานจักเป็นผลดียิ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่หลักพุทธธรรมยิ่งขึ้น ตลอดจนจนถึงการจัดกิจกรรมภาคปฏิบัติยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในพุทธอัตลักษณ์อย่างลึกซึ้ง และข้อเสนอแนะที่จะเสริมสร้างพุทธอัตลักษณ์ที่จำเป็นต่อสังคมให้ครอบคลุมคือการบูรณาการหลักธรรมกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อมุ่งพัฒนาบุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ และความมั่นใจ เพื่อส่งเสริมบทบาทของบัณฑิตในฐานะต้นแบบพุทธชนที่สมบูรณ์และยั่งยืนในสังคม

4.2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ขั้นตอนที่ 2 นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบและพัฒนา (Design and Development : D&D) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอน R1 มาดำเนินการออกแบบและจัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา จากนั้นได้วิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดทำเป็นร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยสังเคราะห์เป็นรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ได้ 1 รูปแบบ โดยมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ได้แก่ (1) ความรอบรู้ทางพระพุทธศาสนา (2) การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต

(3) ความสามารถในการเผยแพร่หลักพุทธธรรม และ (4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม ทั้งนี้ ร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีลักษณะและมุมมองที่หลากหลาย

จากนั้น คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยการสัมมนารับฟังความเห็น/ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม รวมถึงแนวทางในการพัฒนาและการปรับปรุงร่างรูปแบบที่ร่างขึ้น

4.2.2 ผลการตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 ท่าน พร้อมแบบประเมินผลรูปแบบที่สร้างขึ้นตามกรอบการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 21 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
1. ควรออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งปรัยัติ (เน้นความรู้) และปฏิบัติ (การฝึกจิต) เน้นการปลูกฝังศรัทธาที่ตั้งอยู่บนปัญญา มิใช่ศรัทธาเชิงงมงาย โดยมีการบรรจุเนื้อหาพุทธธรรมผ่านกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยให้มีการรวมกลุ่มวิเคราะห์เนื้อหา การอภิปรายกรณีศึกษา เพื่อให้ให้นักศึกษามีวิจารณญาณในการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึก เชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริง	ปรับรูปแบบโดยวางแผนให้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฝึกปฏิบัติ อภิปราย วิจาร์ณ ออกแบบสื่อการสอน และฝึกฝนการนำเสนอหรือสอนผ่านสื่อ เพื่อประเมินผลด้านความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการถ่ายทอด ผ่านการปฏิบัติ
2. ผู้สอนควรอยู่ในบทบาทของ “กัลยาณมิตร” คือเป็นผู้แนะนำธรรมะด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย มีความเมตตา และสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับบริบทชีวิตของนักศึกษา เพื่อสร้างความใกล้ชิดและแรงบันดาลใจในการเรียนรู้	พิจารณาผู้สอนให้สอดคล้องกับบริบทของเนื้อหา โดยเน้นเป็นผู้ที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่อยู่ในวัยใกล้เคียงซึ่งอาจเป็นรุ่นพี่ที่เป็นพระภิกษุ เพื่อให้ไม่มีกำแพงระหว่างวัยและภาษา สร้างความเป็นกัลยาณมิตรในการแนะนำด้วย
3. ควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มประสบการณ์ตรงที่ช่วยเสริมสร้างพุทธอัตลักษณ์อย่างลึกซึ้ง	

ตารางที่ 22 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
<p>1. การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตควรเริ่มจากการเข้าใจแก่นแท้ของธรรมะผ่านการศึกษาปริยัติและการฝึกปฏิบัติ ปลูกฝังศรัทธาที่ตั้งอยู่บนปัญญาจะช่วยให้ นักศึกษามีวิจารณญาณในการเลือกใช้หลักธรรมอย่างเหมาะสมกับบริบทชีวิต</p> <p>2. ควรออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับสถานการณ์ชีวิตจริง การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การอภิปรายธรรมะในบริบทสังคมร่วมสมัยเพื่อช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดการคิดเชิงจริยธรรม การตระหนักรู้และนำไปใช้ได้จริง อันจะส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และทัศนคติของนักศึกษาในการดำเนินชีวิตตาม</p> <p>3. การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม เช่น การเจริญสติและการฝึกสมาธิ จะช่วยให้นักศึกษาเกิดความสงบและสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน</p> <p>4. กิจกรรมการฝึกฝนคุณธรรม เช่น ความอดทน ความเสียสละ และการให้อภัย ผ่านการลงมือทำจริงในสังคม เพื่อให้เกิดผลสะท้อนเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในของนักศึกษาให้ควบคุมตนเองได้และการมีจิตสาธารณะ</p>	<p>ปรับรูปแบบให้มีการประยุกต์หลักธรรมเข้ากับชีวิตประจำวัน โดยมีการยกตัวอย่างเป็นกรณีศึกษาเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วิจารณ์ อภิปราย ร่วมกันเสนอองค์ความคิดและการเลือกหลักธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหา</p> <p>จัดกิจกรรมฝึกสมาธิ เจริญภาวนา เพื่อให้เกิดความสงบจิตใจ นึกทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมา เพื่อมองหาจุดผิดพลาด และวางแผนการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น ฝึกการเรียนรู้ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง และวางแผนปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น</p>

ตารางที่ 23 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านความสามารถในการเผยแผ่หลักพุทธธรรม

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
<p>1. ควรบูรณาการการเผยแผ่หลักพุทธธรรมกับแผนการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม เพื่อให้นักศึกษาได้รับทั้งความรู้และทักษะการสื่อสารธรรมะอย่างเป็นระบบ ซึ่งกิจกรรมควรมีทั้งการอภิปราย การนำเสนอ และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ จะช่วยให้นักศึกษาสามารถอธิบายหลักธรรมในรูปแบบที่เข้าใจ โดยมีการประเมินผลครอบคลุมทั้งความรู้ ความสามารถในการอธิบาย และทัศนคติในการเผยแผ่ โดยสร้างโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกการเผยแผ่ในเวทีจริง</p> <p>2. นักศึกษาควรเข้าใจหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและสามารถอธิบายได้ด้วยภาษาที่เหมาะสมกับผู้ฟังในแต่ละกลุ่ม เน้นการปลูกฝังศรัทธาที่ตั้งอยู่บนปัญญาเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ให้การเผยแผ่เป็นเพียงพิธีกรรม เป็นการชี้แนะด้วยเหตุผล. การฝึกปฏิบัติ เช่น การเจริญสติและการสวดมนต์ อาจช่วยให้นักศึกษามีประสบการณ์ตรงในการสื่อสารธรรมะจากภายใน</p> <p>3. นักศึกษาควรได้ฝึกทักษะการสื่อสาร การใช้ภาษา และการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยพัฒนาความมั่นใจ ความกล้าแสดงออก ความสามารถในการอธิบายหลักธรรมและภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้เผยแผ่อย่างชัดเจน</p> <p>4. ควรจัดระบบพี่เลี้ยง (mentoring) ให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเผยแผ่คอยดูแลและฝึกฝนนักศึกษาอย่างใกล้ชิด</p>	<p>จัดกิจกรรมอบรมฝึกให้ผู้เข้าอบรมมีทั้งความรู้และทักษะการสื่อสารธรรมะอย่างเป็นระบบ ทั้งการอภิปราย นำเสนอและการสื่อสาร โดยมีผู้เชี่ยวชาญทั้งความรู้ ทักษะสื่อสารและนำเสนอด้วยรูปแบบที่หลากหลายเป็นผู้คอยให้ความรู้และให้คำแนะนำ</p>

ตารางที่ 24 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคม

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
<p>1. การเสริมสร้างพุทธอัตลักษณ์เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบพุทธชนสู่สังคมควรเริ่มจากกำหนดเป้าหมาย เน้นความรู้ ความประพฤติ และจิตสาธารณะ สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมคุณธรรมผ่านกิจกรรมเชิงรุก เช่น จิตอาสาและการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เน้นคุณธรรม เพื่อพัฒนาพฤติกรรมและภาวะผู้นำของนักศึกษา</p> <p>2. การพัฒนาพุทธอัตลักษณ์เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคมควรเน้นหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ปลูกฝังศรัทธาบนฐานปัญญาผ่านศึกษาหลักพุทธธรรมและการปฏิบัติธรรม สร้างแรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบในชุมชน เช่น พระสงฆ์และครู จัดระบบพี่เลี้ยงและเผยแพร่เรื่องราวต้นแบบเพื่อสร้างความตระหนักคุณธรรมสำคัญคือเมตตา ซื่อสัตย์ และเสียสละ ซึ่งสะท้อนพุทธอัตลักษณ์ในสังคม</p>	<p>ปรับรูปแบบเน้นให้ความรู้ด้านหลักธรรมพื้นฐาน สู่หลักธรรมขั้นสูง คือ ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา อันประกอบด้วยหลักอริยสัจ 4 มรรค 8 และ ปฏิจจสมุปบาท</p> <p>การอบรมเชิงปฏิบัติการ เน้นคุณธรรมพื้นฐานในสังคม เช่น เมตตา ซื่อสัตย์ จิตอาสา เสียสละ มีระเบียบ สามัคคี ตลอดจนจนถึงการรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น การเป็นผู้ฟังที่ดี การร่วมคิด ร่วมทำ และฝึกการนำเสนอ โดยมีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ หรือเพื่อนๆ ร่วมกัน วิจารณ์ ให้ข้อเสนอแนะร่วมกัน</p>

4.2.3 B.A.L.I. Model: รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม เป็นแนวทางการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) 3) ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) หรือเรียกว่า **B.A.L.I. Model** ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบมีคุณลักษณะและความหมาย ดังนี้

1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy)

องค์ประกอบนี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและลึกซึ้ง นักศึกษาจะได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ เข้าใจ และสามารถอธิบายหลักพุทธธรรม เช่น ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา อริยสัจ 4 และ ไตรลักษณ์ ได้อย่างมีเหตุผลและ

เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ด้วยเหตุเพราะความรู้ทางธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมในตนเอง อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานในการเผยแพร่ธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพในสังคม

2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma)

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม โดยนักศึกษาจะได้รับการส่งเสริมให้มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ ปฏิบัติศีล ฝึกสมาธิ ภาวนา ผ่านการฝึกฝนในช่วงเวลาให้ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและ ผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาและเผชิญความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตปัจจุบัน การประยุกต์ธรรมะในชีวิตจริงช่วยทำให้เกิดความสงบสุขภายใน และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นในด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม

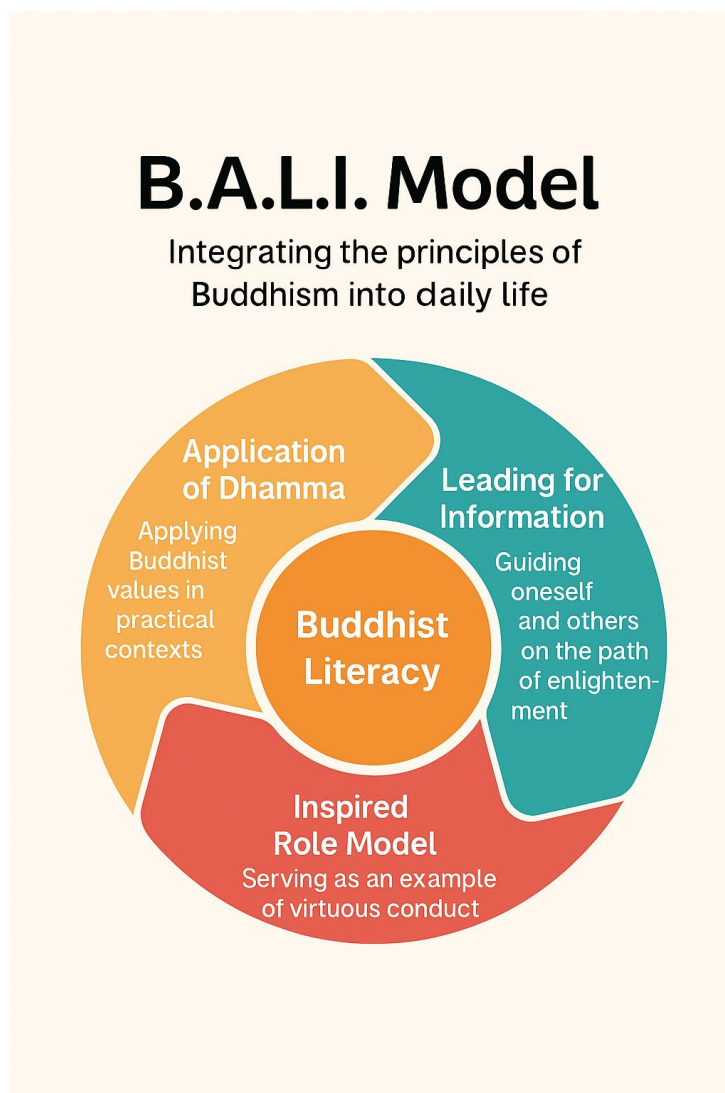
3) ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information)

องค์ประกอบนี้มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักศึกษาจะได้รับการฝึกฝนผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้สามารถใช้สื่อหลากหลาย เช่น โซเชียลมีเดีย วิดีโอ หรือกิจกรรมสาธารณะในการเผยแพร่หลักธรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและยุคสมัย การเป็นผู้นำการเผยแพร่ธรรมะไม่เพียงแต่ต้องมีความรู้ แต่ยังต้องมีความสามารถในการถ่ายทอดอย่างสร้างสรรค์และเข้าถึงใจผู้ฟัง

4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model)

ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม หรือ Inspired Role Model ในรูปแบบ B.A.L.I. Model มุ่งเน้นการพัฒนานักศึกษาให้เป็นบุคคลต้นแบบที่มีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่นในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเน้นการหล่อหลอมพฤติกรรมที่สะท้อนถึงเมตตา ความเสียสละ ความรับผิดชอบ และความมั่นคงในหลักธรรม การเป็นต้นแบบทางธรรมะไม่เพียงแต่เป็นการปฏิบัติส่วนบุคคล แต่ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Social Learning Theory ของ Bandura (1977) ที่เสนอว่าการเรียนรู้เกิดจากการสังเกตและเลียนแบบแบบอย่างที่มีอิทธิพล โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการยอมรับในสังคม นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับแนวคิด Moral Leadership ของ Brown และ Treviño (2006) ที่เน้นว่าผู้นำที่มีคุณธรรมสามารถสร้างอิทธิพลผ่านการเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้นำทางจริยธรรมในสังคม

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม : B.A.L.I. Model สามารถสรุปอยู่ในภาพประกอบ ดังนี้

ภาพที่ 2 B.A.L.I. Model

(สร้างภาพโดย <https://copilot.microsoft.com/chats/rdG7RfqwkJPum7LmFHnuD>)

4.3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ขั้นตอนนี้เป็น การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม (B.A.L.I. Model) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) 3) ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model)

ขั้นตอนที่ 3 นี้ใช้กระบวนการในการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ 2 กระบวนการ คือ
1) กระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียนสำหรับนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง 2) กระบวนการอบรมสำหรับ
นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างและนักศึกษาที่มีความสนใจ ดังมีรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) ใช้กระบวนการ
เรียนการสอนกับนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างและกระบวนการอบรม

ด้านที่ 2 การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of
Dhamma) ใช้กระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการอบรม

ด้านที่ 3 ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for
Information) ใช้กระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการอบรม

ด้านที่ 4 ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) ใช้กระบวนการอบรม

4.3.1 ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy)

การพัฒนาให้มีความรู้ เข้าใจ และสามารถอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
เช่น ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา และ อริยสัจ 4 อย่างมีเหตุผลและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ด้วยเหตุเพราะ
ความรอบรู้ทางธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม และเป็นพื้นฐานใน
การเผยแพร่ธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพในสังคม ผ่านกระบวนการกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบ
ห้องเรียน โดยมีการทดสอบก่อนเรียน (Pre-Test) และ หลังเรียน (Post-Test) ด้วยแบบทดสอบ
ปรนัย 50 ข้อ ที่ครอบคลุมเนื้อหา เรื่อง ทาน ศีล สมาธิ อริยสัจ 4 ซึ่งมีการหาค่าดัชนีความยาก
(Difficulty Index) หรือ ค่าความยาก (Item Difficulty) จากนักศึกษาในกลุ่มใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง
จำนวน 36 คน ซึ่งมีผล ดังนี้

ตารางที่ 25 แสดงการหาค่าดัชนีความยาก (Difficulty Index) ของแบบทดสอบความรู้
ทางพระพุทธศาสนา

ระดับความยาก	จำนวนข้อ	ข้อที่
ง่าย	5 ข้อ	10, 28, 34, 37, 40
ปานกลาง	41 ข้อ	1-9, 12-21, 22-27, 30-33, 35-36, 38-39, 41-42, 44-50
ยาก	4 ข้อ	11, 24, 29, 43

จากตารางที่ 25 พบว่า ผลการทดลองเพื่อหาค่าความยากกับกลุ่มทดลอง ผลปรากฏว่า
มีข้อทดสอบที่มีความง่าย = ดัชนีความยาก ≥ 0.80 มีข้อทดสอบที่มีค่าปานกลาง = $0.40 \leq$ ดัชนี
ความยาก < 0.80 และมีข้อทดสอบที่ยาก = ดัชนีความยาก < 0.40

สรุปโดยรวมแล้ว อยู่ที่ระดับความยากจากการคำนวณดัชนีความยากเฉลี่ยของข้อสอบชุดนี้
ทั้ง 50 ข้อ โดยมีนักศึกษา 36 คนทำข้อสอบ พบว่า มีดัชนีความยาก-ง่าย เฉลี่ย = 0.61
ซึ่งหมายความว่า ข้อสอบชุดนี้อยู่ในระดับ “ปานกลาง” คือไม่ง่ายเกินไป และไม่ยากเกินไป เหมาะสม
สำหรับการประเมินความรู้ทางพระพุทธศาสนา

นำแบบทดสอบทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 55 คน จากนั้นทำการเรียนการสอนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ กิจกรรมการออกแบบสื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการทดลองสอน การเป็นผู้นำในการ ทำกิจกรรม การร่วมมือกัน การแบ่งภาระหน้าที่การทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นระยะเวลา 3 เดือน จากนั้นจึงทำการทดสอบหลังเรียน (Post-Test) ด้วยข้อสอบชุดเดิมในช่วงท้ายของกิจกรรมการเรียน การสอน ซึ่งผลการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มีดังนี้

ตารางที่ 26 แสดงผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน ผลทดสอบความรู้หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา

Descriptive Statistics					
	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
Pre-test	55	22.22	5.77	11.00	35.00
Post-test	55	34.60	5.52	21.00	47.00

จากตารางที่ 26 ผลทดสอบความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ผลการทดสอบ Pre-test และ Post-test จำนวน 50 ข้อ จากกลุ่มตัวอย่าง N = 55 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 55 คน มีคะแนนเฉลี่ย (Mean) ก่อนกิจกรรมการเรียนการสอนให้ความรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Pre-test) เท่ากับ 22.22 คะแนน ส่วนหลังทำกิจกรรม (Post-test) มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 34.60 คะแนน แสดงว่าคะแนนเฉลี่ยหลังทำกิจกรรมสูงกว่าก่อนทำ กิจกรรมอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาที่ระดับคะแนนต่ำสุดและสูงสุดของผลทดสอบก่อนและหลังทำ กิจกรรม พบว่า ค่าคะแนนต่ำสุด (Minimum) ก่อนทำกิจกรรมคือ 11 คะแนน และหลังกิจกรรม เพิ่มขึ้นเป็น 21 คะแนน ส่วนคะแนนสูงสุด (Maximum) ก่อนกิจกรรมอยู่ที่ 35 คะแนน หลังกิจกรรม เพิ่มขึ้นสูงสุดเป็น 47 คะแนน ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Std. Deviation) ก่อนกิจกรรมคือ 5.77 และหลังกิจกรรมอยู่ที่ 5.52 คะแนน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคะแนนมีการกระจายตัวใกล้เคียงกันทั้งก่อนทำ กิจกรรมและหลังทำกิจกรรม

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของกิจกรรมที่นำมาใช้ในการวิจัยมีผลต่อคะแนนของกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญ โดยคะแนนเฉลี่ยทั้งช่วงก่อนและหลังเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน พร้อมด้วยช่วงคะแนนที่ สูงขึ้นในแต่ละกลุ่ม

ตารางที่ 27 แสดงผลการวิเคราะห์จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนทดสอบความรอบรู้
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

		Ranks		
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Post – Pre Test	Negative Ranks	0 ^a	0.00	0.00
	Positive Ranks	55 ^b	28.00	1540.00
	Ties	0 ^c		
	Total	55		

a. post < pre b. post > pre c. post = pre

จากตารางที่ 27 แสดงให้เห็นว่าผลคะแนนหลังเรียนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ต่ำกว่าผลคะแนนก่อนเรียนนั้นไม่มีเลย ในทางกลับกัน พบผลคะแนนหลังเรียนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 55 คน มีผลคะแนนมากกว่าก่อนเรียน ซึ่งหมายถึงนักศึกษากลุ่มตัวอย่างทุกคนมีคะแนนเพิ่มขึ้น และไม่ปรากฏว่ามีนักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีผลคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนมีผลคะแนนเท่ากันเลย

ตารางที่ 28 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบก่อนหลัง Wilcoxon Signed Ranks Test
คะแนนทดสอบความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

Test Statistics ^a	
post - pre	
Z	-6.462 ^b
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.000

a. Wilcoxon Signed Ranks Test b. Based on negative ranks

จากตารางที่ 28 พบว่า เมื่อจบการทดลอง ค่า Z ที่ได้จากการทดสอบ Wilcoxon Signed-Rank คือค่าที่แปลงจากผลการจัดอันดับความแตกต่างระหว่างคู่ข้อมูลให้เป็นค่ามาตรฐานทางสถิติ ซึ่งในที่นี้มีค่า -6.462 โดยค่าที่ติดลบนี้เกิดจากผลต่างระหว่างข้อมูลก่อนและหลังมีแนวโน้มไปในทิศทางลบ กล่าวคือ ข้อมูลก่อนการทดลองมีค่าต่ำกว่าหลังการทดลอง ส่วน ค่า Asymptotic Significance (Asymp. Sig. 2-tailed) คือค่าที่ได้จากการทดสอบแบบสองด้าน ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.000 หมายความว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างค่าก่อนและหลังการทดลอง นั้นแสดง

ว่านักเรียนมีคะแนนหลังเรียนแตกต่างจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าหลังมีแนวโน้มลดลงอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับก่อนการทดลอง ซึ่งสะท้อนถึงผลของการเรียนรู้หรือการแทรกแซงที่เกิดขึ้น

ตารางที่ 29 แสดงสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบก่อนหลังด้วย Wilcoxon Negative Signed Ranks Test รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้านความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

Descriptive Statistics							
Test	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	Z (neg. rank)	Asymp. Sig. (2- tailed)
Pre-	55	22.22	5.77	11.00	35.00		
Post-	55	34.60	5.52	21.00	47.00	-6.462	0.000

จากตารางที่ 29 แสดงให้เห็นว่าผลจากการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน โดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed-Rank Test พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน (34.60) สูงกว่าก่อนเรียน (22.22) อย่างชัดเจน โดยมีค่า Z เท่ากับ -6.462 ซึ่งเป็นค่าที่ได้จากอันดับเชิงลบ (negative ranks) สะท้อนว่าคะแนนหลังเรียนมีแนวโน้มสูงกว่าก่อนเรียนในนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ค่า Asymptotic Significance (Asymp. Sig. 2-tailed) ที่ได้จากการทดสอบแบบสองด้านเท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ที่ 0.05 แสดงให้เห็นว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างคะแนนก่อนและหลังเรียน กล่าวคือ การเรียนรู้มีผลต่อการเพิ่มพูนความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างอย่างชัดเจน

4.3.2 การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma)

การนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม โดยนักศึกษา จะได้รับการส่งเสริมให้มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ ปฏิบัติศีล ฝึกสมาธิ ภาวนา ผ่านการฝึกฝนในช่วงเวลาให้ ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและ ผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการประยุกต์ใช้หลักธรรม ในการแก้ไขปัญหาและเผชิญความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตปัจจุบัน โดยการยกตัวอย่างให้ ร่วมกันอภิปรายเชิงสร้างสรรค์และนำเสนอหน้าห้อง โดยมีรายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3 การฝึกฝนรู้เท่าทันอารมณ์ ฝึกสมาธิ ภาวนา ในการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการดำเนินชีวิต (1)

ภาพที่ 4 การฝึกฝนรู้เท่าทันอารมณ์ ฝึกสมาธิ ภาวนา ในการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการดำเนินชีวิต (2)

ภาพที่ 5 การอภิปรายเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (1)

ภาพที่ 6 การอภิปรายเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (2)

ภาพที่ 7 การอภิปรายเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (3)

ภาพที่ 8 การเสนอผลการอภิปรายการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต

4.3.3 ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

(Leading for Information)

ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือการนำองค์ความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสื่อสารไปสู่ผู้อื่นผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ทั้งการพัฒนาทักษะการสื่อสารธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจะได้รับการฝึกฝนผ่านกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนและการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้สามารถสื่อสารเนื้อหาหลักธรรมแก่ผู้อื่นให้เข้าใจง่ายด้วยวิธีที่เหมาะสม เช่น โฆษณามีเดีย วิดีโอ หรือกิจกรรมอื่น ๆ โดยยึดหลักการเผยแพร่หลักธรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและยุคสมัย โดยมีรายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 9 ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (1)

ภาพที่ 10 ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (2)

ภาพที่ 11 ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (3)

ภาพที่ 12 ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (4)

ภาพที่ 13 ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการตอบคำถาม การอธิบาย การอภิปราย นำเสนอ ด้วยวิธีการ สื่อ กิจกรรมหรือรูปแบบที่หลากหลาย (5)

4.3.4 ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model)

ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม หรือ Inspired Role Model ในรูปแบบ B.A.L.I. Model มุ่งเน้นการพัฒนานักศึกษาให้เป็นบุคคลต้นแบบที่มีคุณธรรม จริยธรรม ดำรงตนด้วยการประพฤติดี มีเมตตากรุณาต่อคนรอบข้าง เสียสละต่อส่วนรวมเสมอ มีความประพฤติ การกระทำและรับผิดชอบในการกระทำของตนอันสะท้อนถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่นในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งการรักษาพุทธอัตลักษณ์ด้วยความภาคภูมิใจและมั่นคงในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดขั้นตอนกิจกรรมอบรมและภาพดังต่อไปนี้

ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมอบรมการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

1. ผู้นำสันทนาการ พูดคุยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขอบเขต ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกิจกรรมร่วมกัน
3. ผู้ดำเนินการอบรม เปิดประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยคำถามปลายเปิด
4. ให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน

5. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้ความรู้ในเรื่อง ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leader in Information) และ ความเป็นต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) ผ่านกิจกรรม Active Learning

6. สรุปประเด็นทั้งหมด
7. ประเมินผลรูปแบบแต่ละด้านและประเมินผลรูปแบบโดยรวม

ภาพกิจกรรมการอบรมดังต่อไปนี้

ภาพที่ 14 ผู้ดำเนินการอบรม เปิดประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยคำถามปลายเปิดและให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน (1)

ภาพที่ 15 ผู้ดำเนินการอบรม เปิดประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยคำถามปลายเปิดและให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน (2)

ภาพที่ 16 ผู้ดำเนินการอบรม เปิดประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยคำถามปลายเปิดและให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน (3)

ภาพที่ 17 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแผ่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (1)

ภาพที่ 18 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (2)

ภาพที่ 19 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (3)

ภาพที่ 20 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (4)

ภาพที่ 21 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (5)

ภาพที่ 22 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแผ่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (6)

ภาพที่ 23 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแผ่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (7)

ภาพที่ 24 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (8)

ภาพที่ 23 การกำหนดหน้าที่ในกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์ ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อเผยแพร่และวางบทบาทต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (9)

ตารางที่ 30 แสดงผลการสรุปประเด็นพฤติกรรมบ่งชี้พุทธอัตลักษณ์ของบุคคลต้นแบบพุทธชน
ต่อสังคม

พุทธอัตลักษณ์ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม	พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก
ด้านคุณธรรมและจริยธรรมส่วนบุคคล	
1) ความซื่อสัตย์สุจริต	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทุจริตในการสอบ/ไม่ลอกข้อสอบเพื่อน/ไม่โกงข้อสอบ - พูดความจริง ไม่ปิดบังหรือบิดเบือนความจริง - รักษาสิ่งจะ เช่น สัญญาแล้วต้องทำตามที่ทำ - ไม่พูดโกหกในสิ่งที่เห็น - เก็บเงินได้คืนเจ้าของ/คืนของที่เก็บได้ให้เจ้าของ - ไม่ขโมยของ - ประกอบอาชีพสุจริต
2) ความรับผิดชอบและความมีวินัย	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าเรียนให้ตรงเวลา - เคารพกฎโรงเรียน สังคม กฎหมาย - ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย/ทำงานที่ได้รับมอบหมาย - ทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด - ส่งงานตรงเวลา - รับผิดชอบต่อตนเอง เช่น รักษาเวลา รับผิดชอบต่อหน้าที่ - ตั้งใจให้ถูกที่ - มีความมุ่งมั่นพยายามในการเรียนด้วยการตั้งใจอ่านหนังสือ - มีวินัยไม่ย่อท้อต่อการเรียนรู้
3) ความอดทนและพากความเพียร	<ul style="list-style-type: none"> - มีความอดทน ไม่ย่อท้อต่อการทำงานในหน้าที่ - เพียรพยายามทำงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีความอดทนและเพียรพยายามต่อประโยชน์ส่วนรวม - อดทนและพยายามอ่านหนังสือหลังเลิกเรียนทุกวันเพื่อเป้าหมายที่วางไว้
4) ด้านความเคารพ	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสุภาพอ่อนน้อม ความมีน้ำใจ - แสดงออกถึงความเคารพต่อผู้อื่น

- มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับกาลเทศะและสถานที่
- เคารพ เชื่อฟัง ครูอาจารย์ ผู้มีอาวุโสกว่า

ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

- 1) ความกตัญญู-กตเวทิต์
 - กราบไหว้แม่ในวันแม่
 - มีความกตัญญูต่อบิดา มารดา ผู้มีพระคุณ
 - ช่วยพ่อแม่/เจ้าอาวาส ทำงานบ้าน/งานวัด
 - ทำอาหารให้พ่อแม่ทาน
 - ดูแลพ่อแม่ยามแก่ชรา
- 2) ความสามัคคี: การทำงานร่วมกับผู้อื่น
 - ช่วยกันทำความสะอาดห้องให้สะอาดเสมอ
 - ร่วมกันปลูกต้นไม้
 - มีส่วนร่วมในการทำงานส่วนรวมและช่วยเพื่อนร่วมงานทำงานทุกงานที่ว่างจากภาระกิจในหน้าที่ประจำ
- 3) ความเมตตา ความเสียสละ และความมีน้ำใจ
 - ช่วยเหลือผู้อื่น – เช่น ช่วยครูถือของ, ช่วยประคองผู้สูงอายุข้ามถนน
 - ช่วยเหลือเพื่อน ๆ เช่น ช่วยเพื่อน ๆ ทำงานกลุ่มอย่าง- -- ตั้งใจ/มีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม, ช่วยสอนเพื่อนทำการบ้าน, ช่วยอธิบายบทเรียนให้เพื่อนที่ตามไม่ทัน
 - มีเมตตาต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เช่น ช่วยเหลือผู้อื่น
 - ให้อาหารสัตว์, ช่วยสัตว์ที่บาดเจ็บ, แบ่งอาหารให้สุนัขจรจัด
 - เป็นอาสาสมัครในกิจกรรมต่าง ๆ
 - ร่วมบริจาคเงินและสิ่งของให้ผู้ยากไร้
 - ช่วยเหลือเด็กที่ยากจน
 - ทำงานล่วงเวลา

ด้านสถาบันหลักของชาติ

- 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
 - การจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยว

จิตใจของคนในชาติ

- เทิดทูน ปกป้อง รักษา สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- เป็นพุทธบริษัทที่ดี ช่วยสอดส่อง ปกป้อง รักษา และศึกษาพระธรรมคำสอนเพื่อสืบทอดคำสอนต่อไป
- ปฏิบัติตนเป็นพุทธชนตัวอย่างที่ดีต่อเยาวชน

4.4 การประเมินผลรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม หรือ B.A.L.I. Model มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) 3) ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) ได้มีการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ด้วยกระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการอบรมแก่นักศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 86 คน ซึ่งภายหลังจากการอบรมมีการประเมินผลรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ในแต่ละองค์ประกอบและความสำเร็จของรูปแบบ โดยมีผลการประเมินดังนี้

ตารางที่ 31 แสดงค่าเฉลี่ย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	24	34.78
หญิง	45	65.22
รวม	69	100.00

จากตารางที่ 31 พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 69 คน จากผู้เข้าร่วมทั้งหมดจำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 80.23 โดยพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 65.22 ของผู้ตอบทั้งหมด ส่วนผู้ตอบแบบประเมินเพศชายมีจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 34.78 จากสัดส่วนการตอบแบบประเมินพบว่าเพศหญิงมากกว่าเพศชายอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของนักศึกษาหญิงในกิจกรรมพัฒนาพุทธอัตลักษณ์

มากกว่ากลุ่มนักศึกษาชาย ส่วนอัตราการตอบแบบประเมินจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมดอยู่ที่ร้อยละ 80.23 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ

ตารางที่ 32 แสดงค่าเฉลี่ย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม จำแนกตามช่วงอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20 ปี	11	15.94
20-25 ปี	57	82.61
มากกว่า 25 ปี	1	1.45
รวม	69	100.00

จากตารางที่ 32 พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินมากที่สุดมีอายุช่วง 20-25 ปี จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 82.61 รองลงมาคืออายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 15.94 และน้อยที่สุดคือกลุ่มอายุมากกว่า 25 ปี จำนวน 1 คน หรือร้อยละ 1.45 ซึ่งผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการฝึกอบรมในครั้งนี้มีอายุช่วงวัยในระหว่างการศึกษาระดับปริญญาตรีที่พร้อมจะออกไปปรับใช้สังคมเมื่อสำเร็จการศึกษาซึ่งความสอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนานักศึกษาในช่วงวัยเรียนระดับอุดมศึกษา

ตารางที่ 33 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม: B.A.L.I. Model โดยรวมทั้ง 4 ด้าน

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ ทั้ง 4 ด้าน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy)	4.38	0.68	มากที่สุด
การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma)	4.49	0.56	มากที่สุด
ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leader in Information)	4.42	0.61	มากที่สุด
ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model)	4.52	0.57	มากที่สุด
รวม	4.45	0.61	มากที่สุด

จากตารางที่ 33 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคมเป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นหล่อหลอมคุณลักษณะภายในให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้นักศึกษาเติบโตเป็นบุคคลต้นแบบที่สามารถนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุขและยั่งยืนตามแนวทางพระพุทธศาสนา มีผลการประเมินโดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ในทุกด้าน ($\bar{X} = 4.45$, S.D.=0.61) แสดงถึงความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาอย่างรอบด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่าต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D.=0.57) รองลงมาคือ การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) ($\bar{X} = 4.49$, S.D.=0.56) ความสามารถในการแบ่งปันและเผยแพร่หลักพุทธธรรม (Leader in Information) ($\bar{X} = 4.42$, S.D.=0.61) และ ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) ($\bar{X} = 4.38$, S.D.=0.68) ตามลำดับ

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนว่ารูปแบบการพัฒนาที่นำมาใช้สามารถส่งเสริมคุณลักษณะของนักศึกษาได้อย่างครอบคลุมทั้งด้านความรู้ การปฏิบัติ การเผยแพร่ และบทบาทการเป็นแบบอย่างทางสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ในบริบทของสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าค่าคะแนนจะอยู่ในระดับสูงมากในทุกด้าน แต่มีความเป็นไปได้ของอคติในการประเมิน (bias) และ ปัจจัยเชิงบริบทของการวิจัย ที่อาจส่งผลกระทบต่อระดับคะแนนดังกล่าว ประการแรกคือ Social Desirability Bias กล่าวคือ ผู้ตอบแบบประเมินอาจมีแนวโน้มให้คะแนนในระดับสูงเพื่อสะท้อนภาพลักษณ์ของตนเองว่าเป็นผู้มีคุณธรรมและมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ซึ่งมีวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณค่าทางศีลธรรมและจริยธรรมอย่างชัดเจน จึงอาจทำให้ผู้ตอบเลือกคำตอบในลักษณะที่สอดคล้องกับค่านิยมของสถาบันมากกว่าการสะท้อนพฤติกรรมจริงทั้งหมด ประการที่สองคือ Self-report Bias เนื่องจากเครื่องมือวิจัยใช้แบบสอบถามการประเมินตนเองเป็นหลัก การวัดในลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อน “การรับรู้ของผู้ตอบ” มากกว่าการวัดพฤติกรรมจริงโดยตรง ผู้ตอบบางส่วนอาจประเมินความสามารถหรือคุณลักษณะของตนในระดับสูงกว่าความเป็นจริง โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม การปฏิบัติธรรม หรือบทบาททางสังคม ประการที่สามคือ Halo Effect ซึ่งอาจเกิดขึ้นเมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทัศนคติเชิงบวกต่อรูปแบบการพัฒนาหรือผู้จัดกิจกรรม ทำให้มีแนวโน้มให้คะแนนในระดับสูงในหลายด้านพร้อมกัน โดยไม่แยกพิจารณาแต่ละมิติอย่างชัดเจน ส่งผลให้ค่าเฉลี่ยของแต่ละด้านมีระดับใกล้เคียงกันและอยู่ในระดับสูงทั้งหมด

นอกจากนี้ ยังมี ปัจจัยด้านลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ที่อาจส่งผลกระทบต่อผลการประเมิน กล่าวคือนักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปมีพื้นฐานด้านความรู้และทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว จึงอาจมีระดับ พุทธอัตลักษณ์ตั้งต้น (baseline) ค่อนข้างสูงก่อนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนา ส่งผลให้คะแนนประเมินหลังการดำเนินกิจกรรมยังคงอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะ

ในด้านการเป็นต้นแบบทางสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สถาบันมุ่งปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนถึงกระนั้น เมื่อพิจารณาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. ระหว่าง 0.56–0.68) พบว่าคะแนนมีการกระจายตัวในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบไม่ได้ให้คะแนนในระดับสูงสุดทั้งหมด และยังมี ความแตกต่างของการรับรู้ระหว่างบุคคลอยู่บ้าง ซึ่งสะท้อนว่ารูปแบบการพัฒนามีแนวโน้มที่จะส่งเสริมพุทธอัตลักษณ์ของนักศึกษาได้จริงในระดับหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ (B.A.L.I. Model) มีศักยภาพในการพัฒนานักศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักธรรม การเผยแพร่ความรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม อย่างไรก็ตาม การตีความผลลัพธ์ควรพิจารณาควบคู่กับความเป็นไปได้ของอคติในการตอบแบบสอบถามและปัจจัยเชิงบริบทของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 34 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy)

ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy)	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. เข้าใจหลักพุทธธรรมเบื้องต้น เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา	4.33	0.63	มากที่สุด
2. เข้าใจหลักจริยธรรมสำคัญของพุทธศาสนา มี ศีล เมตตา กรุณา และกฎแห่งกรรม เป็นต้น	4.41	0.63	มากที่สุด
3. สามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และมรรคมืองค์ 8 ด้วยคำพูดของตนเอง	4.35	0.74	มากที่สุด
4. ตระหนักถึงบทบาทของ ศีล สมาธิ ปัญญา และมรรคมืองค์ 8 ในการพัฒนาชีวิต	4.36	0.75	มากที่สุด
5. สามารถเจริญสติ ปฏิบัติสมาธิและบำเพ็ญภาวนาได้ด้วยตนเอง	4.44	0.68	มากที่สุด
รวม	4.38	0.68	มากที่สุด

จากตารางที่ 34 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 5 สามารถเจริญสติ ปฏิบัติสมาธิ และบำเพ็ญภาวนาได้ด้วยตนเอง รองลงมา ข้อ 2 เข้าใจหลักจริยธรรมสำคัญของพุทธศาสนา เช่น ศีล เมตตา กรุณา และกฎแห่งกรรม ข้อ 4 ตระหนักถึงบทบาทของ ศีล สมาธิ ปัญญา และมรรคมืองค์ 8 ในการพัฒนาชีวิต

ข้อ 3 สามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 ด้วยคำพูดของตนเอง และ ข้อ 1 เข้าใจหลักพุทธธรรมเบื้องต้น เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตามลำดับ

ตารางที่ 35 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma)

การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma)	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. สามารถประยุกต์หลักธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันได้	4.43	0.56	มากที่สุด
2. มีสติรู้เท่าทันและควบคุมอารมณ์ตนเองได้เสมอ	4.57	0.5	มากที่สุด
3. ปฏิบัติตามหลักศีล 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต	4.45	0.61	มากที่สุด
4. พยายามปลูกฝังความเมตตา รักและปรารถนาต่อผู้อื่น เสียสละต่อส่วนรวม และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น	4.49	0.58	มากที่สุด
5. พัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมและใช้หลักพุทธธรรมในการ จัดการกับความท้าทายต่าง ๆ ในชีวิต	4.52	0.56	มากที่สุด
รวม	4.49	0.56	มากที่สุด

จากตารางที่ 35 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 2 มีสติรู้เท่าทันและควบคุมอารมณ์ตนเองได้เสมอ รองลงมา ข้อ 5 พัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมและใช้หลักพุทธธรรมในการจัดการกับความท้าทายต่าง ๆ ในชีวิต ข้อ 4 พยายามปลูกฝังความเมตตา รักและปรารถนาต่อผู้อื่น เสียสละต่อส่วนรวม และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ข้อ 3 ปฏิบัติตามหลักศีล 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และ ข้อ 1 สามารถประยุกต์หลักธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ตามลำดับ

ตารางที่ 36 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leader in Information)

ความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leader in Information)	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. มั่นใจในการอธิบายหลักพุทธปรัชญาพื้นฐาน เช่น อนิจจัง ทุกข์ อนัตตา ต่อผู้อื่นได้	4.36	0.62	มากที่สุด
2. ถ่ายทอดหลักพุทธธรรมสำคัญ เช่น ศีล สมาธิ ภาวนา อริยสัจ 4 และ มรรคมีองค์ 8 แก่ผู้อื่นได้อย่างมั่นใจ	4.43	0.67	มากที่สุด
3. สามารถปรับใช้การสื่อสารสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดีย ในการนำเสนอ แบ่งปันและสื่อสารความรู้ทางพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคสมัยและกลุ่มเป้าหมายได้	4.46	0.58	มากที่สุด
4. ยินดีที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาแก่ผู้อื่น	4.39	0.62	มากที่สุด
5. มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมริเริ่มกิจกรรมทางธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	4.45	0.58	มากที่สุด
รวม	4.42	0.61	มากที่สุด

จากตารางที่ 36 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leader in Information) โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 3 สามารถปรับใช้การสื่อสารสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดีย ในการนำเสนอ แบ่งปันและสื่อสารความรู้ทางพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคสมัยและกลุ่มเป้าหมายได้ รองลงมา ข้อ 5 มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมริเริ่มกิจกรรมทางธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ข้อ 2 ถ่ายทอดหลักพุทธธรรมสำคัญ เช่น ศีล สมาธิ ภาวนา อริยสัจ 4 และ มรรคมีองค์ 8 แก่ผู้อื่นได้อย่างมั่นใจ ข้อ 4 ยินดีที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาแก่ผู้อื่น และ ข้อ 1 มั่นใจในการอธิบายหลักพุทธปรัชญาพื้นฐาน เช่น อนิจจัง ทุกข์ อนัตตา ต่อผู้อื่นได้ ตามลำดับ

ตารางที่ 37 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model)

ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model)	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. สามารถดำรงตนด้วยการประพฤติดี มีเมตตากรุณาต่อคนรอบข้าง และเสียสละต่อส่วนรวมเสมอ	4.62	0.52	มากที่สุด
2. มีความประพฤติที่สะท้อนถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.42	0.63	มากที่สุด
3. มีการกระทำที่สะท้อนถึงคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง	4.46	0.56	มากที่สุด
4. สามารถเป็นต้นแบบสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่นในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.51	0.56	มากที่สุด
5. พร้อมรักษาพุทธอัตลักษณ์ด้วยความภาคภูมิใจและมั่นคงในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.57	0.56	มากที่สุด
รวม	4.52	0.57	มากที่สุด

จากตารางที่ 37 พบว่า รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model ด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น คือ ข้อ 1 สามารถดำรงตนด้วยการประพฤติดี มีเมตตากรุณาต่อคนรอบข้าง และเสียสละต่อส่วนรวมเสมอ รองลงมา ข้อ 5 พร้อมรักษาพุทธอัตลักษณ์ด้วยความภาคภูมิใจและมั่นคงในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ข้อ 4 สามารถเป็นต้นแบบสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่นในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ข้อ 3 มีการกระทำที่สะท้อนถึงคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง และ ข้อ 2 มีความประพฤติที่สะท้อนถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตามลำดับ

สรุปได้ว่า **B.A.L.I. Model** รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม มีระดับความสำเร็จอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} = 4.45$, $S.D.=0.61$) โดยมีด้านต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) ได้ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สะท้อนถึงความสามารถของนักศึกษาในการดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีเมตตา เสียสละ และยึดมั่นในหลักธรรมอย่างมั่นคง นักศึกษาสามารถสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่นได้อย่างแท้จริง รองลงมาคือ ด้านการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma)

แสดงถึงความสามารถในการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการควบคุมอารมณ์ การปฏิบัติศีล และการจัดการกับความท้าทายต่าง ๆ ถัดจากนั้น ด้านความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leader in Information) แสดงถึงนักศึกษาที่มีความสามารถในการสื่อสารหลักพุทธธรรมแก่ผู้อื่น ทั้งผ่านการพูด การใช้สื่อสมัยใหม่ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นการขยายผลของพุทธอัตลักษณ์สู่สังคมวงกว้าง และ ด้านความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) ซึ่งแม้จะมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในกลุ่ม แต่ยังคงอยู่ในระดับ “มากที่สุด” แสดงถึงความรอบรู้และเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานของการพัฒนาด้านอื่น ๆ จากการที่ค่าเฉลี่ยรวมของทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงถึงความสม่ำเสมอและความมั่นคงในการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในทุกมิติ ดังนั้น การพัฒนาพุทธอัตลักษณ์นักศึกษาด้วย B.A.L.I. Model ในลักษณะองค์รวมเช่นนี้ ไม่เพียงแต่ส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมในตนเองเท่านั้น แต่ยังสามารถเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้มีความสงบสุขและยั่งยืนตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 38 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม B.A.L.I. Model

รายการประเมิน B.A.L.I. Model	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ช่วยให้เข้าใจคุณค่าของหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา	4.49	0.50	มากที่สุด
2. รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ทำให้ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางจริยธรรม	4.58	0.55	มากที่สุด
3. รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ช่วยให้มั่นใจและเห็นแนวทางในการเป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	4.46	0.58	มากที่สุด
4. รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ สามารถพัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวกอันสะท้อนถึงคุณค่าแห่งหลักพุทธธรรมและเป็นต้นแบบที่ดีในสังคม	4.46	0.61	มากที่สุด
5. รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์สามารถสร้างแรงบันดาลใจและร่วมนำพาผู้อื่นในการสร้างสังคมอุดมธรรมอันสงบและยั่งยืน	4.45	0.63	มากที่สุด
รวม	4.49	0.58	มากที่สุด

จากตารางที่ 38 พบว่า ผลประเมินรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม หรือ B.A.L.I. Model โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่น

คือ ข้อ 2 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ทำให้ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางจริยธรรม รองลงมา ข้อ 1 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ช่วยให้เข้าใจคุณค่าของหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ส่วน ข้อ 3 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ช่วยให้มั่นใจและเห็นแนวทางในการเป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต และ ข้อ 4 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ สามารถพัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวกอันสะท้อนถึงคุณค่าแห่งหลักพุทธธรรมและเป็นต้นแบบที่ดีในสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และ ข้อ 5 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์สามารถสร้างแรงบันดาลใจและร่วมนำพาผู้อื่นในการสร้างสังคมอุดมธรรมอันสงบและยั่งยืน ตามลำดับ

สรุปได้ว่า B.A.L.I. Model ที่มีผลประเมินว่า “มากที่สุด” ในทุกตัวชี้วัด สะท้อนถึงประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ในการหล่อหลอมคุณลักษณะภายในของนักศึกษาให้สามารถเป็นบุคคลต้นแบบที่ดีในสังคมได้อย่างแท้จริง โดยที่สามารถปลูกจิตสำนึกของนักศึกษาให้เห็นคุณค่าของตนเองในฐานะผู้นำที่มีจริยธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นบุคคลต้นแบบ เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริง ซึ่งเป็นการนำธรรมะไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงภายในที่ส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอก ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งค้นพบศักยภาพตนเองในการสร้างแรงบันดาลใจและร่วมมือกับผู้อื่นในการขับเคลื่อนสังคมอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม นอกจากนี้ B.A.L.I. Model ยังส่งผลต่อความคิด พฤติกรรม และบทบาทของนักศึกษาให้บุคคลต้นแบบที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ผลการประเมินความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.49$) สะท้อนถึงความสำเร็จในระดับสูงของกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาให้ตระหนักในบทบาททางจริยธรรม เข้าใจคุณค่าธรรมะ และมีแรงบันดาลใจสร้างสังคมที่ดี ทั้งหมดนี้แสดงถึงการหล่อหลอมพุทธลักษณะภายในอย่างแท้จริงผ่านพุทธอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง

บทที่ 5

สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์พุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ซึ่งสามารถสรุปผลของการวิจัยตามข้อค้นพบได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สภาพการณ์พุทธอัครลักษณะแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

1) ทั้งศิษย์เก่าและผู้ใช้บัณฑิตมีมุมมองร่วมกันว่า พุทธอัครลักษณะของบัณฑิตมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนามีความโดดเด่นในมิติของคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมและคุณธรรมทางสังคม มากกว่ามิติด้านความรู้เชิงวิชาการ กล่าวคือ ทั้งศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิต และผู้ให้สัมภาษณ์มีมุมมองสอดคล้องกันว่าบัณฑิตได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะสำคัญตามคตินิยมของมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน โดยเฉพาะ ความมีระเบียบวินัย ความรักสามัคคี และจิตสาธารณะ ซึ่งปรากฏเป็นพฤติกรรมที่ผู้ใช้บัณฑิตสามารถสังเกตเห็นได้จริงในบริบทของการทำงานและการดำเนินชีวิตในสังคม ทั้งนี้ ความมีระเบียบวินัย เป็นคุณลักษณะที่ได้รับการประเมินสูงที่สุดจากผู้ใช้บัณฑิต สะท้อนว่าบัณฑิตสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และดำรงตนอย่างเหมาะสมในองค์กรและสังคม ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของ “บุคคลต้นแบบในพุทธสังคม” ในอีกทางหนึ่งก็ยิ่งสะท้อนให้เห็นช่องว่างในมิติด้านความรู้เชิงวิชาการในหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาและการบูรณาการความรู้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพบว่าการประเมินด้านความรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไปไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้ประเมินมากที่สุด กล่าวคือ ผู้ใช้บัณฑิตมีแนวโน้มประเมินศักยภาพด้านความรู้ของบัณฑิตในระดับสูงกว่าการประเมินตนเองของบัณฑิต ซึ่งอาจสะท้อนถึงสองประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) บัณฑิตอาจมีศักยภาพทางวิชาการที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทการทำงาน แต่ยังขาดความมั่นใจในการประเมินตนเอง หรือ (2) หลักสูตรยังมีโอกาสพัฒนาเพิ่มเติมในการเสริมสร้างความลุ่มลึกขององค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้บัณฑิตสามารถเผยแผ่หลักธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2) ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่ากระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังพุทธอัครลักษณะ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นการฝึกระเบียบวินัย การทำงานร่วมกันอย่างมีเมตตา และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสังเกตจากบางฝ่ายว่าคุณลักษณะดังกล่าวอาจยังไม่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอในบัณฑิตทุกคน จึงควรมีการพัฒนาหลักสูตรสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดกิจกรรมฝึกฝนพฤติกรรมเชิงคุณธรรมอย่างเป็นระบบ

การติดตามและประเมินพฤติกรรมของนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง และการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการดำเนินชีวิตและการทำงานในบริบทจริง

สรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในการปลูกฝังพุทธอัตลักษณ์ด้านคุณธรรมและพฤติกรรมทางสังคมของบัณฑิตอย่างชัดเจน โดยเฉพาะความมีระเบียบวินัยและจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นรากฐานของการเป็นบุคคลต้นแบบในสังคม ขณะเดียวกัน ยังมีความจำเป็นในการพัฒนามิติด้านความรู้ทางวิชาการและการบูรณาการองค์ความรู้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้บัณฑิตสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางปัญญาและเป็นต้นแบบทางสังคมได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในบริบทของสังคมร่วมสมัย

5.1.2 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ผลจากการศึกษาวิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ซึ่งเรียกว่า B.A.L.I. Model โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างบัณฑิตให้เป็น บุคคลต้นแบบในสังคมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผ่านกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการทั้งด้านความรู้ การปฏิบัติ ทักษะการสื่อสาร และคุณลักษณะเชิงจริยธรรมอย่างเป็นระบบ รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการที่เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกัน ได้แก่ 1) ความรอบรู้หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ โดยมุ่งเสริมสร้างความเข้าใจในหลักสูตรสำคัญของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง เช่น ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา อริยสัจ 4 และไตรลักษณ์ เพื่อให้ นักศึกษาสามารถอธิบายและเชื่อมโยงหลักสูตรกับการดำเนินชีวิตได้อย่างมีเหตุผล ทั้งยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเผยแผ่หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ 2) การประยุกต์หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) ซึ่งมุ่งเน้นให้นักศึกษานำหลักสูตรไปใช้ในการดำเนินชีวิตจริง ผ่านการฝึกสติ การรักษาศีล การพัฒนาสมาธิ และการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาภายในจิตใจ เกิดความสงบสุข และสามารถดำรงตนอย่างมีคุณธรรมในสังคม 3) ความสามารถในการเผยแผ่หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) ซึ่งเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการถ่ายทอดธรรมะ โดยส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถใช้สื่อและวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับบริบทของสังคมร่วมสมัย เพื่อเผยแผ่หลักสูตรให้เข้าถึงผู้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริงเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และ 4) การเป็นต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role Model) ซึ่งถือเป็นผลลัพธ์สูงสุดของกระบวนการพัฒนา โดยมุ่งหล่อหลอมคุณลักษณะด้านเมตตา ความเสียสละ ความรับผิดชอบ และความมั่นคงในหลักสูตร เพื่อให้ นักศึกษาสามารถดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีและสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่นในสังคม การเป็นต้นแบบดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อการพัฒนาตนเองเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม ดังนั้น B.A.L.I. Model เป็นรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ที่บูรณาการกระบวนการเรียนรู้จาก ความรู้สู่การปฏิบัติ จากการปฏิบัติสู่การเผยแผ่ และจากการเผยแผ่สู่การเป็นต้นแบบทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่มุ่งหล่อหลอมทั้งมิติด้านปัญญา พฤติกรรม และคุณธรรม เพื่อสร้างบัณฑิตที่มีความพร้อมทั้งทาง

วิชาการและจริยธรรม สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางคุณธรรมและเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาสังคมตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

5.1.3 ผลของรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

B.A.L.I. Model มีผลประเมิณอยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวชี้วัด สะท้อนถึงประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ในการหล่อหลอมคุณลักษณะภายในของนักศึกษาให้สามารถเป็นบุคคลต้นแบบที่ดีในสังคมได้อย่างแท้จริง โดยที่สามารถปลูกจิตสำนึกของนักศึกษาให้เห็นคุณค่าของตนเองในฐานะผู้นำที่มีจริยธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นบุคคลต้นแบบ เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริง ซึ่งเป็นการนำธรรมะไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงภายในที่ส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอก ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งค้นพบศักยภาพตนเองในการสร้างแรงบันดาลใจและร่วมมือกับผู้อื่นในการขับเคลื่อนสังคมอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม นอกจากนี้ B.A.L.I. Model ยังส่งผลต่อความคิด พฤติกรรม และบทบาทของนักศึกษาให้เป็นผู้ต้นแบบที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จในระดับสูงของกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาให้ตระหนักรู้ถึงบทบาทของตนทางจริยธรรม เข้าใจคุณค่าธรรมะ และมีแรงบันดาลใจในการร่วมสร้างสังคมที่ดี ทั้งหมดนี้แสดงถึงการหล่อหลอมคุณลักษณะภายในอย่างแท้จริงผ่านพุทธอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม การตีความผลลัพธ์ควรพิจารณาพร้อมกับความเป็นไปได้ของอคติในการประเมิน เช่น Social Desirability Bias เนื่องจากต้องการแสดงตนว่าเป็นผู้มีคุณธรรม หรือมีความสอดคล้องกับค่านิยมทางพระพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบประเมิน และ Halo Effect ที่ผู้ตอบแบบประเมินมีความรู้สึกเชิงบวกต่อกิจกรรมผู้สอน หรือสถาบัน รวมทั้งปัจจัยบริบทของกลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ซึ่งอาจส่งผลให้ค่าคะแนนอยู่ในระดับสูง แม้ว่าบางด้านอาจยังไม่ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ แต่ถึงกระนั้นแม้ว่าผลคะแนนจะอยู่ในระดับสูงมาก แต่ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D. = 0.56-0.68$) แสดงให้เห็นว่าคะแนนยังมีการกระจายตัวในระดับหนึ่ง ซึ่งสะท้อนว่าผู้เข้าร่วมไม่ได้ให้คะแนนสูงสุดทั้งหมด จึงอาจตีความได้ว่ารูปแบบมีประสิทธิผลจริงในระดับหนึ่ง

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 สภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา พบว่า การพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและมีการบูรณาการเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เกมและสื่อออนไลน์ มาปรับใช้ในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลักการของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้มี "ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา" ซึ่งระบุว่าอัตลักษณ์ของบัณฑิตคือ "มีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่สังคม" (มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย, 2564) จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยพระพุทธรศาสนาจะปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรทุก 5 ปี ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และ เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร (กฎกระทรวงมาตรฐานหลักสูตร การศึกษาระดับอุดมศึกษา, 2565) ซึ่งเป็นไปไม่ได้เลยที่จะก้าวทันตามการพัฒนาของเทคโนโลยีที่ ก้าวหน้าแบบก้าวกระโดดทุกวินาทีที่ล่วงไป เพราะบัณฑิตจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมึองค์ความรู้ตาม พัฒนาการของเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาการของมนุษย์ตลอดช่วงชีวิต (Lifespan Development) ของ Paul B. Baltes (1987) ที่เสนอว่าพัฒนาการของมนุษย์เป็นกระบวนการ ต่อเนื่อง (Continuous process) ที่ดำเนินไปตลอดชีวิต (Lifelong) และมีความยืดหยุ่น (Plasticity) เพราะมนุษย์ต้องปรับตัว เรียนรู้ และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของ สังคมหรือความทันสมัยในแต่ละช่วงวัย สอดรับด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ของ George Siemens (2005) ที่มีแนวคิดเน้นการเรียนรู้ที่ปรับตัวตามเทคโนโลยีและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว โดยเน้นการใช้เครื่องมือดิจิทัล การเรียนรู้แบบออนไลน์ และการเรียนรู้แบบเปิด (Open Learning) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงข้อมูล ความรู้ และเครือข่าย ซึ่งเข้ากับแนวคิดขององค์การ UNESCO (2008) และ Partnership for 21st Century Skills (2009) ที่เสนอให้ทุกคนควรมีทักษะในการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การทำงาน และการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ในประเด็นด้านการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยร่วมกับการบูรณาการหลักสูตรเข้ากับ เนื้อหาสาระในรายวิชาต่าง ๆ ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่นี้ เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาของ ปรุทธิ์ บุญศรีตัน และคณะ (2564) เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสนศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า หลักสูตรควรเปิดกว้างให้ เขียนปริญญาบัตรเป็นภาษาอังกฤษได้และมีเนื้อหาพุทธธรรมประยุกต์ที่เน้นมิติทางสังคมอีกด้วย และยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตตามหลักปรัชญา การศึกษาทางพระพุทธศาสนา ของ พิมลพรรณ เพชรสมบัติ พระมหาชุตีภัก อภินนโท และ อธิพงษ์ เพชรสุทธิ (2558) ที่ได้เสนอแนะว่าคณะหรือผู้บริหารหลักสูตรควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความ เป็นปัจจุบัน ทันสมัย เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมโดยมุ่งเน้นพัฒนาให้ผู้ศึกษามี ความรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตัดสินใจได้ฉับไวและมั่นใจยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบล เจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ของ พระสมุห์ธีรพล อคคปณฺโญ (วิริยะกิจสุนทร) (2564) ที่พบว่า พระสงฆ์ยังขาดทักษะในสอนที่เน้นการนำเอาธรรมะไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับเยาวชน รวมทั้งการสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนการสอน เช่น บอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมนั้นยังไม่ เพียงพอ และยังให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดหาเทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนการสอน ตลอดจนถึง แสวงหาความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ ในการพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนเพิ่มเติม

ส่วนผลการศึกษาที่พบว่าผู้ใช้บัณฑิตรับรู้ถึงความรอบรู้ในศาสตร์และความรอบรู้ทั่วไปของ บัณฑิตมากกว่าตัวบัณฑิตเองนั้น อาจเป็นเพราะบัณฑิตส่วนมาก จะเป็น perfectionism คือการ

ตั้งเป้าหมายหรือคาดหวังผลสำเร็จของการปฏิบัติงานที่ถูกต้องสมบูรณ์ไม่มีผิดพลาดดังที่ตั้งเป้าไว้ รวมถึงความรอบรู้ทางวิชาการและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งแตกฉาน แต่เมื่อได้ลงมือปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงกลับพบว่ายังมีข้อผิดพลาดอยู่บ้าง ไม่สมบูรณ์หรือสำเร็จดังที่คาดหวังไว้ หรือเมื่อมีคำถามทางวิชาการหรือองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ยังรู้สึกที่ไม่สามารถอธิบายให้ผู้อื่น เข้าใจได้อย่างถ่องแท้ จึงรู้สึกตนเองยังมีความรอบรู้ไม่เพียงพอ ในขณะที่ผู้ใช้บัณฑิตกลับมองว่าผลการปฏิบัติงานและองค์ความรู้ของบัณฑิตนั้นเกินความคาดหมายไว้ อันเนื่องจากการที่เป็นบัณฑิตใหม่ ประสบการณ์การทำงานยังน้อย แต่ผลปฏิบัติงานกลับทำได้ดีกว่าที่คาดไว้หรืออาจดีกว่าผู้ที่มาปฏิบัติงานก่อนแล้ว รวมทั้งมีองค์ความรู้ทางหลักธรรมพระพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งและรอบด้านจนกระทั่งสามารถอธิบายได้มากกว่าบุคคลอื่นที่มีได้ศึกษาจากมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา ซึ่งลักษณะการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำของบัณฑิตนี้ ตรงกับทฤษฎีความสมบูรณ์แบบ (Perfectionism Theory) ของ Hewitt & Flett (1991) ซึ่งทฤษฎีนี้มี รูปแบบสำคัญ 2 ประการคือ การตั้งมาตรฐานสูงต่อตนเอง (Self-oriented perfectionism) และ ความรู้สึกที่ผู้อื่นคาดหวังสูงจากตนเอง (Socially prescribed perfectionism) นั้นหมายความว่าบัณฑิตมักมองตนเอง “ยังไม่ดีพอ” แม้ผลงานจะอยู่ในระดับสูง เพราะมุ่งเปรียบเทียบกับอุดมคติหรือความคาดหวังที่ตั้งไว้ ดังนั้นบัณฑิตจึงมักมองไม่เห็นความสามารถแท้จริงของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เมธาวิ สารทอง (2565) เรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความคิดว่าตนเองด้อยความสามารถของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่พบว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำของรัฐที่มีผลการเรียนดีเยี่ยมจนผ่านการคัดเลือก ยังอาจประสบภาวะ คิดว่าตนเองบกพร่องด้านความสามารถ (Imposter Syndrome) เนื่องจากมีบุคลิกภาพที่ต้องการความสมบูรณ์แบบสูง มีการประเมินคุณค่าในตนเองต่ำ และมีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ เข้ากันกับผลการศึกษาของ นุจมีย์ แวมูซอ และ อารยา ผลธัญญา (2568) เรื่อง อิทธิพลของลักษณะ ยึดติดความสมบูรณ์แบบต่อภาวะการคิดว่าตนเองไม่เก่งของนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยมีความ เมตตาต่อตนเองเป็นตัวแปรส่งผ่าน ที่แสดงให้เห็นว่า การยึดติดความสมบูรณ์แบบสัมพันธ์กับ ภาวะการคิดว่าตนเองไม่เก่งของบัณฑิตผ่านตัวส่งผ่านของการเมตตาต่อตนเอง ดังนั้นจึงควรส่งเสริม คุณลักษณะความเมตตาต่อตนเองแก่นักศึกษาต่อไป

จากผลการศึกษาที่พบว่าบัณฑิตมีพุทธอัตลักษณ์ด้านมีระเบียบวินัย ความรักสามัคคี และ จิตอาสาต่อสาธารณชนในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรได้กำหนดเนื้อหาหรือกิจกรรมเสริม หลักสูตรที่มุ่งเสริมสร้างพุทธอัตลักษณ์ให้เป็นไปตามคตินิยมของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์” อันสื่อให้เห็นถึงเป้าหมายของกระบวนการและกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มุ่งเน้น ปลุกฝังพุทธอัตลักษณ์ในมิติเชิงพฤติกรรมอันสะท้อนคุณลักษณะของ “ต้นแบบพุทธชน” ตรงกับ แนวคิดการออกแบบหลักสูตรและการเรียนรู้แบบย้อนกลับ หรือ Backward Design ที่เน้นผลลัพธ์ เป็นฐาน ของ Grant Wiggins และ Jay McTighe (2005) ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) ระบุ ผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Identify Desired Results) 2) กำหนดหลักฐานของการเรียนรู้ (Determine Acceptable Evidence) และ 3) วางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ (Plan Learning Experiences and

Instruction) สอดรับกับงานวิจัยเรื่อง การออกแบบชุดการสอนงานพื้นฐานอาชีพสำหรับครู โดยการออกแบบการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) ของ สุภาพร บางใบ จิตราทิพย์ บุญพิทักษ์ และ อภิชาติ สุวรรณชื่น (2568) ซึ่งพบว่า การใช้แนวคิด Backward Design สามารถส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและสร้างความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นไปได้ในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัย ของ พุทธชาติ ชุมแวงวาปี และ ลัดดา ศิลาน้อย (2011) เรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) เรื่องชีวิตสุขีตามวิถีพอเพียงด้วยการสอนแบบเปิด (Open Approach) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศึกษาศาสตร์) ระดับประถม ที่พบว่า ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เข้ากันกับผลการศึกษาเรื่อง ผลการใช้หน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) โดยใช้การสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของ อนุพงษ์ ชุมแวงวาปี และ อังคณา ตุงคะสมิต (2011) ที่พบว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้และมีเจตคติทางบวกในระดับมากที่สุดอีกด้วย นอกจากนี้ทฤษฎีของ Backward Design ของ Grant Wiggins และ Jay McTighe แล้ว การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนายังตรงกันกับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบหลักการและเหตุผลของไทเลอร์ Tyler's Rationale ของ Ralph W. Tyler (1949) ว่าการพัฒนาหลักสูตรต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลอย่างชัดเจน เป็นไปในแนวเดียวกับผลการศึกษาของ ปกาพันธ์ เพชรน้อย และ ประกาศ ปานเจียง (2025) เรื่อง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาสาระการเรียนรู้การพัฒนาสังคม วิชาการเงินเพื่อชีวิต 2 ระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง โดยใช้รูปแบบของไทเลอร์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผลการประเมินในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากและสูงกว่าเกณฑ์ตัดสินในทุก ๆ ด้าน สอดรับกับผลการวิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ของ กรวรรณ อบสุวรรณ และคณะ ซึ่งพบว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลทดสอบทางการศึกษา และผลประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีผลประเมินสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้อีกด้วย

5.2.2 รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม: B.A.L.I. Model

ผลจากการศึกษาวิจัยที่ได้สร้างรูปแบบ B.A.L.I. Model ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) 2) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต (Application of Dhamma) 3) ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Leading for Information) และ 4) ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม (Inspired Role

Model) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือรากฐานสำคัญขององค์ประกอบอื่นที่ตามมา เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นรากฐานของสังคมที่สงบสุข หากมีความรอบรู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหลักธรรมแล้วย่อมเป็นเครื่องมือในการนำไปปฏิบัติและบอกต่อจนถึงเป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีได้ในสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต, 2564) ที่ชี้ว่าการศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาคนต้องเริ่มจากความเข้าใจในหลักธรรม (ปัญญา) นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ (ศีล สมาธิ) และกลายเป็นแบบอย่างแก่สังคม (กัลยาณมิตร) เข้ากันกับบทสรุปข้อคิดความเห็นของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) เรื่อง การศึกษาแนวพุทธ: แนวคิด สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) พัฒนามนุษย์ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ของ ภทรร ภิญโญพิชญ์ (2568) ที่สรุปได้ว่า การศึกษาต้องทำหน้าที่ “นำสังคม” ทั้งนี้ การศึกษาแนวพุทธเป็นกระบวนการบูรณาการส่งเสริมมนุษย์ให้มีความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับสิ่งแวดล้อม จิตใจมั่นคงด้วยสมาธิ และมีปัญญามองเห็นคุณค่าแท้จริงของชีวิต เพื่อสร้างสังคมที่ดีงามก้าวหน้าด้วยเมตตาและปัญญาไปพร้อมกัน ซึ่งตรงกับผลการศึกษาเรื่อง พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง ของ อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง (2559) ที่กล่าวว่า การพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ตามหลักพุทธจิตวิทยา และพุทธธรรมศึกษา ต้องมุ่งพัฒนา “ความรู้ - คุณธรรม - ปฏิบัติ” อย่างเป็นองค์รวม (holistic development) และยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของ ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์ เรื่อง พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง ที่กล่าวว่า การพัฒนาตามหลักข้อธรรมพื้นฐาน เช่น ศีล 5 เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้งด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและด้านปัญญา นอกจากความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นฐานในการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว รูปแบบ B.A.L.I. Model ยังมุ่งการเน้นพัฒนาความสามารถในการเผยแพร่ธรรมะ (Leading for Information) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “ศาสนทูตเชิงรุก” (active missionary) ของ พระพรหมบัณฑิต (2565) ที่กล่าวว่า มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาต้องผลิตบัณฑิตซึ่งไม่เพียงรู้ธรรม แต่ต้องสามารถสื่อสารธรรมะอย่างมีพลังและเข้ากับยุคดิจิทัลได้

B.A.L.I. Model มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในลักษณะของปฏิจจสมุปบาทแห่งการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ กล่าวคือ ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy) เป็นพื้นฐานทางปัญญาเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (Application of Dhamma) และพัฒนาต่อเป็นความสามารถในการเผยแพร่หลักธรรมสู่ผู้อื่น (Leading for Information) อันนำไปสู่ผลลัพธ์สูงสุดคือการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมของชุมชนและสังคม หรือ “ต้นแบบพุทธชน” (Inspired Role Model) เป็นวงจรการพัฒนาที่เข้ากันกับแนวคิดการพัฒนาทั้ง “ภายใน-ภายนอก” ของพระพุทธศาสนาตามความเห็นของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2564) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทั้ง “ภายใน-ภายนอก” มาจากหลัก ภาวนา 4 คือ กายภาวนา พัฒนากายให้จัดการกับสิ่งภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี เช่น การใช้เทคโนโลยี ศีลภาวนา พัฒนาพฤติกรรมและความสัมพันธ์กับภายนอก คือสังคมสิ่งแวดล้อม จิตภาวนา พัฒนาจิตใจให้มั่นคง เข้มแข็ง และมีคุณภาพ และปัญญาภาวนา พัฒนาความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริงของสรรพสิ่ง ซึ่งสนับสนุนโดยผลการศึกษาของ วรินทร์ จินตวงศ์ (2023) เรื่อง การพัฒนาปัญญาภายใน : แนวคิดและการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่พบว่า การพัฒนาปัญญาภายใน มีเป้าประสงค์มุ่งเน้นพัฒนาความฉลาดเชิงปฏิบัติ ความฉลาดเชิงสร้างสรรค์ และความฉลาดเชิงวิเคราะห์ ด้วยการบูรณาการหลักปัญญาพละ วิริยะพละ อนวัชชพละ

และ สังคหผละ เป็นพลังเพื่อขับเคลื่อนให้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาภายในทางด้านจิตวิญญาณ และความฉลาดทางด้านอารมณ์ เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของสังคมต่อไป

5.2.3 ผลของรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

จากผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม หรือ B.A.L.I. Model พบว่า ผลประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวชี้วัด สะท้อนถึงประสิทธิผลของกระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ผ่านองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน สามารถหล่อหลอมและเสริมสร้างคุณลักษณะของนักศึกษาในการเป็น “บุคคลต้นแบบ” ของสังคม ได้จริงในบริบทของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาอย่างเป็นระบบแบบองค์รวม ทั้งด้านความรู้ การประยุกต์ใช้ การสื่อสารธรรมะ และการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาดนตามแนวพุทธที่เน้นการเรียนรู้เชิงปัญญาและการปฏิบัติควบคู่กัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด จิตวิทยากลุ่มเกสทอลต์ (Gestalt Psychology) ซึ่งเน้นการมองมนุษย์แบบองค์รวม ไม่แยกส่วน (จินดาร์ตัน โพรธีน็อก, 2557) ตรงกับ Holistic Learning Theory ของ Andrew P. Johnson (2023) ที่เสนอว่ากระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่แค่การสะสมองค์ความรู้หรือทักษะแยกชิ้นเป็นชิ้น แต่เป็นกระบวนการที่พัฒนาผู้เรียนทั้งคน (whole person) โดยครอบคลุมมิติทางปัญญา อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และร่างกาย สอดรับกับแนวคิดของ ประภาภัทร นิยม ผู้ก่อตั้งโรงเรียนรุ่งอรุณ ที่จัดการศึกษาด้วยแนวคิดการศึกษาแบบองค์รวมเชิงพุทธ โดยสรุปเป็น 3 คำเรียงง่ายคือ Head Hand และ Heart หมายถึงการเรียนการสอนที่มีครบทั้งมิติความรู้ ทักษะ และ “คุณค่า” หรือ “ประโยชน์” ผ่านกิจกรรมและแผนการสอน (ครูหัวใจใหม่, ออนไลน์) สอดรับกับการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนา มนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ของ ญัฐชยา จิตภักดี สุวิน ทองปั้น และ จรัส ลีภา พบว่า การพัฒนา มนุษย์ต้องพัฒนาทั้งกายกับจิตไปพร้อมกันจึงจะเกิดความสุข ผลักพุทธจริยศาสตร์การพัฒนา มนุษย์ ได้แก่ หลักาวนา 4 คือ 1) กายภาวนา การสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้วยการตั้งมั่น พากเพียร ใช้สติ สมาธิ และปัญญา 2) สีสภาวนา การพัฒนาความประพฤติให้เกิด ระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) จิตภาวนา การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มีคุณภาพ และมีศักยภาพ และ 4) ปัญญาภาวนา การเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ทันโลกและชีวิตตามสภาวะการณ ทำตนให้ รอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

จากผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวชี้วัดนั้นได้แสดงให้เห็นถึงความเหมาะสม และประสิทธิผลของ B.A.L.I. Model ที่สามารถปลูกฝังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจิตใจและเสริมสร้างความมั่นใจในการเป็นชาวพุทธตัวอย่างในการดำเนินชีวิต ตลอดจนจนถึงปลูกจิตสำนึกของ นักศึกษาให้เห็นคุณค่าของตนเองในฐานะผู้นำที่มีจริยธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนา พุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะได้ทำการทดลองกับ นักศึกษาในสถานศึกษาบริบทของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักสูตรมีการบูรณาการวิชาการ

เข้ากับหลักธรรมและมีวิชาเฉพาะทางด้านความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนาพร้อมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอีกด้วย ประกอบกับด้วยนักศึกษาที่เป็นช่วงวัยและสถานะแห่งการแสวงหาความรู้ การทดลองนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติใช้ในชีวิต การค้นหาตัวตน การต้องการได้รับการยอมรับจากสังคมรอบตัว การต้องการแสดงออกซึ่งความสามารถ และการแสดงออกความเป็นตัวตนที่เปลี่ยนแปลงสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2545) ที่กล่าวว่าการศึกษาตามแนวพุทธมุ่งเน้นให้เกิด “ความเข้าใจ – นำไปปฏิบัติ - เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตนและสังคม” อย่างเป็นลำดับ นั่นคือการที่ผู้เรียนเกิดปัญญาจากการเรียนรู้ยอมพัฒนาเป็นคุณธรรมภายในแล้วสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง การศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ของ พระปลัดสุรเชษฐ์ สุรเชฎฐ (2561) ที่พบว่า การพัฒนาความเป็นมนุษย์ด้วยการศึกษาตามแนวพุทธ เป็นการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม คือการพัฒนากาย จิต ความคิด และปัญญา เป็นการศึกษานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการ คือ ศึกษาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สู่การเป็นแนวทางปฏิบัติต่อผู้อื่น ส่งต่อสู่วิถีชีวิตผู้คนในสังคม คล้ายคลึงกับการศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนเชิงพุทธ ของ พระพิทักษ์ คุณารุกโข (ใจคง) (2565) ที่พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนเชิงพุทธต้องมีคุณภาพทั้งชีวิตมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก

นอกจากนั้น จากผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวชี้วัด แสดงให้เห็นว่า B.A.L.I. Model เป็นการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แบบองค์รวมที่สามารถเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะนักศึกษาเชิงจิตสำนึกและพฤติกรรมได้จริง ซึ่งเข้ากับแนวคิดการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงของ Jack Mezirow (1991) ผู้เสนอทฤษฎี Transformative Learning ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงมิใช่เพียงการเพิ่มพูนความรู้ แต่เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด (frame of reference) ผ่านการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (critical reflection) และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น กระบวนการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ในงานวิจัยครั้งนี้มีลักษณะของกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ศึกษาและพิจารณาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควบคู่กับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่มและการปฏิบัติจริงในบริบทของสังคม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ในคุณค่าของหลักธรรมและปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผลการประเมินที่อยู่ในระดับสูงในด้านการประยุกต์หลักธรรมในการดำเนินชีวิตและด้านบทบาทต้นแบบทางสังคม จึงสะท้อนถึงกระบวนการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ก่อให้เกิด “การรู้แจ้งภายใน” สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง ของ อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง (2016) ที่เสนอว่า การพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งกายและใจควรเริ่มจากการตระหนักรู้ตนเอง (awareness) และสังเกตตน (self-observation) จนก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมโดยไม่ต้องอาศัยการควบคุมจากภายนอก ด้วยกระบวนการพัฒนากาย คีล จิตใจ และปัญญา

สอดคล้องกับงานวิจัย ของ มนัสชนก เมืองเงิน (2564) เรื่อง รูปแบบการพัฒนางานองค์กรประสิทธิภาพสูงตามแนวพุทธจิตวิทยามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งพบว่า กระบวนการฝึกฝนทางจิตและปัญญาอย่างมีระบบผ่านการประยุกต์หลักพุทธธรรมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวกในระยะยาว เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ ของ จำรัส บุคดาพงษ์ และ นพรัตน์ ศิลากุล (2563) พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันมีผลเชิงบวกต่อตนเองอย่างรอบด้าน ทั้งครอบครัว สังคม เพื่อนฝูง พฤติกรรม ค่านิยมและความลึกซึ้งในหลักธรรม ทั้งช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยงและเพิ่มความรับผิดชอบในหมู่นักศึกษาอีกด้วย

อีกประเด็นหนึ่ง ผลการประเมินที่อยู่ในระดับสูงสุดสะท้อนว่า B.A.L.I. Model ไม่เพียงพัฒนาผู้เรียนในระดับปัจเจก แต่ยังสร้างผลเชิงสังคมในแง่ของการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้นแบบพุทธชนของสังคม (Inspired Role Model) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในการประเมิน ในบทบาทภาวะผู้นำทางจริยธรรม มีความเข้าใจคุณค่าแห่งธรรมะ และมีแรงบันดาลใจในการร่วมสร้างสังคมที่ดี ทั้งหมดนี้แสดงถึงการหล่อหลอมพุทธอัตลักษณ์ภายในอย่างแท้จริงผ่านพุทธอัตลักษณ์ที่เข้มแข็งและส่งต่อพุทธอัตลักษณ์สู่สังคม สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมของ Albert Bandura (1971, 1977) ซึ่งเสนอทฤษฎี Social Learning Theory โดยอธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลสามารถพัฒนาได้ผ่านกระบวนการสังเกต การเลียนแบบ และการเรียนรู้จากบุคคลต้นแบบ (role model) ในบริบทของการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ กิจกรรมที่เน้นการสร้างแรงบันดาลใจ การถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือการส่งเสริมให้นักศึกษาแสดงบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรม ล้วนเป็นกลไกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านแบบอย่างทางสังคม เมื่อผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างของบุคคลที่มีคุณลักษณะทางพุทธธรรมและมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ต่อสังคม ย่อมเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะดังกล่าว ซึ่งสะท้อนว่ากระบวนการพัฒนาที่ใช้ในงานวิจัยสามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางคุณธรรมของสังคมอันเป็นแนวทางสำคัญในการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมครบถ้วน เข้ากับปณิธานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (2564) ที่ว่า “มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนากระบวนการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ” เป็นไปตามหลักธรรมกถาณมิตรในพระพุทธศาสนา ข้อที่ว่า ภวานियो ผู้มีธรรมะย่อมเป็นที่น่าเจริญใจและยกย่องด้วยความเป็นผู้ทรงความรู้และภูมิปัญญา ทั้งยังเป็นผู้ที่ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาเป็นแบบอย่างและเป็นแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564) สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างแรงจูงใจตามหลักพระพุทธศาสนา ของ กนกรัตน์ศิริ ทวีสุข และ พญ.กรองกาญจน์ แก้วขัง (2559) ที่กล่าวว่า การสร้างแรงจูงใจตามหลักพุทธธรรม เป็นการสร้างพลังใจให้กับตนเองและคนรอบข้าง ด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นเครื่องมือสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้น

เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษา เรื่อง ผู้นำที่ดีตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของ พระมหาเกรียงไกร ฐิตวิโร (2566) เสนอว่า การเป็นผู้นำที่ดีนั้นต้องเกิดจากการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนตามหลักธรรม มีมาตรฐานทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับมิติด้าน การครองตนครองคน และครองงาน นอกจากนี้ ยังเห็นไปในแนวทางเดียวกับผลการศึกษา เรื่อง กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบ ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ ของ ภาวิณี ภาพันธ์ (2519) ที่พบว่า บุคคลต้นแบบล้วนมีจิตใจเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายใน ไม่ขึ้นกับสิ่งแวดล้อมภายนอก และการเปลี่ยนแปลงภายในต้องอาศัยหลักธรรม ศรัทธา และการปฏิบัติจริง เพื่อสร้างความหมายใหม่ที่นำไปสู่การพัฒนาตนในทางที่ดีจนเป็นบุคคลต้นแบบของสังคม

ถึงกระนั้นก็ตาม การพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ตาม B.A.L.I. Model ยังต้องอาศัยการบูรณาการร่วมระหว่างภาคการเรียนการสอน กิจกรรมนักศึกษา และการปฏิบัติธรรมจริงในชีวิตประจำวัน หากมีการนำไปใช้ในสถาบันอื่น ๆ หน่วยงานของรัฐและเอกชน หรือ ชุมชน อื่น ๆ จำต้องปรับให้สอดคล้องกับบริบทของนักศึกษา สถาบัน หน่วยงาน และชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

5.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม” คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติมซึ่งได้จากผลการวิจัยครั้งนี้ โดยสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมภาคปฏิบัติ การอบรมเชิงประสบการณ์ และการใช้สื่อดิจิทัลเผยแพร่ธรรมะร่วมด้วย โดยการประยุกต์ใช้รูปแบบให้เหมาะสมตามบริบท เพื่อให้พุทธอัตลักษณ์ของนักศึกษามีความมั่นคงและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

2) ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการสร้าง “พุทธชนต้นแบบ” สู่สังคม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การประยุกต์ใช้หลักธรรม และการเผยแพร่หลักธรรมด้วยภาษาสมัยใหม่ที่เหมาะสม

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

1) ควรมีการประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผน กิจกรรม ขั้นตอน จัดกิจกรรม และประเมินผล โดยมุ่งเป้าหมายเป็นสำคัญ

2) ควรมีการเลือกหลักธรรมและกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การศึกษาผลกระทบระยะยาวของการพัฒนาอัตลักษณ์ผ่านกระบวนการ B.A.L.I. Model นี้ เพื่อยืนยันประสิทธิผลและขยายผลสู่ระดับประเทศได้อย่างมั่นคง

2) ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการทดลองใช้รูปแบบ B.A.L.I. Model ในสถานศึกษาอื่น ๆ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ตลอดจนถึงในระดับชุมชน

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวงมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565. (31 มีนาคม 2565). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนที่ 20 ก, หน้า 12-27.
- ครูบ้านนอก.คอม. (2565). *หน้าที่ชาวพุทธ*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.kroobannok.com/90031>
- ครูหัวใจใหม่. (ออนไลน์). *หลักคิดลึกซึ้งของ Holistic Learning ที่บอกเราว่าชีวิตคือการเรียนรู้*. สถาบันอาศรมศิลป์. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2568 จาก <https://holisticteacher.co/?p=735>
- จักรพงษ์ แผ่นทอง. (2562). *การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม*. สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://krujakkramong.com/หาความเชื่อมั่นของแบบส/>
- จักรพงษ์ สายหงส์, ชญานิน แพทย์วงศ์, วรวัฒน์ เจียมภิรมย์สุข และ วิวรรณ ไวยศยะวรรณ. (2007). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกลุ่ม*. สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://project.astyleplus.net/index.html>
- จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระถนิต วฑฒโน. (2561). *ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, 6(ฉบับพิเศษ), 527-538.*
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2556). *บทความพิเศษ ปฏิจสงมฺพบาท. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 20(1): 75-98.*
- จินดารัตน์ โปธิ์นอก. (2557). *การศึกษาแบบองค์รวม*. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2567 จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=การศึกษาแบบองค์รวม-๒๔-๒๕-๒๖>
- จินดาวงค์ ว. (2023). *การพัฒนาปัญญาภายใน : แนวคิดและการประยุกต์หลักพุทธธรรม. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6(2), A127-A135.* สืบค้น จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jidir/article/view/260227>
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2550). *คนกับอัตลักษณ์*. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ชญาดา เข้มเพชร, พระมหาบุญเลิศ อินทปถโย, และบุษกร วัฒนบุตร. (2563). *การพัฒนาผู้นำต้นแบบในสังคมไทย. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(4), 38-50.* <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/245625/166161>
- ณัฐชนันตร์ อยู่สีมารักษ์. (2557). *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร*. *ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ดิเรก ฤกษ์ห่อราย. (2543). *ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม*. ในเอกสารการสอนชุดวิชา คหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ทวีสุข ก., & แก้วขัง พ. (2018). Motivation Concept in Buddhism. *Journal of Educational Review Faculty of Education in MCU*, 3(3), 147–156. retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/view/144447>
- ทิพย์สุดา สมณา และคณะ. (2560). แนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 1. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(3), 460-477.
- เทพพร มังธานี. (2564). อิทัปปัจจยตาทางจริยศาสตร์. *วารสารปณิธาน*, 17(1): 119-142.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2550). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : บริษัท วี อินเทอร์เน็ต.
- นงลักษณ์ เรือนทอง. (2550). *รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล*. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นวรรตน์ กังเม้ง. (2562). *อัตลักษณ์ของบัณฑิตในโลกหลังสมัยใหม่นิยม*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- นัทธนัย ประสานนาม. (2545). การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ในนวนิยายเรื่องเสียงเพรียกจากท้องน้ำ ของประทีป ชุมพล. *วารสารมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 4(1) กันยายน 2545.
- นำชัย ทนุผล. (2538). *การวางแผนและการประเมินผลโครงการ*. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2561). ปฏิจจสมุปบาท : ขั้นตอนการรู้แจ้งความจริงของพระพุทธเจ้าและการปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคม. *วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์*, 4(1), 89-104.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2549). *ปฏิจจสมุปบาท*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญมี แทนแก้ว. (2560). *พระพุทธศาสนากับปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเม็ดทรายพรินต์ติ้งส์.
- บุญศรีตัน ป., ราชวัตร ส., แสนบุตร แ., & ใจไผ่ ป. (2021). การพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. *วารสารปณิธาน*, 17(2), 285–317. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/article/view/255973>
- บุตดาพงษ์ จ., & ศิลากุล น. (2020). การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการครองตนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร. *พุทธมัตต์*, 5(2), 61–68. สืบค้น จาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm/article/view/241995>
- ประชุม รอดประเสริฐ. (2539). *การบริหารโครงการ*. กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2544). *การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในวาทกรรมอัตลักษณ์*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ฝนวันจันทร์ ศรีจันทร์. (2543). *การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนในเมืองประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาเมืองประวัติศาสตร์พินาย*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์ ธีรสกโก และ ปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2560) . อุตลักษณ์การท่องเที่ยวทาง
พระพุทธศาสนา: ตัวชี้วัดและแนวปฏิบัติ เพื่อความยั่งยืนตามวิถีพุทธ. *วารสารบัณฑิตศึกษา
ปริทรรศน์*, 13 (ฉบับ พิเศษ), 256-267. [http://gjn.mcu.ac.th/wp-
content/uploads/2018/05/022-พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์-ธีรสกโก-และคณะ.pdf](http://gjn.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2018/05/022-พระครูสังฆรักษ์อนุรักษ์-ธีรสกโก-และคณะ.pdf)
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2555). *พุทธวิถีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2545). *สู่การศึกษาแนวพุทธ*. ญาณเวศกวัน. สืบค้นจาก
[https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/towards_education_in_bu
ddhism.pdf](https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/towards_education_in_buddhism.pdf)
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2548). *ธรรมบุญชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระปลัดระพี พุทธิสารโร, ดิเรก ต่วงลอย และ มัลลิกา ภูมธน ต่วงลอย. (2561). พุทธศาสนาเถรวาท
: อุตลักษณ์ชาติพันธุ์ และการคงอยู่ของ “แซมรกรอม” ในเวียดนาม. *วารสารโพธิวิชัย*, 2(1),
21-41.
- พระปลัดสุรเชษฐ์ สุรชฎาฐ์. (2018). การศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์. *Journal of Institute of
Trainer Monk Development*, 1(2), 81-92.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2545). *การศึกษา ฉบับง่าย (Education Made Easy)*. วัต
ญาณเวศกวัน. สืบค้นจาก
https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/education_made_easy.pdf
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2564). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 55 (ฉบับ
ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ครั้งที่ 24). สืบค้นจาก
https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/583
- พระพรหมบัณฑิต. (2565). *บทบาทและทิศทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกระแสสังคมโลกที่
เปลี่ยนไป*. ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. สืบค้นจาก
<https://tncdb.org/2024/09/09/บทบาทและทิศทางในการเผย/>
- พระพิทักษ์ คุณารโก (ใจคง). (2022). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนเชิงพุทธ. *วารสารวิจัย
วิชาการ*, 5(2), 285–296. <https://doi.org/10.14456/jra.2022.50>
- พระมหาชาญ โชติญาณพล. (2558). *อตุลลักษณ์วัดไทยในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการท่องเที่ยวชั่ว
ของนักท่องเที่ยวต่างชาติ*. บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต. สาขาการตลาด. มหาวิทยาลัยสยาม.
- พระสมุห์ธีรพล อคคปญโญ (วิริยะกิจสุนทร). (2564). *การเสริมสร้างอตุลลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่
เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี*. สารนิพนธ์
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อินทวิโส พ., สิริบรมธาตุพิทักษ์ พ., พุทธอาสน์ พ., & ลาพิงค์ อ. (2019). พระพุทธศาสนากับการ
สร้างอตุลลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 10(2). สืบค้น จาก
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/167324>
- พิบูล ชัชวานิชย์. (2567). ทางสายกลางแห่งปฏิจสมุปบาท. *วารสารสถาบันพอดิ*, 1(1), 54-68.

- พิมลพรรณ เพชรสมบัติ, พระมหาชุตีภัก อภินันโท และ อธิพงษ์ เพชรสุทธิ. (2558). *การพัฒนาหลักสูตร
ครุศาสตร์บัณฑิตตามหลักปรัชญาการศึกษาทางพระพุทธศาสนา*. พระนครศรีอยุธยา: คณะครุ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สืบค้นจาก
file:///C:/Users/New/Downloads/KC5408009.pdf
- พุฒินชัย อูสาพรหม. (2561). *ความหมายของรูปแบบ*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567 จาก
<https://puttitanachai.blogspot.com/2018/03/model.html>
- พุทธชาติ ชุมแวงวาปี, & ลัดดา ศิลาน้อย. (2011). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward
Design) เรื่องชีวิตสุขีตามวิถีพอเพียงด้วยการสอนแบบเปิด (Open Approach) ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศึกษาศาสตร์) ระดับประถม.
Journal of Education Khon Kaen University (Graduate Studies Research), 5(1),
101-109.
- พุทธทาสภิกขุ. (2519). *ธรรมบรรยาย ระดับมหาวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระนคร.
- กมล พ. (2022). อัตลักษณ์พระอรหันต์ในพุทธปรัชญา. *พุทธมัตต์*, 7(1), 133–144. สืบค้น จาก
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm/article/view/247701>
- ภัทรธร ภิญโญพิชญ์. (2568). *การศึกษาแนวพุทธ: แนวคิด สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต)
พัฒนามนุษย์ด้วย ศิล สมาธิ ปัญญา*. หอจดหมายเหตุ พุทธทาส อินทปัญโญ. สืบค้นจาก
<https://main.bia.or.th/buddhist-education/>
- ภาพันธุ์ ภ. (2019). กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบ ในการดำเนิน
ชีวิตเชิงพุทธ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 15(1), 55–66. สืบค้น จาก
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JGSR/article/view/174748>
- มนตรี อินตา. (2556). *พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านเบญจธรรมของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเชียงใหม่*. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. (2567). *งานทะเบียนและวัดผล*. รายงานผล
การดำเนินงาน ประจำปีการศึกษา 2566.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2564). *วัตถุประสงค์ / ปณิธาน*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2568 จาก
<https://www.mbu.ac.th/about/post-2630/>
- เมธาวิ สารทอง. (2565). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความคิดว่าตนเองด้อยความสามารถของนักศึกษาระดับ
ปริญญาตรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คลังปัญญาจุฬาฯ.
สืบค้นจาก <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2022.538>
- โมสินี ., เขียวสุข ส., & ปิ่นลำ จ. (2025). การบูรณาการหลักพุทธธรรมในฐานะเป็นปัจจัยแห่งการ
พัฒนาตนของบุคคลต้นแบบในจังหวัดลำปาง. *มจร ล้านนาวิชาการ*, 14(1), 34–44. สืบค้น
จาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal/article/view/279324>
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2544). *การประเมินโครงการแนวคิดแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรืองรอง กระพรม. (2563). *รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler)*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน
2567 จาก <https://ruangrong.blogspot.com/p/tyler.html>

- วรชัย ทองไทย. (2563) ศิล 5. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://www.theprachakorn.com/newsDetail.php?id=257>
- วรจินตนาลักษณ์ ร. . (2023). Buddhist Psychology for Self-Development. Journal of Paramita, 5(2), 307–318. Retrieved from <https://www.awut.org/ojs/index.php/paramita/article/view/219>
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับ. สารานุกรมวิชาชีพอครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. หน้า 141 - 148.
- วิระคา สมสวัสดิ์. (2545). พลวัตสังคมผ่านสายตานิเทศการไทย : ทกลิปปีฉลาดชาย รมิตานนท์. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ. (2565). การศึกษาเปรียบเทียบการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือวิจัยด้วยเทคนิค IOC, CVR และ CVI. *รังสิตสารสนเทศ* 28(1), 169-192.
- แวมูชอน น., & ผลธัญญา อ. (2025). อิทธิพลของลักษณะยึดติดความสมบูรณ์แบบต่อภาวะการคิดว่าตนเองไม่เก่งของนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยมีความเมตตาต่อตนเองเป็นตัวแปรส่งผ่าน. *วารสารจิตวิทยาคลินิกไทย (Online)*, 56(2), 45–60. สืบค้น จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/tci-thaijclinicpsy/article/view/285003>
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2564). *หลักการศึกษามหาวิทยาลัย*. วัดญาณเวศกวัน. สืบค้นจาก <https://www.papayutto.org/th/book-content-index/467>
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 43. สืบค้นจาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=278
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. “*เบญจธรรม*” *ธรรมะ 5 อันเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเจริญก้าวหน้าและปลอดภัย เพิ่มพูนความดีแก่ผู้กระทำอย่างแท้*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/2119/iid/189038>
- สมโภช ธมมโภชโช/นาคสิทธิเลิศ พ., ดอกโธสง บ. & อินทปญโญ พ. (2017). พระสงฆ์ต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(4), 127–140. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/245632>
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2538). *ความรู้พื้นฐานสำหรับการประเมินโครงการทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2547). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- สาแก้ว อ. (2017). การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 6(2), 73–84. สืบค้น จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/253029>

- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2550). *อัตลักษณ์*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567 จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=อัตลักษณ์-๑๖-มิถุนายน-๒๕>
- สุจิตรา บุญรัตน์. (2546). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- สุรพงษ์ คงสัตย์, อธิชาติ ธรรมวงศ์. (2551). *การหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC)*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14329>
- แสง จันทร์งาม. (2530). *อริยสัจ 4*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ.
- หาญกิจรุ่ง อ. (2016). พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 1(2), 30–38. สืบค้น จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jbp/article/view/242942>
- อุปสอด ผ. (2021). พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 10(3), 1–17. สืบค้น จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/253709>
- อนาลัย พ. (2025). การศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 21(1), 180–192. สืบค้น จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JGSR/article/view/236000>
- อนุพงษ์ ชุมแวงวาปี, & อังคนา ตุงคะสมิต. (2011). ผลการใช้หน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) โดยใช้ในการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *Journal of Education Khon Kaen University (Graduate Studies Research)*, 5(1), 148-154.
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ (Identity) : การทบทวน ทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อภิวัฒน์ โพธิ์สาน. (2551). *พุทธศาสตร์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อีโคโนมี. (2025). *RALPH W. ไทเลอร์: ชีวิตประวัติรูปแบบหลักสูตรและผลงานอื่น ๆ*. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2568 จาก <https://thai.sperohope.com/ralph-w-tyler-biograf>
- อัฟกอล อาแว, จันทรา โอระสะ, บุษอรี ลือโมะ และ นุรุลสุสนา ปารามัล. (2566). การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. *วารสารนวัตกรรมกรรมการเรียนรู้และเทคโนโลยี*, 3(1), 83-92. retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JLIT/article/view/261588/177596>
- Antonelli, G. A. (1972). Ralph W. Tyler: The man and his work. *Peabody Journal of Education*, 50(1), 68–74. <https://doi.org/10.1080/01619567209537889>
- Baltes, P. B. (1987). Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23(5), 611–626. สืบค้นจาก https://www.imprs-life.mpg.de/25277/022_baltes_1987.pdf
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, *84*(2), 191–215.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York, NY: Freeman.
- Bangbai, S., Bunpitak, J., & Suwanachuen, A. (2025). Designing Set of Basic Career Teaching Tasks for Teachers by Designing Instruction in Reverse (Backward Design). *SOCIAL SCIENCES RESEARCH AND ACADEMIC JOURNAL*, *20*(3), 73–88. retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/JSSRA/article/view/281444>
- Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly*, *17*(6), 595–616. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2006.10.004>
- Hewitt, P. L., & Flett, G. L. (1991). Perfectionism in the self and social contexts: Conceptualization, assessment, and association with psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology*, *60*(3), 456–470.
- Jeayalee, S. (2025). DEVELOPMENT OF A SYSTEMIC MANAGEMENT MODEL INTEGRATED WITH THE PARTICIPATORY MANAGEMENT APPROACH TO ENHANCE TEACHERS' ACTIVE LEARNING MANAGEMENT COMPETENCY AND INNOVATOR SKILLS AT BAN HAN SCHOOL UNDER THE SATUN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE. *Journal of Social Science and Cultural*, *9*(12), 193–206. retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/290223>
- Jitpakdee, N. ., Thongpan, S. ., & Leeka, J. . (2021). HUMAN DEVELOPMENT ACCORDING TO BUDDHIST ETHICS. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, *8*(2), 208–219. retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/247211>
- Johnson, Andrew. (2023). "Holistic Learning Theory: More than a Philosophy." *Journal of Contemplative and Holistic Education*, *1*(2), Article 3. DOI: <https://doi.org/10.25035/jche.01.02.03>
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Microsoft. (2025). Copilot (GPT-4). <https://copilot.microsoft.com/chats/rdG7RfqwkJPum7LmFHnuD>

- Muangngern, M., Srikrueadong, S., & Titichoatrattana, W. (2021). THE ORGANIZATIONAL HIGH PERFORMANCE DEVELOPMENT MODEL BASED ON BUDDHIST PSYCHOLOGY IN MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY. *Journal of Educational Review Faculty of Education in MCU*, 8(2), 131–145. retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/view/250959>
- Obsuwan, K., Manasin, J., Pudjeeb, C., Jariemphan, V., Zhang, W., & Art-in, S. (2025). EVALUATION OF SCHOOL-BASED CURRICULUM, MATHEMATICS LEARNING AREA OF A SECONDARY SCHOOL IN UDONTHANI PROVINCE USING TYLER CURRICULUM EVALUATION MODEL. *Journal of Education and Innovation*, 27(3), 92–108. <https://doi.org/10.71185/jeiejournals.v27i3.279453>
- Origin. (2566). มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรก ที่ถูกก่อตั้งขึ้นในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://exclusive.postjung.com/1517756>
- Ornstein, Allan C., & Hunkins, Francis P. (2016). Curriculum: Foundations, Principles, and Issues. retrieved from https://daneshnamehicsa.ir/userfiles/file/manabeh/francis_p_hunkins_allan_c_ornstein.pdf
- Partnership for 21st Century Skills. (2009). *Framework for 21st Century Learning*. retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED519462.pdf>
- Petchnoi, P., & Panjiang, P. (2025). การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาสาระการเรียนรู้การพัฒนาสังคมวิชาการเงินเพื่อชีวิต 2 ระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง โดยใช้รูปแบบของไทเลอร์. *The Journal of Institute of Trainer Monk Development*, 8(3), 463-478.
- Pralong Krutnoi . แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมิน. สืบค้นเมื่อ 21 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.gotoknow .org/ posts/453406>
- Siemens, G. 2005. Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology & Distance Learning*. สืบค้นจาก http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm
- Thidarat00. 2011. ทฤษฎีการพัฒนา. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2567 จาก <https://thidarat00.wordpress.com/2011/11/16/ทฤษฎีการพัฒนา/>
- Titavero, P. (2023). A GOOD LEADER ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF BUDDHISM. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(7), 315–325. retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/266370>
- Tyler, R. W. (1949). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. University of Chicago Press.
- UNESCO. (2023). *ICT competency standards for teachers: Policy framework*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

- Wiggins, G. P., & McTighe, J. (2005). *Understanding by design*. retrieved from Ascd. [https://books.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=N2EfKlyUN4QC&oi=fnd&pg=PR6&dq=Wiggins,+G.,+%26+McTighe,+J.+\(2001\).+Understanding+by+Design.&ots=grazp5TH1r&sig=QHjrjwyPvDa7qqNT5QUP4Qq3cgQ&redir_esc=y#v=onepage&q=Wiggins%2C%20G.%2C%20%26%20McTighe%2C%20J.%20\(2001\).%20Underst anding%20by%20Design.&f=false](https://books.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=N2EfKlyUN4QC&oi=fnd&pg=PR6&dq=Wiggins,+G.,+%26+McTighe,+J.+(2001).+Understanding+by+Design.&ots=grazp5TH1r&sig=QHjrjwyPvDa7qqNT5QUP4Qq3cgQ&redir_esc=y#v=onepage&q=Wiggins%2C%20G.%2C%20%26%20McTighe%2C%20J.%20(2001).%20Underst anding%20by%20Design.&f=false)
- Worachintanaluck, R. (2023). พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง. *Journal of Paramita*, 5(2), 307-318.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือการวิจัย
(แบบสอบถามเพื่อการวิจัย)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม”

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1. ศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 2. วิเคราะห์พุทธอัตลักษณ์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

แบบสอบถามเรื่อง อัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากปรัชญามหาวิทยาลัย คือ “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” อัตลักษณ์มหาวิทยาลัย คือ “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ”

คติพจน์ประจำมหาวิทยาลัย คือ “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์” โดยได้ทำการแบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 7 ด้าน ดังนี้

- ด้านที่ 1 ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม
- ด้านที่ 2 ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา
- ด้านที่ 3 ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป
- ด้านที่ 4 ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง
- ด้านที่ 5 ความมีระเบียบวินัย
- ด้านที่ 6 ความรู้รักสามัคคี
- ด้านที่ 7 มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาและโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับสถานะของท่าน

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

- 1 ผู้ใช้บัณฑิตของ มมร.วิทยาเขตล้านนา (หัวหน้าส่วนงาน/นายจ้าง/พี่เลี้ยง นศ.ฝึกงาน/ผู้ร่วมงาน/ ฯลฯ)
- 2 ศิษย์เก่าของ มมร.วิทยาเขตล้านนา รหัส 64-65-66

ตอนที่ 2 แบบวัดระดับความคิดเห็นพุทธอัตลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นหรือตามการประเมินตนเองของบัณฑิต เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

1	หมายถึง	ไม่ค่อยปรากฏให้เห็น
2	หมายถึง	ได้พบเห็นหรือได้รับรู้อยู่บ้าง นาน ๆ ครั้ง
3	หมายถึง	ได้พบเห็นหรือได้รับรู้อยู่บ่อยครั้ง
4	หมายถึง	ได้พบเห็นหรือได้รับรู้เป็นประจำ
5	หมายถึง	ได้พบเห็นหรือได้รับรู้จนเป็นที่ชื่นชมของคนอื่น

ด้านที่ 1 ความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม หมายถึง บัณฑิตได้พิจารณาประเมินความรู้ตนเองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสังเกตหรือประเมินบัณฑิตว่ามีความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง ตลอดจนจนถึงองค์ความรู้ด้านการปฏิบัติ การปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ข้อความด้านอัตลักษณ์	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
1. ด้านความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม					
1.1 บัณฑิตรู้หลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สำหรับการดำเนินชีวิต					
1.2 บัณฑิตรู้และเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ 10					
1.3 บัณฑิตรู้และเข้าใจวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนากรรมฐาน					
1.4 บัณฑิตรู้และเข้าใจหลักอริยสัจ 4 มรรค 8 เป็นอย่างดี					
1.5 บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักปฏิจาสมุปปาต และหลักธรรมขั้นสูงอื่น ๆ					

ด้านที่ 2 ความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา หมายถึง บัณฑิตมีองค์ความรู้ในหลักธรรมที่ได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติแล้ว มีความสามารถในการที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้หลักธรรมนั้น หรือแนวทางการปฏิบัตินั้นแก่ผู้อื่นได้

ข้อความคำถามด้านอัตลักษณ์	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
2. ด้านความสามารถในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนา					
2.1 บัณฑิตให้คำแนะนำผู้ร่วมงานด้านหลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ในการดำเนินชีวิตได้					
2.2 บัณฑิตให้ข้อเสนอแนะวิธีบำเพ็ญบุญที่ต้องแก่คนอื่นได้					
2.3 บัณฑิตสามารถชี้แนะวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนาแก่ผู้อื่นได้					
2.4 บัณฑิตสามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และ มรรค 8 แก่ผู้อื่นได้					
2.5 บัณฑิตสามารถอธิบายหลักปฏิจจสมุปบาท และหลักธรรมชั้นสูงอื่น ๆ ได้					

ด้านที่ 3 ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป หมายถึง บัณฑิตมีความรู้ในหลักวิชาการเฉพาะสาขาวิชาหลักสูตรตามที่ได้ศึกษามาเพื่อนำไปประกอบอาชีพ ทำงาน และยังสามารถปรับประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้วิชานั้น ๆ แก่ผู้อื่นได้ด้วย

ข้อความคำถามด้านอัตลักษณ์	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
3. ด้านความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป					
3.1 บัณฑิตมีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ตนศึกษา					
3.2 บัณฑิตมีปฏิภาณไหวพริบประยุกต์ใช้องค์ความรู้พัฒนางานที่รับผิดชอบได้ดี					
3.3 บัณฑิตสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี					
3.4 บัณฑิตสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนมีแก่ผู้อื่นได้					
3.5 บัณฑิตมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการทำงาน					

ด้านที่ 4 ความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง บัณฑิตมีความประพฤติดีงาม ดำเนินชีวิตตามแนวทางความเป็นชาวพุทธที่ดี มีความตั้งใจขยันอดทน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็นทั่วไป

ข้อคำถามด้านอัตลักษณ์	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
4. ด้านความเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดี					
4.1 บัณฑิตมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติตนเป็นพุทธมามกะ ตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
4.2 บัณฑิตมีขันติธรรม ความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน					
4.3 บัณฑิตมีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม					
4.4 บัณฑิตมีความเรียบร้อย ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
4.5 บัณฑิตประพฤติโดยทั่วไปเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้พบเห็น					

ด้านที่ 5 ความมีระเบียบวินัย หมายถึง บัณฑิตปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของหน่วยงานที่สังกัด ปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบของตนได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง มีวินัยต่อตนเองและส่วนรวม

ข้อคำถามด้านอัตลักษณ์	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
5. ด้านความมีระเบียบวินัย					
5.1 บัณฑิตปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงาน/สถานศึกษา และ กฎหมายบ้านเมือง					
5.2 บัณฑิตแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมตามกาลเทศะ					
5.3 บัณฑิตมีความตรงต่อเวลา บริหารจัดการเวลางานและเวลาส่วนตัว ได้ดี					
5.4 บัณฑิตปฏิบัติงานตามหน้าที่และที่ได้รับมอบหมายพิเศษให้สำเร็จ ล่วงได้ตามกำหนด					
5.5 บัณฑิตมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น					

ด้านที่ 6 ความรู้สึกสามัคคี หมายถึง บัณฑิตมีการแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจ ความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ร่วมมือกันทำกิจกรรม ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ไม่คิดเอาดีเอาเด่นแต่ตัวเอง ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่คณะ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ข้อคำถามด้านอัตลักษณ์	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
6. ด้านความรู้สึกสามัคคี					
6.1 บัณฑิตเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี					
6.2 บัณฑิตสนับสนุน/เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมของหน่วยงานด้วยความเต็มใจ					
6.3 บัณฑิตมีการยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ					
6.4 บัณฑิตร่วมเสนอวิสัยทัศน์ร่วมกันกับผู้อื่นในการพัฒนาองค์กรและสังคมโดยรวม					
6.5 บัณฑิตกล้าให้คำแนะนำและชี้แนะสิ่งที่ถูกที่ควรแก่เพื่อนร่วมงานด้วยไม่ตรีจิตอันงาม					

ด้านที่ 7 มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หมายถึง การตระหนักตัวตนที่จะทำสิ่งใด ๆ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม การคิดสร้างสรรค์และมุ่งทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เคารพสิทธิเสรีภาพผู้อื่น มีจิตที่กว้าง

ข้อคำถามด้านอัตลักษณ์	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
7. ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม					
7.1 บัณฑิตแสดงออกถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของ เห็นคุณค่า ดูแล และรักษาสาธารณสมบัติ					
7.2 บัณฑิตใช้สาธารณะสมบัติอย่างคุ้มค่าประหยัด และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ร่วมใช้ด้วย					
7.3 บัณฑิตมีความรักเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น					
7.4 บัณฑิตเห็นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่หรือผู้ที่อ่อนแอกว่ากว่าประโยชน์ส่วนตน					
7.5 บัณฑิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ควรมีกิจกรรม/วิชา/กิจกรรมเสริม หรือ การอบรมเรื่องใดเพิ่มเติมเพื่อพัฒนา
พุทธอัครลักษณะนักศึกษาให้เป็นที่โดดเด่นและเป็นที่ต้องการแก่สังคม

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูล
คณะผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อ
เพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม”

ผู้วิจัย ผศ.ดร.สัจด์ เขียนจันทิก, พระพิทักษ์ แฝงโกฏี, ดร. และ ผศ.ดร.อุเทน ลาพิงค์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....สถานที่/หน่วยงาน.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่..... เดือน พ.ศ.....

สถานที่สัมภาษณ์ เริ่มสัมภาษณ์เวลา

ผู้สัมภาษณ์ ผศ.ดร.สัจด์ เขียนจันทิก และคณะ

เกริ่นนำ

ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร ข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดการวิจัยและสร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นจากปรัชญามหาวิทยาลัย คือ “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” อัตลักษณ์มหาวิทยาลัย คือ “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ” และคติพจน์ประจำมหาวิทยาลัย คือ “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์” เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ (ตัวแปร) ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์พุทธอัตลักษณ์ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม และ 3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

ในฐานะที่ท่านมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนและมีความเกี่ยวข้องในฐานะผู้ใช้บัณฑิตของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทาง หรือวิธีการในการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์นักศึกษาอย่างไร ข้าพเจ้าจึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ดังรายการต่อไปนี้

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
เกี่ยวกับความรู้ในหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ในแง่ของความสามารถในการเผยแพร่หลักสูตรทาง
พระพุทธศาสนาของบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

.....

.....

.....

3. ท่านมีมุมมองอย่างไรต่อบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เกี่ยวกับ
คุณลักษณะ “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์”

.....

.....

.....

4. ขอท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเสนอแนะกิจกรรมเสริมหลักสูตร/รายวิชาในหลักสูตร/
โครงการ หรือรูปแบบการอบรม ที่จะช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์ของบัณฑิตในด้านความรู้ในหลักสูตรและ
ความสามารถในการเผยแพร่ศาสนา

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูล
คณะผู้วิจัย

แบบประเมินผล

รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม

คำชี้แจง: แบบประเมินผลนี้สร้างขึ้นเพื่อประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ท่านโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับสถานะของท่าน

1.1 เพศ

ชาย หญิง

1.2 อายุ

ต่ำกว่า 20 ปี 20-25 ปี มากกว่า 25 ปี

ตอนที่ 2 แบบวัดระดับความคิดเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม โดยใช้มาตราส่วน Likert 5 ระดับ: 5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย และ 1 = น้อยที่สุด

ข้อ	รายการประเมินผล	ระดับความเห็น				
		5	4	3	2	1
1.	Buddhist Literacy ความรอบรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
	1) เข้าใจหลักพุทธธรรมเบื้องต้น เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา					
	2) เข้าใจหลักจริยธรรมสำคัญของพุทธศาสนา มี ศีล เมตตา กรุณา และกฎแห่งกรรม เป็นต้น					
	3) สามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 ด้วยคำพูดของตนเอง					
	4) ตระหนักถึงบทบาทของ ศีล สมาธิ ปัญญา และมรรคมีองค์ 8 ในการพัฒนาชีวิต					
	5) สามารถเจริญสติ ปฏิบัติสมาธิและบำเพ็ญภาวนาได้ด้วยตนเอง					
2.	Application of Dhamma การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต					
	1) สามารถประยุกต์หลักธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันได้					
	2) มีสติรู้เท่าทันและควบคุมอารมณ์ตนเองได้เสมอ					
	3) ปฏิบัติตามหลักศีล 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต					
	4) พยายามปลูกฝังความเมตตา รักและปรารถนาต่อผู้อื่น เสียสละต่อส่วนรวม และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น					
	5) พัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมและใช้หลักพุทธธรรมในการจัดการกับความท้าทายต่าง ๆ ในชีวิต					
3.	Leader in Information ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
	1) มั่นใจในการอธิบายหลักพุทธปรัชญาพื้นฐาน เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ต่อผู้อื่นได้					
	2) ถ่ายทอดหลักพุทธธรรมสำคัญ เช่น ศีล สมาธิ ภาวนา อริยสัจ 4 และ มรรคมีองค์ 8 แก่ผู้อื่นได้อย่างมั่นใจ					
	3) สามารถปรับใช้การสื่อสารสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดีย ในการนำเสนอ แบ่งปันและสื่อสารความรู้ทางพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคสมัยและกลุ่มเป้าหมายได้					
	4) ยินดีที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาแก่ผู้อื่น					
	5) มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมริเริ่มกิจกรรมทางธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา					

4. Inspired Role Model **ต้นแบบพุทธชนต่อสังคม**

- 1) สามารถดำรงตนด้วยการประพฤติดี มีเมตตากรุณาต่อคนรอบข้าง และเสียสละต่อส่วนรวมเสมอ
 - 2) มีความประพฤติที่สะท้อนถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม
 - 3) มีการกระทำที่สะท้อนถึงคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง
 - 4) สามารถเป็นต้นแบบสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่นในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
 - 5) พร้อมรักษาพุทธอัตลักษณ์ด้วยความภาคภูมิใจและมั่นคงในหลักธรรม
-

5. **ด้านความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์**

- 1) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ช่วยให้เข้าใจคุณค่าของหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา
 - 2) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ทำให้ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางจริยธรรม
 - 3) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ช่วยให้มั่นใจและเห็นแนวทางในการเป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต
 - 4) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์ สามารถพัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวกอันสะท้อนถึงคุณค่าแห่งหลักพุทธธรรมและเป็นต้นแบบที่ดีในสังคม
 - 5) รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์สามารถสร้างแรงบันดาลใจและร่วมนำพาผู้อื่นในการสร้างสังคมอุดมธรรมอันสงบและยั่งยืน
-

ตอนที่ 3: ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงและพัฒนาแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์

.....

.....

.....

.....

แบบทดสอบวัดความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Literacy)

1. จากข้อความที่กล่าวว่า “ความเข้าใจเรื่องบุญแควลง เพราะมักจำกัดอยู่ที่การถวายของแก่พระ” สะท้อนปัญหาใดมากที่สุด?
 - ก. การสับสนระหว่างคำว่า บุญ กับ ทาน
 - ข. การละเลยการทำบุญรูปแบบอื่น ๆ
 - ค. การถือว่าทำบุญได้เฉพาะกับพระสงฆ์
 - ง. การไม่เข้าใจหลักการในพระศาสนาอย่างแท้จริง
 - จ. ถูกทุกข้อ
2. ตามหลักพระศาสนา การถวายสิ่งของแก่พระ เช่น สังฆทาน กฐินทาน หรือผ้าป่า แท้จริงแล้วจัดอยู่ในข้อใด?
 - ก. เป็นบุญแต่ไม่ใช่ทาน
 - ข. เป็นทานทุกประเภท
 - ค. เป็นเพียงพิธีกรรมทางสังคม
 - ง. ไม่ถือว่าเป็นบุญ
 - จ. เป็นบุญเฉพาะเมื่อถวายแก่พระเท่านั้น
3. ข้อความใด สะท้อนความเข้าใจผิด เกี่ยวกับบุญตามที่กล่าวมาในบทความ?
 - ก. บุญมีได้หลายวิธี ไม่ใช่แค่การให้ทาน
 - ข. ถวายสิ่งของแก่พระจึงจะเรียกว่าทำบุญ
 - ค. การให้แก่ชาวบ้านหรือคนตกทุกข์ได้ยากก็เป็นบุญ
 - ง. ทานเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทำบุญ
 - จ. บุญมากบุญน้อยขึ้นอยู่กับเจตนาและคุณสมบัติของผู้ให้-ผู้รับ
4. ตามหลักเกณฑ์การวัดบุญจากการให้ทาน ปัจจัยใด ไม่เกี่ยวข้อง โดยตรง?
 - ก. เจตนาของผู้ให้
 - ข. คุณธรรมของผู้รับ
 - ค. วัตถุสิ่งของที่ให้
 - ง. จำนวนคนที่เห็นการให้ทานนั้น
 - จ. ความเหมาะสมของสิ่งของที่มอบให้
5. ถ้ามีผู้กล่าวว่า “การให้แก่ใจผู้ร้ายก็เป็นบุญมากเหมือนให้แก่พระสงฆ์” การเข้าใจเช่นนี้ควรได้รับการแก้ไขอย่างไร?
 - ก. ไม่ใช่บุญเลยเพราะผู้รับเป็นโจร
 - ข. เป็นบุญมากกว่าถวายแก่พระเพราะช่วยให้โจรมีชีวิตอยู่
 - ค. เป็นบุญน้อยเพราะผู้รับอาจใช้สิ่งที่ได้ไปก่อโทษ
 - ง. เป็นบุญพอ ๆ กันไม่ว่าจะให้ใคร
 - จ. ไม่ควรถือว่าเป็นบุญหรือทานใด ๆ ทั้งสิ้น
6. “ศีล” ตามความหมายในพระพุทธศาสนา สื่อถึงสิ่งใดมากที่สุด?
 - ก. ข้อห้ามไม่ให้ทำบาป
 - ข. การทำบุญถวายทาน
 - ค. การดำเนินชีวิตให้เป็นปกติสุข
 - ง. การนั่งสมาธิและภาวนา
 - จ. การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา

7. ถ้าบุคคลหนึ่งเห็นแมลงมีชีวิต และตั้งใจให้เหยียบจนตาย องค์ประกอบของการผิดศีลข้อ ปาณาติบาตครบหรือไม่?
- ไม่ครบ เพราะสัตว์ตัวเล็ก
 - ครบ เพราะมีสัตว์มีชีวิต + ตั้งใจฆ่า + ตายจากการกระทำนั้น
 - ไม่ครบ เพราะไม่ได้ใช้เครื่องมือฆ่า
 - ครบเฉพาะเมื่อฆ่าสัตว์ใหญ่
 - ไม่ครบ เพราะไม่ได้ตั้งใจตั้งแต่แรก
8. ข้อใด ไม่ใช่ ตัวอย่างของการผิดศีลข้ออทินนาทาน?
- ยืมเงินแล้วไม่คืน
 - หยิบมือถือเพื่อนโดยไม่บอก
 - ใช้อุบายโกงข้อสอบ
 - ซื้อสินค้าด้วยราคาปกติ
 - ยกยอกเงินจากที่ทำงาน
9. ถ้าบุคคลหนึ่งพูดเกินจริงว่า “ตนเองจบปริญญาเอก” ทั้งที่ไม่เป็นความจริง และผู้อื่นหลงเชื่อนับว่าผิดศีลข้อใด และเหตุใด?
- ศีลข้อกาเมสุมิฉฉาจาร เพราะเป็นการล่วงละเมิด
 - ศีลข้ออทินนาทาน เพราะเป็นการลักลอบเอาผลประโยชน์
 - ศีลข้อมุสาวาท เพราะพูดสิ่งไม่จริงและผู้อื่นเข้าใจคลาดเคลื่อน
 - ศีลข้อสุราเมรยมัชชະ เพราะทำให้สติเลอะเลือน
 - ไม่ผิดศีล เพราะไม่ทำร้ายใครโดยตรง
10. การเสพสิ่งมีนเมา เช่น เหล้า ยาเสพติด จัดว่าเป็นการผิดศีลข้อใด และองค์ประกอบใดสำคัญที่สุดที่ทำให้ศีลขาด?
- ศีลข้อ 1 – มีสัตว์ตาย
 - ศีลข้อ 2 – ของมีเจ้าของ
 - ศีลข้อ 3 – มีเพศสัมพันธ์
 - ศีลข้อ 5 – มีความพยายามเสพจนเข้าสู่ร่างกาย
 - ศีลข้อ 4 – มีการพูดไม่จริง
11. คำว่า “สมาธิ” (Samādhī) มีความหมายตรงกับข้อใดมากที่สุด?
- การทำบุญ การให้ทาน
 - การเพ่งจิต การจดจ่อ รวมจิตให้เป็นหนึ่ง
 - การฟังพระธรรมเทศนา
 - การสวดมนต์ตามบทสวด
 - การฝึกเจริญมรรคมีองค์ 8 ทั้งหมด
12. “ภาวะจิตที่สงบ มั่นคง แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน” เป็นคำอธิบายของข้อใด?
- ภาวนา
 - สติ
 - สมาธิ
 - ปัญญา
 - สมณะ

27. ข้อใดเป็นการสังเคราะห์หลักอริยสัจ 4 เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน
- ใช้หลักสมณะในการกำหนดลมหายใจ
 - รู้จักวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ และวางแผนแก้ไข
 - ถือศีลอย่างเคร่งครัดโดยไม่พิจารณาความเหมาะสม
 - มุ่งทำบุญให้มากขึ้นเพื่อชดเชยความผิด
 - ช่วยถือของให้อาจารย์บ่อยๆ เผื่อได้เกรดเอ
28. การจัดลำดับองค์มรรค บ่งบอกถึงความสำเร็จในเรื่องใด?
- การกระทำ
 - คำพูด
 - ความคิด
 - ความเห็น
 - ความพยายาม
29. “Right View (สัมมาทิฐิ)” มีความหมายตรงกับข้อใด?
- เห็นว่าทุกสิ่งไม่เที่ยง กิเลสและตัณหาเป็นเหตุแห่งทุกข์
 - การพูดให้ไพเราะ ไม่พูดโกหก
 - การเลี้ยงชีพด้วยอาชีพที่สุจริต
 - การตั้งเป้าหมายที่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น
 - การตั้งสมาธิอย่างมั่นคง
30. “เพื่อความหลุดพ้นจากเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวง” ความเห็นชอบหรือสัมมาทิฐิ คือ ข้อใด
- เห็นว่ากายนี้และสิ่งทั้งปวงไม่จีรัง ท้ายสุดแล้วเราควบคุมไม่ได้
 - เห็นว่า ความอยากหรือตัณหา รากะ โทสะ โมหะ เป็นทางนำทุกข์มาให้
 - เห็นว่า การเวียนเกิด-ตาย เป็นแหล่งสร้างวังวนแห่งทุกข์ไม่จบสิ้น
 - เห็นว่า การเกิดเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งทุกข์
 - ถูกทุกข้อ
31. คิดชอบหรือสัมมาสังกัปปะ ชั้นสูง คือข้อใด
- คิดวางแผนอยากเป็นนายก
 - เตรียมตัวสอบบรรจุให้ได้ตั้งแต่ตอนนี้
 - จะปฏิบัติดีต่อพ่อแม่และดูแลท่านให้ดีที่สุด
 - สัญญากับตนว่าจะระวังกาย ใจเพื่อลด ละ ทำตัณหา รากะ โทสะ โมหะ
 - อธิษฐานจิตขอให้ไปสวรรค์
32. เพื่อนกลุ่มหนึ่งนัดกันไปโกงข้อสอบโดยใช้โทรศัพท์มือถือ แต่ป้องกันใจว่า “ไม่ทำดีกว่า แม้เพื่อนจะชวน” การตัดสินใจของป่องตรงกับมรรคข้อใด?
- พูดปดแต่ไม่ฟัง (สัมมาวาจา Right Speech)
 - หาเงินอย่างแฟร์ (สัมมาอาชีพะ Right Livelihood)
 - คิดก่อนคลิก (สัมมาสติ Right Mindfulness)
 - มองให้คม (สัมมาทิฐิ Right View)
 - ทำให้เคลื่อนไหว (สัมมากัมมันตะ Right Action)

33. สัมมากรรมันตะ กระทำชอบเพื่อความหลุดพ้นอย่างแท้จริง คือข้อใด
- ปฏิบัติตามหลักศีล 5
 - ปฏิบัติตามหลักวินัย
 - ปฏิบัติกรรมฐาน 40 ประการ
 - ปฏิบัติตามหลักกฎหมายบ้านเมือง
 - ปฏิบัติตามคำบอกกล่าวของอุปัชฌาย์อย่างเยียม
34. ข้อใดสื่อถึง “พูดให้ฟัง แต่ไม่ฟัง – สัมมาวาจา” ได้ชัดเจนที่สุด?
- โพสต์จริง ไม่โกหก ไม่คุยบอร์เตอร์
 - ปั่นดราม่าเรียกยอดวิว
 - เมนต์แรง ๆ ให้คนสะดุ้ง
 - รีทวีตข่าวลือให้ไว
 - แคปโพสต์เพื่อนมาแซว
35. “มีสติทุกคลิก – สัมมาสติ” เหมือนการทำอะไรในชีวิตดิจิทัล?
- ปล่อยให้โนติป่วนหัวทั้งวัน
 - เปิดทุกแอปโดยไม่คิด
 - รู้ทันว่ากำลังไถฟีดไปทางไหนและเบรกเมื่อถึงจุด
 - สไลด์จ่อไปเรื่อย ๆ จนลืมเวลา
 - กดแชร์โดยไม่เช็คข่าว
36. “หาเงินให้แฟร์ – สัมมาอาชีวะ” ถ้าเปรียบกับโลกโซเชียล/สตาร์ตอัป ข้อใดตรงที่สุด?
- ขายของออนไลน์แต่โกงลูกค้า
 - ปั่นยอดวิวด้วยบอตปลอม
 - ทำคอนเทนต์คุณภาพจนคนติดตามจริง ๆ
 - แชร์ลิงก์สแกมในกรุปแชต
 - ขายไอทีเกมเถื่อน
37. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบสำหรับพระภิกษุที่ปฏิบัติเพื่อความหมดไปแห่งกิเลส คือ ข้อใด
- รักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัด
 - รับบิณฑบาตเป็นวัตร
 - รับกิณนิมิตแต่พอดี
 - ดำรงชีพอยู่ด้วยปัจจัย 4 อย่างพอเพียงพออยู่ได้
 - ทำตามที่คณะกรรมการวัดแนะนำ
38. ข้อใดตรงกับแนวคิด “พยายามให้สุด – สัมมาวายามะ”?
- ล้มแล้วเลิก ไม่อยากสู้ต่อ
 - เทงานกลางคันเพราะเบื่อ
 - กดข้ามด่านด้วยสูตรโกง
 - โพสต์ครั้งเดียวแล้วหวังไวรัลทันที
 - อัปสกีลใหม่แม้จะยากและเหนื่อย
39. สัมมาสติ หรือ มีสติชอบเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลส คือข้อใด
- มีสติดำรงมั่นในลมหายใจเข้า-ออก ตามดูจิตมิให้กิเลสตัณหาเกิดขึ้น
 - มีสติในการทำกรณงานทุกขณะ
 - มีจิตตั้งมั่นแน่วแน่ในเป้าหมายชีวิต
 - มีสติทุกอย่างก้าว
 - ไม่มีข้อถูก

40. ถ้าต้องอธิบาย “มรรค 8” ให้เพื่อนยุค AI เข้าใจง่าย ข้อใดใกล้เคียงที่สุด?
- สูตรเล่นเกมลัดผ่านด่านเร็ว ๆ
 - เซ็กलिส์ต์ตั้งค่า “โหมดโปร” ให้ชีวิต คิดดี พุดดี ทำดี โฟกัสดี
 - ทริกปั่นฟอลโลเวอร์
 - การลงทุนคริปโตให้รวยเร็ว
 - คู่มือปล่อยคราม่าให้ดัง
41. “อวิชชา” ในสาย Gen Alpha หมายถึงอะไร?
- อ่านคู่มือเกมแล้วเล่นเทพ
 - เล่นเกมแบบไม่อ่านคู่มือ มีน ๆ งง ๆ
 - ใช้สูตรโกงเกม
 - ตั้งค่าโหมดโปรก่อนเล่น
 - เก็บเลเวลครบทุกสเกล
42. “สังขาร” เปรียบเหมือนการกระทำแบบใดในโลกเกม?
- คิดแล้วกดสเกลอัตโนมัติตามนิสัยเดิม
 - เปิดโหมด Do Not Disturb
 - ปิดเกมไปนอน
 - ซื้อไอเท็มเพิ่มพลัง
 - ถ่ายคลิปรีวิวเกม
43. “วิญญาน” ตรงกับภาพเปรียบเทียบใด?
- จอยเกมสั่นตอนบอสโผล่
 - จอยเกมเริ่มเปิดไฟ รับรู้ภาพเสียง
 - ตัวละครสร้างเซิร์ฟใหม่
 - กดเลเวลอัป
 - ชนะเกมจนขึ้น Top Rank
44. “สฬายตนะ” (ฐานรับรู้ 6) คืออะไรถ้าเทียบกับไอที/ดิจิทัล?
- พอร์ต USB 6 ช่องรับข้อมูล ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
 - ปลั๊กไฟพ่วงหลายช่อง
 - ช่องสัญญาณ Wi-Fi 6G
 - ค. แอปแชต 6 ตัว
 - จ. โฟสต์ 6 ภาพในสตอรี
45. “ผัสสะ” (Contact) คล้ายเหตุการณ์แบบไหน?
- เกมค้างเพราะเน็ตหลุด
 - ซื้อสกินใหม่
 - อัปเดตแพตช์ใหม่
 - จ. กด pause
 - จอยเกมสั่นตอนตัวละครปะทะศัตรู
46. “เวทนา” (Feeling) คือ...
- ฟีลที่เกิดหลังเล่นเกม ชนะ-แพ้ / สุข-ทุกข์
 - การตั้งค่าเสียงในเกม
 - การสตรึมเกม
 - ค. การโหลดเกมใหม่
 - จ. การเขียนรีวิวกเกม

47. “ตัณหา” ต่างจาก “อุปาทาน” ยังไง?
- ก. ตัณหา = โกงเกม, อุปาทาน = จบเกม
 - ข. ตัณหา = ทำใจเฉย ๆ, อุปาทาน = เลิกสนใจ
 - ค. ตัณหา = ความจำได้, อุปาทาน = ความรู้สึก
 - ง. ตัณหา = เล่นเกม, อุปาทาน = ปิดเกม
 - จ. ตัณหา = แค่ความอยาก, อุปาทาน = ยึดติด “กูต้องได้!”
48. “ภพ” (Becoming) หมายถึง...
- ก. ออกจากเกมถาวร
 - ข. ตั้งค่าเสียงเกม
 - ค. โปสต์สตอรี่ในไอจี
 - ง. กดรีเฟรชฟีด
 - จ. สร้างเซิร์ฟเวอร์ใหม่ สร้างโลกใหม่
49. “ชรา-มรณะ” (Aging & Death) ในมุมมอง Gen Alpha คืออะไร?
- ก. เกมจบ ตัวละครแก่ ตาย ต้องรีสตาร์ท
 - ข. ได้สกินใหม่
 - ค. เพิ่มเลเวล
 - ง. ได้รางวัล Top Rank
 - จ. เปิดโหมดโกง
50. การปฏิบัติศีล สมาธิ และวิปัสสนาเพื่อตัดวงจร ปฏิจจนสมุปบาท คล้ายการทำอะไรในชีวิตดิจิทัล?
- ก. ปล่อบั๊กในเกม
 - ข. ชื้อไอเท็มพลังพิเศษ
 - ค. เปิดเกมใหม่ทุกวัน
 - ง. โปสต์คลิปให้ไวรัล
 - จ. ปิดระบบเดิม ล้างบั๊ก อัปเดตโค้ดให้เกมลื่น

ภาคผนวก ข
แบบประเมินเครื่องมือทางวิจัย

วิเคราะห์ความเที่ยงตรงทางเนื้อหาของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (IOC)

ชื่อเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคล
ต้นแบบสู่สังคม”

ชื่อผู้วิจัย : สงัด เขียนจันทิก, พิทักษ์ แผงโกฏิ, อุเทน ลาพิงค์

คำชี้แจง

แบบวัดของการวิจัยตอนที่ 1 ทำขึ้นเพื่อให้ผู้ตอบได้วัดระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ
สภาพการณ์อัตลักษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา แต่หัวข้อหากท่านผู้เชี่ยวชาญ
พิจารณาเห็นว่าคำถามในข้อใดที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามความคิดเห็นของท่าน โปรดทำ
เครื่องหมาย (/) ลงในช่องความคิดเห็น

ให้คะแนน +1 หมายถึง	แน่ใจว่าแบบสอบถามนี้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา และ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
ให้คะแนน 0 หมายถึง	ไม่แน่ใจว่าแบบสอบถามนี้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
ให้คะแนน -1 หมายถึง	แน่ใจว่าแบบสอบถามนี้ไม่มีความเหมาะสมกับเนื้อหา และ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ตารางที่ ข-1 การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ

ข้อความคำถามด้านอัตลักษณ์	การพิจารณาของ			ค่าเฉลี่ย
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	คนที่ ที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	
1. ด้านความรอบรู้ในหลักพุทธธรรม				
1.1 รู้หลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สำหรับการค้า ดำเนินชีวิต	+1	+1	+1	1
1.2 รู้และเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ 10	+1	+1	+1	1
1.3 รู้และเข้าใจวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนากรรมฐาน	+1	+1	+1	1
1.4 รู้และเข้าใจหลักอริยสัจ 4 มรรค 8 เป็นอย่างดี	+1	+1	+1	1
1.5 มีความรอบรู้ในหลักปฏิจจสมุปบาท และหลักธรรมชั้นสูง อื่น ๆ	+1	+1	+1	1

ด้านที่ 2 ความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา หมายถึง บัณฑิตมีองค์ความรู้ในหลักธรรมที่ได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติแล้ว มีความสามารถในการที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้หลักธรรมนั้นหรือแนวทางการปฏิบัตินั้นแก่ผู้อื่นได้

ข้อความคำถามด้านอัตลักษณ์	การพิจารณาของ			ค่าเฉลี่ย
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	
2. ด้านความสามารถในการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา				
2.1 ให้คำแนะนำผู้ร่วมงานด้านหลักธรรมพื้นฐาน เช่น เบญจ ศีล เบญจธรรม ในการดำเนินชีวิตได้	+1	+1	+1	1
2.2 ให้ข้อเสนอแนะวิธีบำเพ็ญบุญที่ถูกต้องแก่คนอื่นได้	+1	+1	+1	1
2.3 สามารถชี้แนะวิธีการทำสมาธิ บำเพ็ญภาวนาแก่ผู้อื่นได้	+1	+1	+1	1
2.4 สามารถอธิบายหลักอริยสัจ 4 และ มรรค 8 แก่ผู้อื่นได้	+1	+1	+1	1
2.5 สามารถอธิบายหลักปฏิจจสมุปบาท และหลักธรรมชั้นสูง อื่น ๆ ได้	+1	+1	+1	1

ด้านที่ 3 ความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป หมายถึง บัณฑิตมีความรู้ในหลักวิชาการเฉพาะสาขาวิชาหลักสูตรตามที่ได้ศึกษามาเพื่อนำไปประกอบอาชีพ ทำงาน และยังสามารถปรับประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้วิชานั้น ๆ แก่ผู้อื่นได้ด้วย

ข้อคำถามด้านอัตลักษณ์	การพิจารณาของ			ค่าเฉลี่ย
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	
3. ด้านความรอบรู้ในศาสตร์ที่ศึกษาและความรอบรู้ทั่วไป				
3.1 มีความแตกฉานในสาขาวิชาที่ตนศึกษา	+1	+1	+1	1
3.2 มีปฏิภาณไหวพริบประยุกต์ใช้องค์ความรู้พัฒนางานที่รับผิดชอบได้ดี	+1	+1	+1	1
3.3 สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี	+1	+1	+1	1
3.4 สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนมีแก่ผู้อื่นได้	+1	+1	+1	1
3.5 มีความรอบรู้เท่าทันเหตุการณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่	+1	+1	+1	1

ด้านที่ 4 ความเป็นผู้มีคุณภาพประพฤติกรรมอันเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง บัณฑิตมีความประพฤติดีงาม ดำเนินชีวิตตามแนวทางความเป็นชาวพุทธที่ดี มีความตั้งใจขยันอดทน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็นทั่วไป

ข้อคำถามด้านอัตลักษณ์	การพิจารณาของ			ค่าเฉลี่ย
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	
4. ด้านความเป็นผู้มีคุณภาพประพฤติกรรมอันเป็นแบบอย่างที่ดี				
4.1 มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติตนเป็นพุทธมามกะตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	+1	+1	+1	1
4.2 มีขันติธรรม ความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน	+1	+1	+1	1
4.3 มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม	+1	+1	+1	1
4.4 มีความเรียบร้อย ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	+1	+1	+1	1
4.5 มีภาวะความเป็นผู้นำที่ดี	+1	+1	+1	1

ด้านที่ 5 ความมีระเบียบวินัย หมายถึง บัณฑิตปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของหน่วยงานที่สังกัด ปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบของตนได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง มีวินัยต่อตนเองและส่วนรวม

ข้อความด้านอัตลักษณ์	การพิจารณาของ			ค่าเฉลี่ย
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	
5. ด้านความมีระเบียบวินัย				
5.1 ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงาน/สถานศึกษา และ กฎหมายบ้านเมือง	+1	+1	+1	1
5.2 แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมตามกาลเทศะ	+1	+1	+1	1
5.3 มีความตรงต่อเวลา บริหารจัดการเวลางานและเวลา ส่วนตัวได้ดี	+1	+1	+1	1
5.4 ปฏิบัติงานตามหน้าที่และที่ได้รับมอบหมายพิเศษให้สำเร็จ ลุล่วงได้ตามกำหนด	+1	+1	+1	1
5.5 มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น	+1	+1	+1	1

ด้านที่ 6 ความรู้รักสามัคคี หมายถึง บัณฑิตมีการแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจ ความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ร่วมมือกันทำกิจกรรม ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ไม่คิดเอาดีเอาเด่นแต่ตัวเอง ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่คณะ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ข้อความด้านอัตลักษณ์	การพิจารณาของ			ค่าเฉลี่ย
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	
6. ด้านความรู้รักสามัคคี				
6.1 มีมนุษยสัมพันธ์ดี ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ช่วยเหลืองานอื่น ๆ ที่นอกเหนือความรับผิดชอบ	+1	+1	+1	1
6.2 เอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในกิจกรรมส่วนรวมอย่าง สม่ำเสมอ	+1	+1	+1	1
6.3 มีการยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและรับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่นอย่างตั้งใจ	+1	+1	+1	1
6.4 ร่วมเสนอวิสัยทัศน์ร่วมกันกับผู้อื่นในการพัฒนาองค์กรและ สังคมโดยรวม	+1	+1	+1	1
6.5 กล้าให้คำแนะนำและชี้แนะสิ่งที่ถูกที่ควรแก่เพื่อนร่วมงาน ด้วยไมตรีจิตอันงาม	+1	+1	+1	1

ด้านที่ 7 มีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หมายถึง การตระหนักรู้ตนที่จะทำสิ่งใด ๆ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม การคิดสร้างสรรค์และมุ่งทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เคารพสิทธิเสรีภาพผู้อื่น มีจิตที่กว้าง

ข้อคำถามด้านอัตลักษณ์	การพิจารณาของ			ค่าเฉลี่ย
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	
7. ด้านมีจิตสาธารณะและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม				
7.1 แสดงออกถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของ เห็นคุณค่า ดูแล และรักษาสาธารณสมบัติ	+1	+1	+1	1
7.2 ใช้สาธารณสมบัติอย่างคุ้มค่าประหยัด และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ร่วมใช้ด้วย	+1	+1	+1	1
7.3 มีความรักเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น	+1	+1	+1	1
7.4 เห็นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่หรือผู้ที่อ่อนแอกว่า ประโยชน์ส่วนตน	+1	+1	+1	1
7.5 มีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อย่างสม่ำเสมอ	+1	+1	+1	1

แบบประเมินแบบสัมภาษณ์

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์	การพิจารณาของ			ค่าเฉลี่ย
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	
1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เกี่ยวกับความรอบรู้ใน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	+1	+1	+1	1
2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ในแงุ่มของความสามารถใน การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของบัณฑิตของ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา	+1	+1	+1	1
3. ท่านมีมุมมองอย่างไรต่อบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เกี่ยวกับคุณลักษณะ “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์”	+1	+1	+1	1
4. ขอท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเสนอแนะกิจกรรมเสริม หลักสูตร/รายวิชาในหลักสูตร/โครงการ หรือรูปแบบการ อบรม ที่จะช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์ของบัณฑิตในด้านความรู้ ในหลักธรรมและความสามารถในการเผยแผ่ศาสนา	+1	+1	+1	1

ภาคผนวก ค
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย

1) พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.

การศึกษา ปร.ด. (การบริหารการศึกษา)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ/อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ความเชี่ยวชาญ พระพุทธศาสนา, สังคมศึกษา, สังคมวิทยา, การวิจัยทางสังคมศาสตร์

ผลงานทางวิชาการ

สุรเมธี พ., ฐานิสสรโร พ., & ชาญชานี ร. (2024). นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 7(1), 86–103. สืบค้น จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/article/view/266358>

ผาลา ว., แผงโกฏิ พ., ชนะจันท์ตา ว., ศักดิ์วีระกุล ท. , & ชัยแสวง อ. (2023). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน. *ปัญญา*, 30(1), 92–104. สืบค้น จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/article/view/261612>

2) ผศ.สาโรช สอาดเอี่ยม

การศึกษา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

ตำแหน่ง อาจารย์ ภาควิชาเทคนิคการศึกษา

ความเชี่ยวชาญ เทคโนโลยีทางการศึกษา

ผลงานทางวิชาการ

สาโรช สอาดเอี่ยม. (2561). การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ (e-Learning) เรื่องการสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนด้วยโปรแกรม Adobe Captivate สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 33(2), 11-19.

3) ดร.ธนะดี สุริยะจันทร์หอม

การศึกษา ปร.ด. (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว)

ตำแหน่ง อาจารย์ คณะครุศาสตร์ ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนวการศึกษา

ความเชี่ยวชาญ จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, จิตวิทยาสำหรับครู

ผลงานทางวิชาการ

ธนะดี สุริยะจันทร์หอม และ อารยา ปิยะกุล. (2562). องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของโกรว์ธ
มายด์เซต สำหรับนักศึกษาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย
พิชญทรรศน์*, 14(1), 81-90.

ธนะดี สุริยะจันทร์หอม. (2566). ผลของโปรแกรมความทนทานทางใจของนักเรียน
มัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
เชียงใหม่. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 34(3), 40-53.

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

อาจารย์ประจำหลักสูตร/อาจารย์ผู้สอน

1. ดร.ณรงค์ศักดิ์ ลุนสำโรง
2. ดร.อรรถพงษ์ ผิวเหลือง
3. อาจารย์รัตติกกร ชาญขำนิ
4. อาจารย์วราภรณ์ ชนะจันทร์ตา
5. อาจารย์มิ่งคลชัย สมศรี
6. อาจารย์ ดร. สรวิศ พรหมลี
7. ดร.สมิตไธโร อภิวัฒน์อมรกุล
8. พระมหามนตรี อธิกาโร
9. พระนพดล ปภัสสรวิโส
10. พระครูวินัยธรสัญญาชัย ญาณวีโร, ผศ.ดร

ศิษย์เก่า

1. นางสาวอัมพร ลีภู
2. นางสาววนิดา ปัญญากิจตระกูล
3. นางสาวไพลิน ใจสม
4. นางสาววาสิตา เห่ง
5. นายภาณุวัฒน์ แซ่จาว
6. นางสาวกาญจนา ยะคำป้อ
7. นางสาวกาญจนา จองดี
8. นายชัยณรงค์ คำโค
9. นายกฤตพจน์ แสงกระจ่างชื่น
10. นายพงศภัค แซ่ลี

ผู้ใช้บัณฑิต

1. นายปิยณัฐ เรนุ
2. นายสุพรรณ จินมูล
3. นางวัชรภรณ์ จอมงาม
4. พระดวงคำ ฉนุทโก
5. นางสาวสุกัญญา แก้วตา

6. นางปิยรัตน์ สุวรรณเขตนิคม
7. นางสุทธิวา สุรบัต
8. นางจิราภา ทั้งเชียงใหม่
9. นางสาวสุนีย์ นามประเทศ
10. นางสาวเรณุกานต์ พงศ์พิสุทธิกุล

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิสนทนากลุ่มงานวิจัย (Focus Group)

ผู้บริหาร/อาจารย์ 2. ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา 3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 4. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบุคคลต้นแบบ

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูวินัยธรสัญญา ญาณวีโร, ผศ.ดร	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านผู้บริหาร/อาจารย์
2	พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร. ปธ.9	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา
3	พระมหามนตรี อธิกาโร	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา
4	พระนพดล ปภัสสรวิโส	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา
5	ดร.สมิตไธโร อภิวัฒน์อมรกุล	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา
6	ผศ.ดร.โพน นามณี	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา
7	ดร.ณรงศักดิ์ ลุนสำโรง	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านอาจารย์
8	อาจารย์ ดร. สรวิต พรหมลี	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านอาจารย์
9	อาจารย์มงคลชัย สมศรี	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านอาจารย์
10	อาจารย์รัตติกร ชาญขำนิ	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านอาจารย์
11	นายพิเศษ ปรางทอง	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกิจกรรมการเรียนรู้
12	ดร.อรรถพงษ์ ผิวเหลือง	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกิจกรรมการเรียนรู้
13	ผศ.ดร.ธนะดี สุริยะจันทร์หอม	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกิจกรรมการเรียนรู้
14	อาจารย์วารภรณ์ ชนะจันทร์ตา	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกิจกรรมการเรียนรู้
15	นางสาววาสิตา เห่ง	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกิจกรรมการเรียนรู้
16	นายกมล บุตรซารี	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบุคคลต้นแบบ
17	นางสาวอัมพร ลีภู	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบุคคลต้นแบบ
18	นายนิกร ดวงมณี	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบุคคลต้นแบบ
19	นางสาวพรธิตา ดาราแจ่มจรัส	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบุคคลต้นแบบ
20	นางสาววนิดา ปัญญากิจตระกูล	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบุคคลต้นแบบ

ภาคผนวก จ

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๘๕๒/๒๕๖๗

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: รูปแบบการพัฒนาพุทธอัตลักษณ์แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัย
พระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มบุคคลต้นแบบสู่สังคม
(The Development Model of Buddhist Identity for Students of
Buddhist Universities to Increase Role Models for Society)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ผู้วิจัยหลัก: สัจด์ เขียนจันทิก

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๗
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๗
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๗
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๗

(พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๗

หมายเลขใบรับรอง: ว.๘๕๒/๒๕๖๗

วันที่ให้การรับรอง: ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๗

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายสงัด เขียนจันทิก
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำ ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2542	ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู
พ.ศ. 2543	ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2546	M.A. (English), Banaras Hindu University, U.P., India
พ.ศ. 2547	P.G. Diploma (I.P.R.), Banaras Hindu University, U.P., India
พ.ศ. 2550	M.A. (I.P.R.), Banaras Hindu University, U.P., India
พ.ศ. 2555	Ph.D. (I.P.R.), Banaras Hindu University, U.P., India

ผลงานทางวิชาการ

สงัด เขียนจันทิก, (2559๗). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแปล. *วารสาร มมร. วิชาการล้านนา*, 5(2), 199-203.

สุนิสา กิจจจานุกิจศิลป์, สงัด เขียนจันทิก, นพรัตน์ กันทะพิกุล และ พระมหาเกรียงไกร สิริวัฒน (เพื่อสังคม). (2562). เทคโนโลยีชินโดรม: ปัญหาสุขภาพของคนยุคไอทีที่ไม่ควรมองข้าม. *วารสาร มมร วิชาการล้านนา*, 8(2), หน้า 4-98.

ชาญชัย ฤทธิร่วม, กฤตเมธ บุญนุ่น และ สงัด เขียนจันทิก. ชีวิตหลังความตาย. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 พุทธเกษตร: *นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 9 กันยายน 2563, หน้า 42-50

ผลงานการวิจัย

สงัด เขียนจันทิก, พิทักษ์ แผงโกฏิ, จริญญาศักดิ์ แผง. (2568). การเสริมสร้างภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ด้วยกระบวนการฝึกอบรมผู้กำกับลูกเสือสามัญของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. *Journal of Social Innovation and Lifelong Learning*, 19(2), 50-72.

สงัด เขียนจันทิก, อุเทน ลาพิงค์ และ พิทักษ์ แผงโกฏิ. (2567). กลยุทธ์การสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้กิจกรรมเป็นฐานสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(12), 366-386.

ธนดี สุริยะจันทร์หอม และ สงัด เขียนจันทิก. (2566). คุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. *วารสาร นวัตกรรมและวัฒนธรรมองค์การ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 14(1), 76-88.

สงัด เขียนจันทิก, พิทักษ์ แผงโกฏิ และ มนตรี อธิการันทร. (2022). พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนา
ระเบียบวินัย นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยา
เชิงพุทธ*, 7(4), 329-344.

สงัด เขียนจันทิก, พูลสุข กรรณาริก และ นพรัตน์ กันทะพิกุล. (2565). คุณลักษณะความเป็นครูของ
นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยพายัพ
เทอร์น*, 16(2), หน้า 1-14.

สงัด เขียนจันทิก, พูลสุข กรรณาริก, อติศักดิ์ แปงศรี, พิทักษ์ แผงโกฏิ และ ทิตติยา มั่นดี. (2565).
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจศึกษาในระดับปริญญาตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาม
กุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. *Journal of Modern Learning Development*, 7(4),
หน้า 287-306.

สงัด เขียนจันทิก, นพรัตน์ กันทะพิกุล. (2564). แนวทางการพัฒนาการสอนรายวิชาการอ่านการ
เขียนบทความทางพระพุทธศาสนาโดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานแก่นักศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยา
เชิงพุทธ*, 6(10), หน้า 36-54.

พูลสุข กรรณาริก, สงัด เขียนจันทิก. (2564). การพัฒนาการเขียนภาษาอังกฤษเชิงสร้างสรรค์โดยการ
ใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ ของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. *วารสาร มจร วิชาการล้านนา*, 10(1),
หน้า 37-47.

ตระกูล ชำนาญ, สงัด เขียนจันทิก, สมิตไธโร อภิวฒนอมรกุล, ชาลี ภัคดี, พระมหาวิโรศักดิ์ สุรเมธี
(2565). การพัฒนานวัตกรรมสื่อดิจิทัลและแอปพลิเคชันแบบแม่นยำเพื่อการเรียนรู้และ
สืบค้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือ
ตอนบน. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(12), 1-12.

สถานที่ทำงานปัจจุบัน บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล	พระพิทักษ์ แผงโกฏิ, ดร.
ตำแหน่ง	อาจารย์/นักวิจัย
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2550	พธ.บ. (การสอนภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2554	M.A. (Linguistics) Banaras Hindu University, India
พ.ศ. 2555	M.Ed. (Environmental & Value Education) Banaras Hindu University, India
พ.ศ. 2562	Ph.D. (Linguistics) Banaras Hindu University, India

ผลงานทางวิชาการ

พระมหาวารสยะ วราสยานนท์, อุเทน ลาพิงค์, ประดิษฐ์ คำมุงคุณ, พระมหาสหัสชัยญูรัตน์สันติ และ พระพิทักษ์ แผงโกฏิ. (2565). การพัฒนาทักษะการเรียนรู้การสอนในระบบออนไลน์ ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(1), หน้า 80 -91.

พระมหากิตติธัช นาชัย, พระพิทักษ์ แผงโกฏิ. (2563). พระสงฆ์กับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 7(12), หน้า 376-389.

Phramaha Wiroj Puengsungnearn, Phra Phithak Faengkot, Felix Wilhem Muller, Samorn Ketsom and Krongthong Maliwan. (2564). A BUDDHIST APPROACH TO TEACHING ENGLISH. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 2021 (Volume 5: No. 1), Page 48-62.

ผลงานการวิจัย

สงัด เขียนจันทิก, พระพิทักษ์ แผงโกฏิ, พระมหามนตรี อธิการันทร. (2565) พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาระเบียบวินัย นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(4), หน้า 329-344.

สงัด เขียนจันทิก, พูลสุข กรรณาริก, อติศักดิ์ แปงศรี, พิทักษ์ แผงโกฏิ และ ทิตติยา มั่นดี. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจศึกษาในระดับปริญญาตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. *Journal of Modern Learning Development*, 7(4), หน้า 287-306.

สถานที่ทำงานปัจจุบัน หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัติร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล	ผศ.ดร. อุเทน ลาพิงค์
ตำแหน่ง	อาจารย์/อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2542	พธ.บ. การสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2557	M.A. Linguistics University of Mysore India
พ.ศ. 2544	M.A. Philosophy University of Mysore India
พ.ศ. 2551	Ph.D. Philosophy University of Mysore India

ผลงานทางวิชาการ

- อุเทน ลาพิงค์. (2560). ปัญหาการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อวิชาการทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาในระดับปริญญาโท คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. วารสารธรรมทศวรรษ, ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม- เมษายน 2560 หน้า 125
- อุเทน ลาพิงค์. (2561). การพัฒนาสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในภาคเหนือ. วารสารธรรมทศวรรษ, Vol 18(2)
- อุเทน ลาพิงค์. (2562). การต่อต้านทุจริตตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาในจังหวัดแพร่. วารสารศาสตร์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่, 5(1), หน้า 124-135.
- อุเทน ลาพิงค์. (2565). นวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชน ศาสนา เป็นฐาน ในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ. 22(1), หน้า 291-302.
- อุเทน ลาพิงค์. (2565). รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชาราชบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 7(10), หน้า 27-37.

ผลงานการวิจัย

- พระมหาฉัตรชัย สุกตตชโย (มูลสาร), อุเทน ลาพิงค์. (2564). พฤติกรรมและการรับรู้ของพระสงฆ์เกี่ยวกับเขตปลอดบุหรี่ภายในวัดและศาสนสถานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(10), หน้า 55-66 (TCI tier 1).

- อุเทน ลาพิงค์, พระครูวินัยธร สัณชัย ญาณวีโร เขมรินทร์า ตันธิกุล ประดิษฐ์ คำมุงคุณ. (2565). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*. 5(4), หน้า 91-105 (TCI tier 1).
- อุเทน ลาพิงค์, พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, พระครูสมุห์ธนโชติ จิระธมโม ,อธิสา บุญล้อม. (2565). รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชาบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักดีนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 7(10), หน้า27-37 (TCI tier 1).
- อุเทน ลาพิงค์, พระมหาปณณัสมบัติ ปภาโกร, พระวีระชาติ วีระชาติ. (2566). รูปแบบการสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาไฟป่าและวิกฤตหมอกควันบนฐานหลักธรรมทางพุทธศาสนากับภูมิปัญญาล้านนาแบบพหุภาคี จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 14(2), หน้า 278 – 289 (TCI tier 2).

สถานที่ทำงานปัจจุบัน บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัย
มหาเมฆราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่